

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

OBCHODNÁ FAKULTA

Evidenčné číslo: 102003/I/2023/36122163738206724

**KRIMINALITA V KONTEXTE HOSPODÁRSKEHO
ROZVOJA A MEDZINÁRODNÉHO OBCHODU
LATINSKEJ AMERIKY**

Diplomová práca

2023

Bc. Sára Smolková

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

KRIMINALITA V KONTEXTE HOSPODÁRSKEHO
ROZVOJA A MEDZINÁRODNÉHO OBCHODU
LATINSKEJ AMERIKY

Diplomová práca

Študijný program: manažment medzinárodného obchodu

Študijný odbor: ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: Katedra medzinárodného obchodu

Vedúci záverečnej práce: Ing. Ľubica Zubaľová, PhD.

Bratislava 2023

Bc. Sára Smolková

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum: 18.04.2023

.....
Bc. Sára Smolková

Pod'akovanie

Touto cestou by som sa chcela poďakovať mojej školiteľke pani Ing. Ľubici Zubaľovej, PhD. za poskytnutú pomoc počas celej tvorby diplomovej práce, odborné rady, usmernenia a ochotu pri konzultáciách. Rovnako by som sa chcela poďakovať pánovi docentovi Ing. Dušanovi Steinhauserovi PhD. ktorý mi ochotne pomohol so zostavením ekonometrického modelu v programe GRETL. Veľká vďaka patrí mojej mame a najbližším priateľom, ktorí pri mne stáli a podporovali ma.

ABSTRAKT

SMOLKOVÁ, Sára: *Kriminalita v kontexte hospodárskeho rozvoja a medzinárodného obchodu Latinskej Ameriky*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta; Katedra medzinárodného obchodu. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Ľubica Zubaľová, PhD. – Bratislava: OF EU, 2023, 78 s.

Hlavným cieľom záverečnej práce je vyhodnotiť, na základe vedeckých metód, hospodársky rozvoj a medzinárodný obchod krajín Latinskej Ameriky v kontexte kriminality v regióne. Práca je rozdelená do piatich kapitol. Obsahuje 5 grafov, 1 obrázok a 15 tabuliek. Prvá kapitola je venovaná teoretickým východiskám ekonomického vplyvu kriminality, charakteristike Latinskej Ameriky z politického, geografického a hospodárskeho hľadiska a historickému vývoju kriminality v tomto regióne. V druhej kapitole sa charakterizuje hlavný cieľ, čiastkové ciele a hypotézy. Tretia kapitola definuje metodiku práce a metódy skúmania. Záverečná kapitola sa zaoberá súčasným stavom kriminality v regióne a identifikuje oblasti s najvyššou kriminalitou. Následne analyzuje vývoj kriminality a jej vplyv na vybrané ukazovatele hospodárskeho rozvoja a medzinárodného obchodu. Definuje konkrétnu hodnotu ekonomických nákladov za kriminalitu a na záver systematizuje stratégie a programy na znižovanie kriminality v Latinskej Amerike. Výsledkom riešenia danej problematiky je vyhodnotenie hospodárskeho rozvoja a medzinárodného obchodu krajín Latinskej Ameriky v kontexte kriminality, ako aj možné riešenia a odporúčania na boj s vysokou kriminalitou v regióne.

Kľúčové slová:

kriminalita, hospodársky rozvoj, medzinárodný obchod, Latinská Amerika

ABSTRACT

SMOLKOVÁ, Sára: *Criminality in the context of economic development and international trade of Latin America*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of Commerce; Department of International Trade. – Thesis supervisor: Ing. Ľubica Zubaľová, PhD. – Bratislava: OF EU, 2023, 78 p.

The main aim of the thesis is to evaluate, based on scientific methods, the economic development and international trade of Latin American countries in the context of criminality in the region. The thesis is divided into five chapters. It contains 5 graphs, 1 picture and 15 tables. The first chapter is devoted to the theoretical background of the economic impact of criminality, the characteristics of Latin America in political, geographical and economic terms, and the historical development of criminality in the region. The second chapter characterizes the main goal, partial goals and hypotheses. The third chapter defines the methodology of the work and the methods of investigation. The final chapter deals with the current status of criminality in the region and identifies the areas with the highest crime rates. Subsequently, it analyses the evolution of criminality and its impact on selected indicators of economic development and international trade. Defines the concrete value of the economic costs of criminality and concludes by systematizing strategies and programs to reduce criminality in Latin America. The result of addressing this issue is the evaluation of the economic development and international trade of Latin American countries in the context of criminality, as well as possible solutions and recommendations for combating high criminality in the region.

Key words:

criminality, economic development, international trade, Latin America

Obsah

Úvod	9
1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí	10
1.1 Teoretické východiská ekonomického vplyvu kriminality	10
1.2 Charakteristika regiónu Latinská Amerika.....	16
1.2.1 Hospodárska charakteristika Latinskej Ameriky	18
1.3 Vývoj kriminality v Latinskej Amerike	23
1.3.1 História vývoja kriminality v Latinskej Amerike.....	23
1.3.2 Aktuálna situácia kriminality v Latinskej Amerike	28
2 Cieľ práce	31
3 Metodika práce a metódy skúmania	32
4 Výsledky práce	36
4.1 Stav kriminality v regióne Latinskej Ameriky	36
4.1.1 Krajiny s najvyššou mierou kriminality	39
4.2 Analýza vplyvu kriminality na hospodársky rozvoj a medzinárodný obchod Latinskej Ameriky	45
4.2.1 Hospodársky rozvoj krajín Latinskej Ameriky	45
4.2.2 Priame zahraničné investície v Latinskej Amerike	51
4.2.3 Medzinárodný obchod a Latinská Amerika	53
4.3 Ekonomický vplyv kriminality v Latinskej Amerike.....	59
4.4 Príčiny a riešenia problému kriminality v Latinskej Amerike	62
5 Diskusia	67
Záver	70
Zoznam použitej literatúry	72

Zoznam grafov, obrázkov a tabuliek

Zoznam grafov:

Graf 1 HDP Latinskej Ameriky podľa odvetví (v %, 2021)	22
Graf 2 Index organizovaného zločinu v Latinskej Amerike (2020).....	38
Graf 3 Vývoj kriminality vo vybraných krajinách Latinskej Ameriky (2000 – 2020)	39
Graf 4 Vývoj HDP na obyvateľa vo vybraných krajinách (v USD, 2011 – 2021).....	48
Graf 5 Vývoj nezamestnanosti vo vybraných krajinách (v %, 2011 – 2021).....	50

Zoznam obrázkov:

Obrázok 1 Geografické zobrazenie Latinskej Ameriky	16

Zoznam tabuliek:

Tabuľka 1 Politické členenie Latinskej Ameriky a vybrané ukazovatele (2021).....	17
Tabuľka 2 Krajiny podľa Giniho indexu a ich klasifikácia podľa príjmu	20
Tabuľka 3 Počet úmyselných vrážd na 100 tis. obyvateľov podľa regiónov (2020).....	36
Tabuľka 4 Počet úmyselných vrážd na 100 tis. obyvateľov v Latinskej Amerike	37
Tabuľka 5 Vybrané ukazovatele hospodárskeho rozvoja (2021)	45
Tabuľka 6 Vývoj rastu HDP vo vybraných krajinách (v %, 2011 – 2021)	49
Tabuľka 7 Prílev PZI do krajín Latinskej Ameriky (v mil. USD, v %, 2021)	51
Tabuľka 8 Vývoj prílevu PZI vo vybraných krajinách (v mld. USD, 2011 – 2021).....	52
Tabuľka 9 Zahraničný obchod vybraných krajín (v mld. USD, 2011 – 2021).....	53
Tabuľka 10 Podiel zahraničného obchodu na HDP (v %, 2011 – 2021).....	54
Tabuľka 11 Regresná analýza (závislá premenná – IEF v roku 2021).....	56
Tabuľka 12 Regresná analýza (závislá premenná – exportná výkonnosť v roku 2021)....	58
Tabuľka 13 Korelačná matica závislej a nezávislých premenných modelu 2	58
Tabuľka 14 Ekonomický vplyv a náklady kriminality v Latinskej Amerike (2021)	60
Tabuľka 15 Vývoj ekonomického vplyvu kriminality (v mld. USD, 2011 – 2021)	61

Zoznam použitých skratiek

CARICOM	Karibské spoločenstvo
CEPOL	Agentúra EÚ pre prípravu v oblasti presadzovania práva
CPI	Index vnímania korupcie
ECLAC	Hospodárska komisia pre Latinskú Ameriku a Karibik
EK	Európska komisia
EMCDDA	Európske monitorovacie centrum pre drogy a závislosť
EUROJUST	Agentúra EÚ pre justičnú spoluprácu v trestných veciach
EUROPOL	Agentúra EÚ pre spoluprácu v oblasti presadzovania práva
EÚ	Európska únia
FAO	Organizácia pre výživu a poľnohospodárstvo
FRONTEX	Európska agentúra pre pohraničnú a pobrežnú stráž
GCI	Globálny index organizovaného zločinu
HDI	Index ľudského rozvoja
HDP	Hrubý domáci produkt
HND	Hrubý národný dôchodok
IDB	Medziamerická rozvojová banka
IEF	Index ekonomickej slobody
LAK	Latinská Amerika a Karibik
MERCOSUR	Spoločný trh juhu
MMF	Medzinárodný menový fond
OAS	Organizácia amerických štátov
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
OSN	Organizácia Spojených národov
PKS	Parita kúpnej sily
PZI	Priame zahraničné investície
SICA	Systém stredoamerickej integrácie
UNDP	Rozvojový program Spojených národov
UNICEF	Detský fond Spojených národov
UNODC	Úrad Spojených národov pre drogy a kriminalitu
UN-HABITAT	Program Spojených národov pre ľudské sídla
USA	Spojené štáty americké
USAID	Agentúra USA pre medzinárodný rozvoj
WTO	Svetová obchodná organizácia
WWF	Svetový fond na ochranu prírody

Úvod

„Množstvo vrážd v Latinskej Amerike by bolo možné označiť za epidémiu.“

(UNODC, 2019)

Latinská Amerika ako rozvojový región čelí mnohým problémom rozvojových krajín, avšak jeden z nich je pri tomto teritóriu najviac rezonujúci a je ním práve vysoká kriminalita. Miera vrážd a násilia v Latinskej Amerike dosahuje také alarmujúce hodnoty, že samotný Úrad Spojených národov pre drogy a kriminalitu označuje tento fenomén ako určitý druh epidémie. Tak ako každý iný druh epidémie, tak aj kriminalita má devastačné následky na všetkých stupňoch života. Latinskú Ameriku obýva približne 9 % svetovej populácie, avšak koncentrácia úmyselných vrážd predstavuje až 33 % vrážd z celého sveta. Z toho vyplýva, že vzniká vysoká prevalencia kriminality medzi obyvateľstvom. Tento región je charakteristický vysokou nerovnosťou, ktorá nie len prehĺbuje negatívny efekt kriminality, ale zároveň sa považuje za jeden z hlavných faktorov jej vzniku. Okrem nerovnosti k rozvoju kriminality prispievajú ďalšie faktory ako chudoba, korupcia, nedostatočná úroveň vzdelania, sociálne neistoty, zlý politický systém a vedenie krajiny, organizované zločinecké skupiny alebo drogové kartely. Vysoká kriminalita vyvoláva širokú škálu problémov, medzi ktoré patria aj ekonomické dopady v rôznych podobách. Riešenie tohto problému si vyžaduje komplexný prístup a stratégie, vrátane zmeny v politickom, sociálnom a hospodárskom kontexte.

Cieľom záverečnej práce je vyhodnotiť, na základe vedeckých metód, hospodársky rozvoj a medzinárodný obchod krajín Latinskej Ameriky v kontexte kriminality v regióne. Prvá kapitola definuje teoretické východiská ekonomického vplyvu kriminality, charakterizuje región Latinskej Ameriky a zaoberá sa historickým vývojom kriminality v Latinskej Amerike. Druhá kapitola stanovuje hlavný a čiastkové ciele. Tretia kapitola determinuje použité vedecké metódy skúmania. Štvrtá kapitola sa zaoberá súčasným stavom a vývojom kriminality v teritóriu výskumu, pričom zároveň identifikuje oblasti s najvyššou mierou kriminality a posudzuje vplyv kriminality na vybrané ukazovatele hospodárskeho rozvoja a zahraničného obchodu. V závere kapitoly sa determinujú riešenia a stratégie na boj s kriminalitou. Diskusia ako posledná kapitola vyhodnocuje získané výsledky skúmania danej problematiky. Práca prináša objasnenie fenoménu kriminality v kontexte hospodárskeho rozvoja a medzinárodného obchodu Latinskej Ameriky.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

Región Latinskej Ameriky je považovaný za jeden z najnásilnejších na svete. Podľa posledných dostupných údajov Svetovej banky dosiahla miera úmyselných vražd hodnotu až 22 vražd na 100 tisíc obyvateľov, čo predstavuje takmer štvornásobok celosvetového priemeru.¹ S touto mierou sa v regióne sústreďuje až 33 % vražd sveta aj napriek tomu, že daný región obýva len 9 % svetovej populácie. Napriek závažnosti tohto problému sa ekonomickému vplyvu kriminality a násilia začalo dostávať pozornosti len v nedávnom období. Výdavky za takúto vysokú mieru kriminality sú však neprehliadnuteľné. Ľudia menia svoje správanie, aby sa vyhli kriminálnej aktivite alebo práve naopak, aby sa zapojili do organizovaného zločinu, domácnosti investujú finančné prostriedky na ochranu pred dopadmi kriminality, firmy znižujú svoje investície a vlády krajín premiestňujú alokáciu zdrojov do bezpečnejších oblastí.²

1.1 Teoretické východiská ekonomického vplyvu kriminality

Kriminalitu alebo inak povedané zločin môžeme charakterizovať ako súhrn trestných činov, ktoré boli spáchané za určité časové obdobie na určitom území. Kriminalitou sa zaoberá veda **kriminológia**.³ Klimek a kol. (2020) definujú kriminológiu ako: „*Kriminológia je veda, ktorá skúma kriminalitu (zločin) ako sociálno-patologický jav v spoločnosti, jej príčiny a možnosti jej potlačania.*“⁴

S kriminalitou býva automaticky spájaný pojem **organizovaný zločin**, ktorý sa používa na označenie účastníkov tohto fenoménu. Dohovor OSN pre drogy a kriminalitu (UNODC) z roku 2000 (známy ako Palermský dohovor) definuje **organizovanú zločineckú skupinu** ako: „*Štruktúrovaná skupina troch alebo viacerých osôb, ktorá existuje počas určitého časového obdobia a koná koordinovane s cieľom spáchať jeden alebo viacej*

¹ WORLD BANK. *Intentional homicides (per 100,000 people) - Latin America & Caribbean, World*. [online]. 2022. [cit. 2022-10-13]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/indicator/VC.IHR.PSRC.P5?locations=ZJ-1W>>

² INTER-AMERICAN DEVELOPMENT BANK. *The costs of crime and violence: new evidence and insights in Latin America and the Caribbean*. [online]. 2017. [cit. 2022-10-13]. Dostupné na: <<https://publications.iadb.org/publications/english/document/The-Costs-of-Crime-and-Violence-New-Evidence-and-Insights-in-Latin-America-and-the-Caribbean.pdf>>

³ ŘEHOŘ, Jiří. *Základy kriminologie doplňkové texty pro posluchače kombinované formy studia studijního programu „Ochrana obyvatelstva“ studijního oboru „Ochrana obyvatelstva se zaměřením na CBRNE“*. [online]. České Budějovice : ZSF JCU, 2017. s. 5. [cit. 2022-11-04]. Dostupné na: <<https://www.zsf.jcu.cz/images/ZSF/fakulta/ustavy/urt/pro-studenty/ochrana-obyvatelstva/zaklady-kriminologie.pdf>>

⁴ KLIMEK, Libor a kol. *Kriminológia vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere*. 1. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2020. s. 22. ISBN 978-80-571-0251-9.

*závažných trestných činov alebo trestných činov ustanovených podľa tohto dohovoru na účely získania finančnej alebo inej materiálnej výhody priamo alebo nepriamo.*⁵

V **medzinárodnom kontexte** predstavujú závažné formy kriminality ako terorizmus, organizovaný zločin a hospodárska kriminalita jedno z najväčších bezpečnostných rizík. Proces globalizácie má v tomto prípade úlohu najvýznamnejšieho kriminogénneho faktoru, ktorý prebieha paradoxne s prehľbovaním rozdielov medzi vyspelými a rozvojovými krajinami. Tieto rozdiely vedú k tomu, že z rozvojových krajín sa do rozvinutých pašujú drogy, lacná pracovná sila, obeť prostitúcie alebo predmety umeleckého charakteru a naopak z rozvinutých do rozvojových krajín sa môžu nelegálne pašovať zbrane, kradnuté tovary alebo finančné prostriedky na podporu nelegálnych aktivít. Rovnako s rastúcou migráciou prichádzajú do vyspelejších krajín aj zločinci, zločinecké skupiny alebo finančný kapitál získaný nelegálnymi činnosťami.⁶

Kriminalita a násilie, tak ako ostatné sociálne problémy sa nedajú úplne determinovať pomocou premenných, ktoré by presne definovali ich výskyt a príčinu. Avšak, existuje široká škála faktorov, ktoré majú vplyv na násilné správanie a kriminálnu činnosť. **Kriminogénne faktory** sú činitele, ktoré zapríčiňujú alebo podnecujú k trestnej činnosti a môžeme ich rozčleniť nasledovne:

- **sociálne faktory** – vyplývajúce z výchovného pôsobenia na jedinca (rodinné, školské, pracovné a celospoločenské prostredie),
- **kultúrne faktory** – výsledok pôsobenia celého systému spoločenských inštitúcií, princípy spoločenskej morálky a jej uplatňovanie, spoločenské vzory,
- **ekonomické a politické faktory** – trhové hospodárstvo, tvorba a realizácia práva a právnych noriem a ekonomické podmienky spoločnosti,
- **právne faktory** – vyplývajúce z právneho poriadku štátu a legislatívy,
- **viktimologické faktory** – podľa výskumov bolo zistené, že napr. ľahkomyselnosť, dobrodružnosť alebo provokácia zo strany obeť napomáha k trestnému činu,

⁵ UNODC. *United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto*. [online]. 2004. s. 5 [cit. 2022-10-14]. Dostupné na: <<https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>>

⁶ SCHEINOST, Miroslav a kol. *Kriminalita očima kriminologů*. [online]. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. s. 24. [cit. 2022-11-04]. ISBN 978-80-7338-096-0. Dostupné na: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/371.pdf>>

- **biologické a psychologické faktory** – vrodené alebo získané poruchy, duševné poruchy, sexuálne deviácie, úroveň emócií a citov, osobnostné vlastnosti,
- **kriminogénna situácia** – zámerné alebo nezámerné okolnosti, ktoré navodzujú k vzniku trestného činu.⁷

Množstvo ekonómov a sociológov sa zaoberalo skúmaním týchto kriminogénnych faktorov a ich následkov, čím následne formovali teórie kriminality uznávané dodnes. Na ich základe môžeme charakterizovať aj **ekonomický dopad kriminality**.

Kriminalita a pôsobenie organizovaných zločineckých skupín na určitom teritóriu má preukázateľný vplyv na hospodársky rozvoj a blahobyt danej krajiny. Týmto faktom, jeho príčinami a následkami sa zaoberali viacerí autori. Problematike kriminality v kontexte behaviorálnej ekonómie sa v dejinách najviac venoval ekonóm a nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu G. S. Becker, ktorý vo svojom diele z roku 1968 *Crime and Punishment: An Economic Approach*⁸ charakterizoval **ekonomický model trestnej činnosti** z teoretického a empirického hľadiska. Beckerov model je považovaný za základný a ostatné modely sa pokúsili o jeho rozšírenie. Podľa Beckerovej teórie kriminality je zločin racionálne rozhodnutie. Podstatou tejto teórie je to, že zločinec spácha trestný čin, pokiaľ očakáva, že úžitok z trestnej činnosti pre neho presiahne úžitok, ktorý môže nadobudnúť využitím svojich zdrojov a času pri iných činnostiach. Zjednodušene povedané, zločinec porovnáva výnosy zločinu (čo získa spáchaním zločinu) s nákladmi za zločin (napr. výška trestu, odhalenie). Z toho vyplýva, že ak sa zvýšia tresty, tak sa zvýšia aj náklady za spáchanie zločinu, čo v konečnom dôsledku zníži kriminalitu. Tento efekt možno podľa Beckera dosiahnuť aj zvýšením pravdepodobnosti odhalenia trestného činu napr. zlepšením postupov pri vyšetrowaní, posilnením súdneho systému a zvýšením stimulov, ktoré vedú k legálnym alternatívam namiesto trestnej činnosti, t.j. zníženie príjmovej nerovnosti, legálne zamestnanie, výchovné programy a pod. Záverom Beckerovej teórie je, že aby sa znížila kriminalita, musí platiť, že zločin sa v porovnaní s inými legálnymi aktivitami ekonomicky neoplatí.

⁷ ZOUBKOVÁ, Ivana – MOULISOVÁ, Marcela. *Kriminologie a prevence kriminality*. 1. vydanie. Praha: Armex, 2004. s. 14-16. ISBN 80-86795-05-5.

⁸ BECKER, Stanley Gary. *Crime and Punishment: An Economic Approach*. In *Journal of Political Economy* [online]. The University of Chicago Press, March-April 1968, vol. 76, no. 2, p. 169-217 [cit. 2022-10-25]. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/1830482>>

I. Ehrlich vo svojej štúdií z roku 1973 *Participation in Illegitimate Activities: A Theoretical and Empirical Investigation*⁹ priblížil vplyv makroekonomických ukazovateľov ako napr. nezamestnanosť na vývoj kriminality. Podobne aj jeho model je založený na výbere jednotlivca, ktorý porovnáva výnos z legálnej alebo ilegálnej činnosti. Ehrlichov model ekonomiky kriminality očakáva, že pokiaľ sa budú znižovať možnosti príjmu z legálnych činností, resp. keď sa budú zvyšovať zisky z ilegálnych činností, tak bude výskyt kriminality vyšší. Táto teória úzko súvisí so zamestnanosťou, ktorá je hlavným faktorom v možnosti získania legálneho príjmu. Naopak nezamestnanosť ho minimalizuje, a preto sa v mnohých krajinách považuje za rizikový faktor v náraste kriminality.

Iným druhom teórie, ktorá sa pokúsila vysvetliť kriminalitu je teória sociálnej dezorganizácie vyvinutá sociológmi C. Shaw a H.D. McKay. Ich štúdia z roku 1942 s názvom *Juvenile delinquency and urban areas* definuje tri základné štrukturálne faktory ovplyvňujúce mieru kriminality – nízky ekonomický status, vysoká rezidenčná mobilita a etnická heterogenita. Tieto faktory podľa ich výskumu vedú k narušeniu sociálnej štruktúry komunity, čo má za následok vyššiu prevalenciu kriminality. Na Shawovu a McKayovu teóriu nadviazali ďalší autori ako R.J. Sampson a W. B. Groves, kedy sledovali 238 lokalít vo Veľkej Británii a v nich lokálne priateľské siete a pouličné skupiny, pričom zistili, že výskyt sociálnej dezorganizácie v skupinách zvyšoval mieru kriminality a násilia v daných lokalitách.¹⁰

Profesor S. Yaacoub vo svojej štúdií *Poverty, Inequality and the Social Causes of Crime: A Study between the United States and Europe*¹¹ z roku 2017 poznamenal, že premenné ako úroveň chudoby, zdravie a stabilita jednotlivca, rodiny a spoločnosti, sociálne a kultúrne zázemie, demografické a politické úvahy majú dopad na vývoj kriminality.

⁹ EHRLICH, Isaac. Participation in Illegitimate Activities: A Theoretical and Empirical Investigation. In *Journal of Political Economy*. [online]. May-June 1973, vol. 81, no. 3, p. 521-565. JSTOR [cit. 2022-10-30]. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/1831025>>

¹⁰ MORAVCOVÁ, Eva. Teorie sociální dezorganizace a její význam pro výzkum prostorové podmíněnosti kriminality. In *Sociológia* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2014, roč. 46, č. 5, s. 538-539 [cit. 2022-10-30]. ISSN 0049-1225. Dostupné na: <<https://www.sav.sk/journals/uploads/10301129Moravcova%20-%20OK.pdf>>

¹¹ YAACOUB, Salim. Poverty, Inequality and the Social Causes of Crime: A Study between the United States and Europe. In *International Journal of Science and Research (IJSR)* [online]. October 2017, vol. 6, no. 10, p. 639 [cit. 2022-10-17]. ISSN 2319-7064. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/342977911_Poverty_Inequality_and_the_Social_Causes_of_Crime_A_Study_between_the_United_States_and_Europe>

V článku *Impacts of Crime on Socio-Economic Development*¹² z roku 2021 autor O. E. Jonathan a spoluautori definovali druhy, príčiny a dopady kriminality na sociálno-ekonomický vývoj spoločnosti, pričom poznamenali, že kriminalita bráni ekonomickému rastu krajiny a vyvoláva strach a napätie v spoločnosti. Štúdia odporúča, aby sa politické vedenie krajín zameralo na spravodlivé prerozdelenie bohatstva medzi populáciu, zabezpečilo moderné vybavenie pre bezpečnostné agentúry bojujúce s kriminalitou, vyššie mzdy a podmienky na život pre obyvateľov.

Ďalej Agentúra Spojených štátov amerických pre medzinárodný rozvoj (USAID) v spolupráci so Svetovým fondom na ochranu prírody (WWF) vo svojej štúdií skúmajú vzťah medzi chudobou a kriminalitou. Podotýkajú, že za zločinom nie je samotná chudoba, ale najmä nerovnosť, kedy krajiny s vysokou príjmovou nerovnosťou majú aj zvyčajne najvyššiu mieru kriminality. Ďalším faktorom v rozvoji kriminálnej činnosti je rozpad sociálnych noriem a hodnôt, ktorý má za následok nezamestnanosť, nekompletné vzdelanie, rozpad rodinných štruktúr, obmedzené príležitosti a vylúčenie z formálnej ekonomiky.¹³

Štúdia Skupiny Svetovej banky *Stop the Violence in Latin America*¹⁴ z roku 2017 sa zameriava na porovnanie vzťahu medzi kriminalitou a hospodárskym rozvojom a vzťahu medzi kriminalitou a nerovnosťou v krajinách Latinskej Ameriky. Pričom tvrdí, že vzťah medzi kriminalitou a rozvojom je nelineárny, keďže kriminalita stúpa aj so stúpajúcimi príjmami. Pri raste miezd kriminalita postupne stúpa, avšak keď sa príjmy dostanú na vyššiu úroveň, tak kriminalita začne klesať, nakoľko sa krajina stane schopnou investovať viac finančných prostriedkov na ochranu alebo k odhaleniu zločinu, čím sa účasť na kriminálnej činnosti prestane vyplácať. Rovnako so zvyšujúcim sa ekonomickým rozvojom krajiny môže kriminalita paradoxne stúpať. Podľa tejto štúdie existuje súvis medzi mierou otvorenosti ekonomiky regiónu Latinskej Ameriky a počtom vražd, kedy 1 % nárast exportu na HDP vyvolá 0,2 nárast vražd na 100 tisíc obyvateľov. Autori tento jav interpretujú na príklade zlepšenia infraštruktúry, finančných trhov a príjmov, ktoré podporujú

¹² JONATHAN, Okpuvwie Ejuvweyere et al. Impacts of Crime on Socio-Economic Development. In *Mediterranean Journal of Social Sciences* [online]. September 2021, vol. 12, no. 5, p. 76-79 [cit. 2022-10-17]. ISSN 2039-2117. Dostupné na: <<https://www.richtmann.org/journal/index.php/mjss/article/view/12607>>

¹³ USAID – WWF South Africa. *Literature Review on Wildlife Crime Prevention Approaches and its potential to address high-value poaching*. [online]. [cit. 2022-10-17]. Dostupné na: <https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00XGJN.pdf>

¹⁴ CHIODA, Laura. *Stop the Violence in Latin America : A Look at Prevention from Cradle to Adulthood*. Latin American Development Forum; Washington, DC: World Bank. [online]. p. 9-12. 2017. [cit. 2022-11-04]. Dostupné na: <<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/25920>>

hospodársky rast a rozvoj legálneho obchodu, avšak súbežne môžu uľahčovať prístup na ilegálne trhy, práve znížením nákladov na vstup alebo znížením kontroly nad trhom.

Negatívnym dopadom kriminality a cenou za ňu sa zaoberala aj Medziamerická rozvojová banka (IDB) v štúdií s názvom *The costs of crime and violence: new evidence and insights in Latin America and the Caribbean*¹⁵ z roku 2017, kde klasifikovala náklady za kriminalitu nasledovne:

- **sociálne náklady** – predstavujú náklady vplývajúce na obeť kriminality v podobe straty kvality života v dôsledku vražd a iných násilných trestných činov a stratu (nevytvoreného) príjmu väzňov,
- **náklady súkromného sektora** – zahŕňajú výdavky podnikov a domácností na prevenciu kriminality,
- **vládne výdavky** – verejné výdavky na súdny systém, poskytovanie policajných služieb a správu väznic.

Na základe týchto parciálnych nákladov vytvorila analýzu celkových výdavkov za kriminalitu vo svete a v Latinskej Amerike v roku 2014. Podľa viacerých štatistických výpočtov dospela k výsledku, že cena nákladov za kriminalitu v regióne Latinskej Ameriky je 3,55 % z celkového HDP.

Z uvedených teórií a štúdií vyplýva, že súvis kriminality s aspektmi typickými pre rozvojové krajiny ako sú chudoba, vysoká príjmová nerovnosť, vysoká nezamestnanosť, nedostatočne vzdelaná populácia alebo zlý politický systém je plne opodstatnený. Na základe teoretických modelov v mnohých prípadoch je cena za spáchanie zločinu „výhodnejšia“ ako život v takýchto podmienkach, a preto sa mnohé krajiny nachádzajú v ako keby začarovanom kruhu tohto závažného problému, ktorý znižuje hospodársky rozvoj a predstavuje prekážku v medzinárodnom obchode. Avšak, niektoré teórie poukazujú aj na fakt, že nie vždy je spojenie kriminality s týmito faktormi lineárne a vplyv kriminality je omnoho komplexnejší.

¹⁵ INTER-AMERICAN DEVELOPMENT BANK. *The costs of crime and violence: new evidence and insights in Latin America and the Caribbean*. [online]. 2017. [cit. 2023-02-13]. Dostupné na: <<https://publications.iadb.org/publications/english/document/The-Costs-of-Crime-and-Violence-New-Evidence-and-Insights-in-Latin-America-and-the-Caribbean.pdf>>

1.2 Charakteristika regiónu Latinská Amerika

V súvislosti s vyššie spomenutými všeobecnými teoretickými poznatkami o kriminalite možno nadviazať na región Latinskej Ameriky, ktorý je charakteristický vysokou príjmovou nerovnosťou, nezamestnanosťou, chudobou, politickou nestabilitou a nedostatočne vzdelanou populáciou. Ako sme uviedli na začiatku prvej kapitoly, región Latinskej Ameriky je historicky považovaný za jeden z najnásilnejších na svete. V nasledujúcej podkapitole si vymedzíme región Latinskej Ameriky z geografického, politického a najmä hospodárskeho hľadiska. Latinská Amerika nie je vždy jednoznačne geograficky definovaná. Pojem Latinská Amerika býva často zamieňaný s Južnou Amerikou, ktorá však predstavuje len južný americký kontinent. V literatúre sa najviac stretávame s charakteristikou Latinskej Ameriky ako súbor štátov ležiacich južne od kontinentálneho územia USA, vrátane Karibskej oblasti. V tomto kontexte sa región zvykne označovať ako Latinská Amerika a Karibik (LAK), ktorý tvorí Mexiko, štáty Strednej Ameriky, Karibská oblasť a štáty Južnej Ameriky. Označenie Latinská Amerika zahŕňa krajiny, v ktorých je zaužívaný prevažne španielsky alebo portugalský jazyk. Preto sa zaužíva aj členenie Latinskej Ameriky na základe kultúrne-jazykového aspektu, ktorý rozdeľuje región na Hispanoameriku (štáty iba so španielskym úradným jazykom) a Iberoameriku (štáty s dominujúcim španielskym alebo portugalským jazykom).¹⁶

Obrázok 1 Geografické zobrazenie Latinskej Ameriky

Zdroj: WIKIMEDIA COMMONS. *Latinská Amerika*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-15]. Dostupné na: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Latinská_Amerika>

¹⁶ FŇUKAL, Miloš – ŠEBESTA, David. *REGIONÁLNÍ GEOGRAFIE LATINSKÉ AMERIKY A KARIBIKU. (pracovní verze určená k ověření ve výuce)*. [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 7-14. [cit. 2022-11-03]. Dostupné na: <<http://distgeo.upol.cz/uploads/vyuka/skripta-fnukal-sebesta.pdf>>

Tabuľka 1 Politické členenie Latinskej Ameriky a vybrané ukazovatele (2021)

Krajina	Rozloha v km ²	Počet obyvateľov	HDP na obyv. v USD
Severná Amerika			
Mexiko	1 964 375	130 262 220	9 926,40
Stredná Amerika			
Guatemala	108 890	17 109 746	5 025,60
Honduras	112 490	10 062 994	2 831,00
Kostarika	51 100	5 139 053	12 508,60
Nikaragua	130 370	6 702 379	2 090,80
Panama	75 320	4 381 583	14 516,50
Salvádor	21 040	6 518 500	4 408,50
Karibská oblasť			
Dominikánska republika	48 670	10 953 714	8 603,80
Haiti	27 750	11 541 683	1 814,70
Kuba	109 880	11 317 498	9 477,90*
Južná Amerika			
Argentína	2 780 400	45 808 747	10 729,20
Bolívia	1 098 580	11 832 936	3 414,90
Brazília	8 515 770	213 993 441	7 518,80
Čile	756 700	19 212 362	16 502,80
Ekvádor	256 370	17 888 474	5 934,90
Kolumbia	1 140 619	51 265 841	6 131,20
Paraguaj	406 752	7 219 641	5 400,10
Peru	1 285 220	33 359 416	6 692,20
Uruguaj	176 220	3 485 152	17 020,60
Venezuela	912 050	28 704 947	16 055,60
Spolu Latinská Amerika	19 978 566	646 760 327	166 604,10

Zdroj: vlastné spracovanie podľa WORLD BANK. *Latin America & Caribbean*. [online]. [cit. 2022-11-03]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/region/latin-america-and-caribbean>>

*údaje za rok 2020

V tabuľke 1 je zobrazené presné politické členenie štátov regiónu Latinskej Ameriky s ohľadom na geografické rozloženie krajín a vybrané ukazovatele za rok 2021. Rozlohou najväčšie štáty sú Brazília, Argentína a Mexiko. K najmenším štátom patrí Salvádor, Haiti a Dominikánska republika. Najviac zaľudnené krajiny sú opätovne Brazília, Mexiko, Kolumbia a Argentína. Naopak, najmenej zaľudnené krajiny sú Uruguaj, Panama a Kostarika. K štátom s najväčším HDP na obyvateľa patrí Uruguaj, Čile a Venezuela, naopak krajiny s najmenším HDP na obyvateľa sú Haiti, Honduras a Salvádor.

1.2.1 Hospodárska charakteristika Latinskej Ameriky

Región Latinskej Ameriky obýva podľa naposledy dostupných údajov Svetovej banky z roku 2021 približne 647 mil. obyvateľov, čo predstavuje asi 9 % svetovej populácie, čím sa považuje za pomerne zaľudnený región. Celková rozloha regiónu predstavuje asi 19,98 mil. km² a HDP na obyvateľa zaznamenalo približne 166,61 mil. USD. Latinská Amerika sa radí k rozvojovým krajinám, nakoľko ju s nimi spája práve koloniálna minulosť, ktorá je charakteristickou črtou pre krajiny tretieho sveta. Avšak, tento región dosiahol nezávislosť skôr ako ostatné kolonizované regióny, a to v priebehu 20. rokov 19. storočia. Štáty tak mohli vytvárať svoju vlastnú nezávislú politiku skôr ako africké alebo ázijské krajiny.¹⁷

Rozvojové krajiny sa nachádzajú na rozličnom stupni rozvoja, preto neexistuje ich presná definícia, avšak všeobecne ich charakterizujú a spájajú nasledovné črty:

- nízky príjem na obyvateľa,
- vysoká nezamestnanosť,
- vysoké prírastky obyvateľstva,
- monokultúrna štruktúra ekonomiky,
- závislosť od primárneho sektora ekonomiky a export primárnych komodít,
- mnohosektorová ekonomika.¹⁸

Ako sme poznamenali, tieto charakteristiky platia aj pre región Latinskej Ameriky, ale treba podotknúť, že sa jedná o veľmi rozsiahly a v mnohých prípadoch heterogénny región. Rozdiely medzi krajinami možno nájsť v geografických, klimatických a najmä ekonomických podmienkach. V Latinskej Amerike existujú veľké ekonomické rozdiely či už na vnútroštátnej alebo medzinárodnej úrovni. Na základe údajov z tabuľky 1 o HDP na obyvateľa si môžeme všimnúť výrazné rozdiely naprieč krajinami. Tieto rozdiely sú spôsobené historickým vývojom počas kolonizácie, kedy boj za nezávislosť nepriniesol

¹⁷ HRABÁLEK, Martin. *Latinská Amerika a její rozvoje problémy: nesnadná cesta vpřed?* [online]. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2019, s. 15. [cit. 2022-11-05]. ISBN 978-80-7509-727-9. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/344153493_LATINSKA_AMERIKA_A_JEJI_ROZVOJOVE_PROBLEMY_NESNADNA_CESTA_VPRED>

¹⁸ ZUBALOVÁ, Eubica – DRIENIKOVÁ, Kristína – PUŠKÁROVÁ, Paula. *Ekonomika a obchodná politika rozvojových krajín*. Praha: Leges, 2022, s. 31-32. ISBN 978-80-7502-605-7.

veľmi revolučný výsledok a nenastala žiadna výrazná zmena v spoločnosti, ale iba medzi vyššie postavenými obyvateľmi.¹⁹

V súčasnosti je Latinská Amerika regiónom s druhou najvyššou mierou nerovnosti na svete. Región sa rovnako charakterizuje aj s veľmi nízkou mierou produktivity z dlhodobého hľadiska. Najbohatšia desatina obyvateľstva získava 22-násobne vyšší príjem ako desatina najchudobnejších obyvateľov. Aj napriek zlepšeniu v posledných dekádach sa región nachádza uväznený „v pasci“ tohto problému, ktorý ešte viac prehĺbila pandémia COVID-19. Nerovnosť v regióne spomaľuje rast vo viacerých oblastiach. Príjmová nerovnosť sústreďuje politickú silu medzi malú skupinu, ktorá ju využíva na ovládanie regulačných inštitúcií štátu s cieľom získať finančné prostriedky od zvyšku obyvateľstva. To umožňuje aj neefektívnym spoločnostiam prevládať vďaka ich monopolnému postaveniu a nie kvôli ich kvalite. Rozvoj brzdí aj nerovnomerné postavenie spoločnosti v rasovom a etnickom kontexte alebo aj nekvalitný vzdelávací systém. Taktiež opačne, nízky rozvoj implikuje nerovnosť. Slabo rozvinutý región nedokáže vytvárať dobré pracovné podmienky a príležitosti, financovať programy na podporu boja proti chudobe a nerovnosti alebo investovať do vzdelávania. Práve kvôli vysokej miere nerovnosti a pomalému rastu sa Latinská Amerika nachádza v začarovanom kruhu ekonomických problémov.²⁰

Bežne používaným ukazovateľom príjmovej nerovnosti v spoločnosti je tzv. **Giniho index alebo koeficient**. Jeho hodnoty sa pohybujú od 0 do 1, pričom 0 znamená absolútnu rovnosť a 1 absolútnu nerovnosť.²¹ Čo sa týka rozdelenia krajín podľa úrovne príjmov, tak Svetová banka pre aktuálny fiškálny rok 2023 rozdeľuje krajiny podľa výšky HND na obyvateľa za rok 2021 na krajiny s nízkymi príjmami (1 085 USD alebo menej), s nižšími strednými príjmami (od 1 086 USD do 4 255 USD), s vyššími strednými príjmami (od 4 256 USD do 13 205 USD), s vysokými príjmami (13 205 USD alebo viac).²²

¹⁹ HRABÁLEK, Martin. *Latinská Amerika a její rozvoje problémy: nesnadná cesta vpřed?* [online]. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2019, s. 37-39. [cit. 2022-11-05]. ISBN 978-80-7509-727-9. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/344153493_LATINSKA_AMERIKA_A_JEJI_ROZVOJOVE_PROBLEMY_NESNADNA_CESTA_VPRED>

²⁰ UNDP. *Informe Regional de Desarrollo Humano Atrapados: Alta desigualdad y bajo crecimiento en América Latina y el Caribe*. [online]. New York : UNDP, 2021, p. 85-86. [cit. 2022-11-07]. ISBN 9789210057868. Dostupné na: <<https://www.undp.org/es/latin-america/publications/informe-regional-de-desarrollo-humano-atrapados-alta-desigualdad-y-bajo-crecimiento-en-america-latina-y-el-caribe>>

²¹ STATISTIKA&MY. *Singstat: Co je to Giniho koeficient*. [online]. 2019. [cit. 2022-11-26]. Dostupné na: <<https://www.statistikaamy.cz/2019/05/27/singstat-co-je-to-giniho-koeficient>>

²² WORLD BANK. *World Bank Country and Lending Groups*. [online]. [cit. 2022-11-26]. Dostupné na: <<https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups>>

Tabuľka 2 Krajiny podľa Giniho indexu a ich klasifikácia podľa príjmu

Krajina	Giniho index	Rok (Gini index)	Úroveň príjmov
Argentína	0,423	2020	vyšší stredný príjem
Bolívia	0,436	2020	nižší stredný príjem
Brazília	0,489	2020	vyšší stredný príjem
Čile	0,449	2020	vysoký príjem
Dominikánska republika	0,396	2020	vyšší stredný príjem
Ekvádor	0,473	2020	vyšší stredný príjem
Guatemala	0,483	2014	vyšší stredný príjem
Haiti	0,411	2012	nižší stredný príjem
Honduras	0,482	2019	nižší stredný príjem
Kolumbia	0,542	2020	vyšší stredný príjem
Kostarika	0,493	2020	vyšší stredný príjem
Kuba	N/A	N/A	vyšší stredný príjem
Mexiko	0,454	2020	vyšší stredný príjem
Nikaragua	0,462	2014	nižší stredný príjem
Panama	0,498	2019	vysoký príjem
Paraguaj	0,435	2020	vyšší stredný príjem
Peru	0,438	2020	vyšší stredný príjem
Salvádor	0,388	2019	nižší stredný príjem
Uruguaj	0,402	2020	vysoký príjem
Venezuela	0,448	2006	N/A

Zdroj: vlastné spracovanie podľa WORLD BANK. *Gini index*. [online]. [cit. 2022-11-26]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?locations=ZJ>>, *World Bank Country and Lending Groups*. [online]. [cit. 2022- 11- 26]. Dostupné na: <<https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups>>

Tabuľka 2 zobrazuje príjmovú nerovnosť podľa Giniho indexu a príjmovú klasifikáciu latinskoamerických krajín na základe naposledy dostupných údajov Svetovej banky. Môžeme si všimnúť, že Giniho index dosahuje podobné hodnoty vo všetkých krajinách. K najväčšej príjmovej nerovnosti dochádza v Kolumbii, Paname a Brazílii. Najmenšia príjmová nerovnosť sa vyskytuje v Salvádore, Dominikánskej republike a Uruguaji. Podľa príjmov v roku 2021 sa nachádza väčšina krajín v skupine s vyšším stredným príjmom a Panama s Uruguajom sú krajinami s vysokým príjmom.

Ďalšou črtou, ktorá charakterizuje hospodárstvo Latinskej Ameriky je poľnohospodárska produkcia a následný export prevažne primárnych komodít. Latinská Amerika je v poľnohospodárstve celkom sebestačná a na rozdiel od ostatných rozvojových regiónov nemá také veľké problémy s nedostatkom potravín a hladujúcim obyvateľstvom. To ale neznamená, že mnoho obyvateľov na vidieku a v slumoch nežije v zlých podmienkach. Charakteristickým znakom poľnohospodárstva regiónu je pomalá automatizácia a nízke výnosy. Ďalej je to nerovnomerné vlastníctvo pôdy, kedy jej väčšinu

vlastnia veľkostatkári.²³ Poľnohospodárstvo tvorí 5 až 18 % z HDP národných ekonomík a zamestnáva veľkú časť obyvateľstva. Tento sektor je rovnako dôležitý v medzinárodnom kontexte, keďže región Latinskej Ameriky je považovaný za jedného z najdôležitejších producentov a exportérov potravín a poľnohospodárskych produktov.²⁴ Podľa štatistických údajov Organizácie pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO) a Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) región produkuje 13 % a exportuje 17 % potravinárskych produktov z celkovej hodnoty vo svete. Štruktúra poľnohospodárskych podnikov v regióne je rôznorodá. V Argentíne a Brazílii dominujú veľké farmy orientované na export a zároveň naprieč regiónom funguje približne 15 mil. malých farmárskych podnikov.²⁵ Na základe údajov OECD a FAO je 38 % pôdy Latinskej Ameriky tvorené poľnohospodárskou pôdou (z toho 9,5 % predstavuje ornú pôdu a 28,5 % pastviny) a 48 % územia je tvorené lesmi. Krajiny Latinskej Ameriky sú hlavnými vývozcami sójových bôbov, bravčového mäsa, kukurice, hydiny, krmív pre zvieratá, cukru, kávy, ovocia a zeleniny. Brazília je najväčším vývozcom poľnohospodárskych a potravinárskych produktov v regióne, ďalej nasleduje Argentína, Mexiko, Čile, Ekvádor a Peru. Tento sektor zamestnáva približne 14 % populácie, pričom v krajinách ako Bolívia, Ekvádor, Guatemala, Honduras, Haiti, Nikaragua a Peru je v poľnohospodárskom odvetví zamestnaná viac ako štvrtina domácej pracovnej sily.²⁶

Región Latinskej Ameriky je nesmierne bohatý na prírodné zdroje a nerastné suroviny. Práve to bolo motívom európskej kolonizácie, kedy sa začalo s vývozom zlata a striebra, od roku 1850 nasledovalo guáno, od roku 1910 to bola meď a od roku 1930 ropa. Mexiko je najväčším svetovým producentom striebra a Čile je od roku 1982 najväčším svetovým producentom medi. V Brazílii sa nachádza najväčšie cínové údolie na svete.

²³ FŇUKAL, Miloš – ŠEBESTA, David. *REGIONÁLNÍ GEOGRAFIE LATINSKÉ AMERIKY A KARIBIKU. (pracovní verze určená k ověření ve výuce)*. [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 71-77. [cit. 2022-11-07]. Dostupné na: <<http://distgeo.upol.cz/uploads/vyuka/skripta-fnukal-sebesta.pdf>>

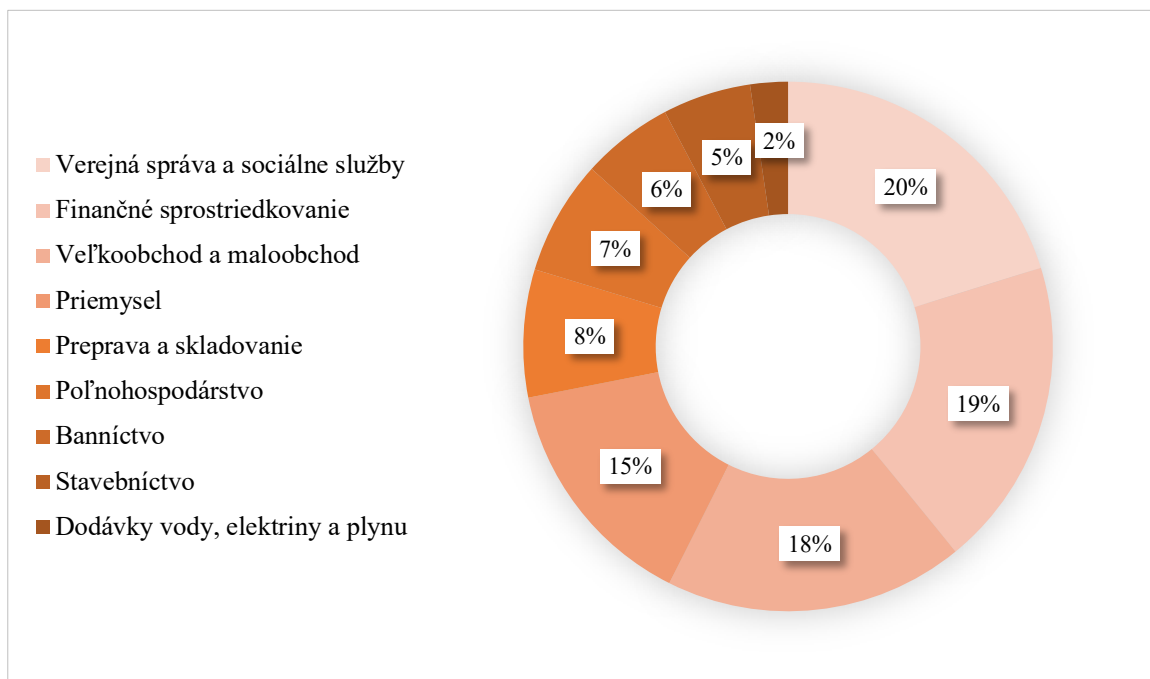
²⁴ WORLD BANK. *Future Foodscapes : Re-imagining Agriculture in Latin America and the Caribbean (Spanish)*. [online]. Washington, D.C. : World Bank Group, 2020, p. 27. [cit. 2022-11-08]. Dostupné na: <<http://documents.worldbank.org/curated/en/159291604953162277/Future-Foodscapes-Re-imagining-Agriculture-in-Latin-America-and-the-Caribbea>>

²⁵ OECD/FAO. *OECD-FAO Agricultural Outlook 2021-2030. Regional brief: Latin America and the Caribbean*. [online]. OECD Publishing, Paris/Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, 2021, p. 2. [cit. 2022-11-09]. Dostupné na: <<https://www.agri-outlook.org/documents/oecd-fao-outlook-regional-latin-america-and-the-caribbean.pdf>>

²⁶ OECD/FAO. *OECD-FAO Agricultural Outlook 2019-2028*. [online]. OECD Publishing, Paris/Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, 2019, p.71. [cit. 2022-11-10]. ISBN 978-92-64-31246-3. Dostupné na: <https://doi.org/10.1787/agr_outlook-2019-en>

Najväčšie náleziská železnej rudy sa vyskytujú taktiež v Brazílii. Ropa tvorí dôležitý zdroj príjmu, pričom jej hlavnými producentmi sú Mexiko, Venezuela, Brazília a Ekvádor.²⁷

Graf 1 HDP Latinskej Ameriky podľa odvetví (v %, 2021)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa ECLAC. *Latin America and the Caribbean: Regional Economic Profile*. [online]. [cit. 2022-11-07]. Dostupné na: <<https://statistics.cepal.org/portal/cepalstat/regional-profile.html?theme=2&lang=en>>

Na grafe 1 je zobrazený podiel HDP podľa sektorov v Latinskej Amerike za rok 2021. Môžeme si všimnúť, že najdôležitejšími odvetviami sú verejná správa a sociálne služby, finančné sprostredkovanie, veľkoobchod a maloobchod, priemysel a poľnohospodárstvo. Veľký podiel na HDP má aj **tieňová ekonomika**. Podľa Medzinárodného menového fondu (MMF) mala tieňová ekonomika v Latinskej Amerike v rokoch 2010 až 2017 podiel až 34 %, čím sa radí k regiónom s najvyššou mierou šedej ekonomiky. Tento typ ekonomiky zahŕňa legálne činnosti, ktoré nie sú oficiálne hlásené úradom, ale aj nelegálne činnosti, ktoré sa podieľajú na rozvoji kriminálnej aktivity v regióne.²⁸

²⁷ FŇUKAL Miloš – ŠEBESTA, David. *REGIONÁLNÍ GEOGRAFIE LATINSKÉ AMERIKY A KARIBIKU*. (pracovní verze určená k ověření ve výuce). [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 74-75. [cit. 2022-11-07]. Dostupné na: <<http://distgeo.upol.cz/uploads/vyuka/skripta-fnukal-sebesta.pdf>>

²⁸ IMF. *Measuring the Informal Economy*. [online]. Washington: International Monetary Fund, 2021, p. 6 [cit. 2022-11-11]. ISBN 9781513568249. Dostupné na: <<https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2021/02/02/Measuring-the-Informal-Economy-50057>>

1.3 Vývoj kriminality v Latinskej Amerike

Fenomén kriminality, ktorý dnes dosahuje „epidemické“ hodnoty sa v regióne rozvíjal rôznym tempom a spôsobom. Ako aj v ostatných oblastiach, tak aj vývoj kriminality v Latinskej Amerike je veľmi heterogénny a nemožno s určitosťou identifikovať historickú evolúciu kriminálnej činnosti v každej krajine. V nasledujúcej podkapitole si priblížime tie najvýraznejšie udalosti, ktoré spôsobili, že práve región Latinskej Ameriky je aj dnes ten najnásilnejší na svete.

1.3.1 História vývoja kriminality v Latinskej Amerike

Počiatky kriminality pramenia z hlavného problému regiónu, ktorý sme objasnili pri hospodárskej charakteristike Latinskej Ameriky – nerovnosť. V kontexte pretrvávajúcej príjmovej nerovnosti, chudoby, nekompetentných a skorumpovaných inštitúcií sa v 90. rokoch 20. storočia začala formovať epidémia kriminality. V období rokov 1980 – 1984 a 1990 – 1994 sa počet vražd v Latinskej Amerike viac ako zdvojnásobil, a to z 10,4 na 100 tis. obyvateľov na 25,4 na 100 tis. obyvateľov. Rovnako niektoré prejavy organizovaného zločinu ako napr. pašovanie a obchodovanie s ľuďmi sa datujú do koloniálnych čias a v dôsledku toho sprevádzali republikánsku históriu latinskoamerických krajín.²⁹

V priebehu 20. storočia boli dejiny Latinskej Ameriky poznačené násilím prevažne politického charakteru ako napr. boje za nezávislosť, tvrdé štátne potláčanie občianskych práv a vnútorné občianske konflikty. Až po vlne demokratizácie v 80. rokoch 20. storočia a následnom nástupe organizovaného zločinu a obchodovania s drogami v 90. rokoch 20. storočia sa režim násilia v regióne zmenil z politických motívov na kriminálne, ktoré v súčasnosti predstavujú pôvod väčšiny vražd. Napriek tejto spoločnej histórii násilia, však existuje značná vnútroregionálna a národná heterogenita. Nie každá kriminalita a násilie sú rovnaké a krajiny v regióne sa výrazne líšia v druhoch a intenzite kriminality a násilia, ktorým čelia.³⁰

²⁹ SAMPO, Carolina et al. *El Crimen Organizado en América Latina: Manifestaciones, facilitadores y reacciones*. [online]. Madrid: IUGM, 2017, p. 41-42. [cit. 2022-11-17]. ISBN 978-84-697-7382-6. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/344177065_CRIMEN_ORGANIZADO_EN_LATINOAMERICA_HISTORIA_Y_TRANSFORMACIONES_En_EL_CRIMEN_ORGANIZADO_EN_AMERICA_LATINA_MANIFESTACIONES_FACILITADORES_Y_REACCIONES>

³⁰ UNDP. *Informe Regional de Desarrollo Humano Atrapados: Alta desigualdad y bajo crecimiento en América Latina y el Caribe*. [online]. New York : UNDP, 2021, p. 210. [cit. 2022-11-17]. ISBN

Od 90. rokov 20. storočia sa organizovaný zločin začal šíriť najmä 4 spôsobmi: pašovanie, obchodovanie s drogami, obchodovanie s ľuďmi a obchodovanie so zbraňami. K rozvoju organizovaného zločinu dopomohla aj globalizácia a vplyv USA, kedy sa v 20. storočí začali pašovať zakázané produkty a neskôr sa USA stalo hlavným spotrebným trhom pre drogy.³¹

Základným kritériom na vznik organizovaného zločinu bolo tzv. vytvorenie priestoru a možností pre zrod trestnej činnosti. Prvým faktorom bola transformácia geografických oblastí, ktoré sa vyznačovali obmedzeným dodržiavaním zákona a pravidiel na centrá organizovanej kriminálnej aktivity. Tento jav je možné poukázať na viacerých príkladoch z histórie trestnej činnosti v Latinskej Amerike. Napríklad Ciudad Juárez na severe Mexika sa stal centrom pašovania alkoholu a heroínu počas prohibície v 20. rokoch 20. storočia v USA. Veľké množstvo takýchto centier bolo alokovaných v odľahlých vidieckych oblastiach v Strednej Amerike alebo Kolumbii, kde nebola upriamená priveľká pozornosť a kontrola štátu.³²

Práve tzv. *Prohibition Party*³³ z roku 1896 v USA zmenila dovtedy legálnu aktivitu na ilegálnu. Došlo k vytvoreniu nelegálnych trhov a z obyvateľov sa stali tajní výrobcovia whisky. Popri výrobe a pašovaníu alkoholu sa rozšíril aj obchod s narkotikami. Rovnako sa USA usilovalo aj o jeho zákaz, a to podpísaním Ópiového dohovoru v roku 1906 a prijatím Harrisonovho zákona v roku 1914, ktorý zakazoval úplný predaj a konzumáciu alkoholu a drog v USA. Tento zákon bol v roku 1919 doplnený 18. dodatkom ústavy USA známym aj ako Volsteadov zákon, ktorý zakazoval predaj a konzumáciu alkoholu na celom území. Avšak, všetky zákazy viedli len k vytvoreniu nelegálnych trhov. Do Mexika začali prichádzať migranti z Číny a Ázie, ktorí sa venovali pestovaniu opiátov, avšak samotní Mexičania boli tí, ktorí vytvorili z tejto ilegálnej aktivity nadnárodný biznis,

9789210057868. Dostupné na: <<https://www.undp.org/es/latin-america/publications/informe-regional-de-desarrollo-humano-atrapados-alta-desigualdad-y-bajo-crecimiento-en-america-latina-y-el-caribe>>

³¹ SAMPO, Carolina et al. *El Crimen Organizado en América Latina: Manifestaciones, facilitadores y reacciones*. [online]. Madrid: IUGM, 2017, p. 44. [cit. 2022-11-21]. ISBN 978-84-697-7382-6. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/344177065_CRIMEN_ORGANIZADO_EN_LATINOAMERICA_HISTORIA_Y_TRANSFORMACIONES_EN_EL_CRIMEN_ORGANIZADO_EN_AMERICA_LATINA_A_MANIFESTACIONES_FACILITADORES_Y_REACCIONES>

³² BRISCOE, Ivan – PERDOMO, Catalina – ÚRIBE BURCHER, Catalina. *Illicit Networks and Politics in Latin America*. [online]. Netherlands Institute for Multiparty Democracy, Netherlands Institute of International Relations (Clingendael), 2014, p. 34-35. [cit. 2022-11-20]. ISBN 978-91-87729-70-6. Dostupné na: <<https://www.idea.int/publications/catalogue/illicit-networks-and-politics-latin-america>>

³³ 17. januára 1920 nadobudol platnosť 18. dodatok ústavy USA, ktorý zakazoval akýkoľvek predaj a konzumáciu alkoholu v celej krajine.

tak ako ho poznáme dnes.³⁴ Mexická vláda považovala obchodovanie s drogami za faktor, ktorý by mohol destabilizovať hranicu medzi Mexikom a USA. Snažila sa zakázať obchodovanie s ópium v mexickom štáte Baja California, keďže existovala aj vysoká pravdepodobnosť, že pašeráci drog by mohli začať pašovať aj zbrane. V tomto období však spolupráca medzi oboma krajinami v týchto otázkach takmer neexistovala, pretože kým pre Mexiko bolo problémom zabrániť nelegálnemu pašovaniu zbraní, pre USA bol problémom vstup drog a alkoholu na ich územie.

Neskôr sa k pašovaniu alkoholu a drog pridružilo aj nelegálne pašovanie zbraní a osôb. Zbrane boli historicky spojené s vojnou a ich pašovanie bolo podporované zdanlivo legálnymi postupmi. Až do 30. rokov 20. storočia bol v krajinách amerického kontinentu prístup k zbraniam pomerne voľný a neregulovaný. Zbrane sa používali ako pracovný nástroj vo vidieckych latinskoamerických spoločnostiach s nedostatočnými komunikačnými prostriedkami. Táto situácia sa zmenila v druhej polovici 20. storočia, a to najmä v dôsledku vzostupu partizánskych a polovojenských skupín z južnej časti Latinskej Ameriky do Mexika, ktoré so sebou priniesli toky automatických zbraní.

Taktiež bol dlhodobo považovaný za legálny aj obchod s ľuďmi. Aj napriek politikám, ktoré zakazovali otroctvo vznikol čierny trh a obchodovanie s ľuďmi prinášalo väčšie zisky ako vtedy, keď sa jednalo o legálnu aktivitu. V Latinskej Amerike boli po stáročia ženy a dievčatá vykorisťované z miest svojho pôvodu a obchodované ako pracovná sila, nevoľníčky a sexuálne objekty. Tento problém sa začal považovať za vážny až koncom 19. storočia a začiatkom 20. storočia prostredníctvom tzv. obchodu s bielymi otrokmi, ktorý sa týkal bielych Európaniek a Američaniek, s ktorými sa obchodovalo do arabských, afrických alebo ázijských krajín ako s konkubínami alebo prostitútkami.³⁵

Rozširovanie kriminálnej činnosti naprieč regiónom Latinskej Ameriky bolo podporené ďalším faktorom, tzv. zapojením sa do medzinárodných sietí nelegálneho obchodu, ktorý fungoval súbežne s tradičnými odvetviami obchodu. Napríklad v Medellíne v Kolumbii nahradilo tradičný textilný priemysel práve pestovanie koky, výroba kokáinu

³⁴ ORTIZ SARKIS, Miguel. Orígenes y desarrollo del crimen organizado en américa latina (1916-2013). In *Revista Política y Estrategia*. [online]. ANEPE, June 2013, no. 121, p. 122. [cit. 2022-11-20]. ISSN 0716-7415. Dostupné na: <<https://doi.org/10.26797/rpye.v0i121.101>>

³⁵ SAMPO, Carolina et al. *El Crimen Organizado en América Latina: Manifestaciones, facilitadores y reacciones*. [online]. Madrid: IUGM, 2017, p. 46-47. [cit. 2022-11-22]. ISBN 978-84-697-7382-6. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/344177065_CRIMEN_ORGANIZADO_EN_LATINOAMERICA_HISTORIA_Y_TRANSFORMACIONES_En_EL_CRIMEN_ORGANIZADO_EN_AMERICA_LATINA_MANIFESTACIONES_FACILITADORES_Y_REACCIONES>

a obchod s drogami do Severnej Ameriky a Európy, ktorý mal vyšší dopyt a hodnotu ako tradičný sektor. Obchod s drogami, ako aj obchodovanie s ľuďmi, zbraňami, pranie špinavých peňazí a nárast násilných gangov dosiahli v regióne Latinskej Ameriky také veľké rozmery práve vďaka globalizácii a zapojeniu sa do nadnárodného trhu s vysokou hodnotou.³⁶

Počas éry „krátkeho 20. storočia“ sa hlavným trhom pre drogy stalo USA, čo podporili najmä vojaci, ktorí sa počas Vojny vo Vietname stali ich hlavnými konzumentmi. Drogy sa dostávali na tento trh cez územie Mexika, ale hlavnými producentmi boli Peru, Bolívia a najmä Kolumbia. V 60. rokoch 20. storočia sa kolumbijská amazonská hranica stala miestom, kde sa dovážala koka z Bolívie a Peru a miestom laboratórií, v ktorých sa z nej vyrábala kokaín. Kolumbia sa tak stala stredobodom záujmu malých skupín obchodníkov a pašerákov, čím postupne začali vznikajú kartely. Podnikanie s kokaínom sa rozrástlo, keď politické konflikty a slabosť štátu umožnili určitý stav nestability a nedostatočnej kontroly v kolumbijskej džungli. Príležitosťou boli nielen podmienky na pestovanie a spracovanie kokaínu, ale aj skutočnosť, že ho bolo možné pestovať a spracovávať v džungli, dlhá občianska vojna, permanentný banditizmus a funkčná alebo územná absencia štátu.³⁷

Ďalší aspekt, ktorý podporil rozšírenie trestnej činnosti v Latinskej Amerike bol nepriaznivý vplyv úsilia vlády o potlačenie kriminality. Ako historický príklad môžeme uviesť *Plan Colombia* z roku 1999, ktorý predstavoval bilaterálnu dohodu medzi USA a Kolumbiou s cieľom potlačiť produkciu a obchod s drogami. Avšak, produkcia sa len presunula do ešte odľahlejších oblastí krajiny a obchodné uzly do susedných krajín ako Venezuela alebo Ekvádor. Vo všeobecnosti sa reakcie štátu na nárast kriminality zameriavali len na kontrolu drobných zločincov, čo viedlo k násiliu a odmietaniu občianskych noriem. Boj proti veľkým organizovaným skupinám bol len sporadický a často si vyžadoval vojenskú pomoc. Avšak, v mnohých prípadoch veľké zločinecké skupiny využívali ochranu

³⁶ BRISCOE, Ivan – PERDOMO, Catalina – URIBE BURCHER, Catalina. *Illicit Networks and Politics in Latin America*. [online]. Netherlands Institute for Multiparty Democracy, Netherlands Institute of International Relations (Clingendael), 2014, p. 35. [cit. 2022-11-20]. ISBN 978-91-87729-70-6. Dostupné na: <<https://www.idea.int/publications/catalogue/illicit-networks-and-politics-latin-america>>

³⁷ SAMPO, Carolina et al. *El Crimen Organizado en América Latina: Manifestaciones, facilitadores y reacciones*. [online]. Madrid: IUGM, 2017, p. 49-50. [cit. 2022-11-22]. ISBN 978-84-697-7382-6. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/344177065_CRIMEN_ORGANIZADO_EN_LATINOAMERICA_HISTORIA_Y_TRANSFORMACIONES_En_EL_CRIMEN_ORGANIZADO_EN_AMERICA_LATINA_MANIFESTACIONES_FACILITADORES_Y_REACCIONES>50

štátnych agentov, ktorí pozastavili alebo narušili uplatňovanie práva. V takýchto prípadoch bola slabosť štátu v boji proti kriminalite kľúčovým faktorom k jej rozširovaniu.³⁸

Ako sme už spomenuli, počas obdobia „krátkeho 20. storočia“ sa zločineckým skupinám podarilo premeniť za pomoci slabej štátnej kontroly a nefungujúcich politík nelegálne aktivity ako pašovanie, obchod s drogami, zbraňami a ľuďmi na nadnárodný biznis. Avšak, najväčším akcelerátorom organizovaného zločinu a kriminality v Latinskej Amerike bola práve globalizácia a tzv. „éra po Studenej vojne“ (90. roky 20. storočia). Globalizácia zmenšila vzdialenosti vo svetovom meradle prostredníctvom nových spájajúcich sa sietí. Nadnárodné zločinecké organizácie dokázali využiť jednoduchosť cestovania do zahraničia, liberalizáciu migračnej politiky, rozvoj medzinárodného obchodu, rozšírenie komunikačných systémov a slabú kontrolu medzinárodných finančných sietí, aby transformovali svoje nelegálne aktivity do globálnych rozmerov. V dôsledku regionálnej dlhovej krízy po roku 1982 sa zhoršila regulačná schopnosť štátu v celom regióne. Štátne orgány v 90. rokoch často nemali k dispozícii finančné a inštitucionálne zdroje potrebné na boj proti nárastu a šíreniu nadnárodného organizovaného zločinu na svojom území.³⁹

Globalizáciou sa kriminalita v Latinskej Amerike stala takým vážnym problémom, že jej prejavy možno nazvať ako „päť vojen globalizácie“, pričom konkrétne sa jedná o obchod s drogami, obchod so zbraňami, pašovanie, obchod s ľuďmi a pranie špinavých peňazí. Obchod s drogami predstavoval už aj pred vlnou globalizácie najväčší problém v regióne, avšak neskôr vďaka politikám orientovaným na export a oživením hospodárstva v krajinách, kde sa produkoval kokaín a ópium sa výrazne zvýšil obrat tohto ilegálneho obchodu. Zo 197 200 ton drog vyprodukovaných v roku 1986 sa zvýšilo na 1 193 762 ton drog vyrobených v roku 1990, t. j. nárast o viac ako 600 % za päť rokov. Od roku 1990 do roku 2000 vzrástol počet zhabaných dávok zo 14 miliárd na 26 miliárd, pričom v Latinskej Amerike dosiahol zhabaný kokaín tú najvyššiu hodnotu.

S drogami je automaticky spojený aj obchod so zbraňami. Po skončení Studenej vojny niektoré latinskoamerické krajiny vyrábali zbrane a muníciu výlučne pre domácu spotrebu, ale obchod s nimi presahoval domáce hranice a v mnohých prípadoch boli drogy

³⁸ BRISCOE, Ivan – PERDOMO, Catalina – URIBE BURCHER, Catalina. *Illicit Networks and Politics in Latin America*. [online]. Netherlands Institute for Multiparty Democracy, Netherlands Institute of International Relations (Clingendael), 2014, p. 36. [cit. 2022-11-20]. ISBN 978-91-87729-70-6. Dostupné na: <<https://www.idea.int/publications/catalogue/illicit-networks-and-politics-latin-america>>

³⁹ ROJAS ARAVENA, Francisco – SOLÍS, Luis Guillermo. *Crímen organizado en América Latina y el Caribe*. [online]. Santiago, Chile: Catalonia, 2008, p. 109-112. [cit. 2022-11-21]. ISBN 978-956-8303-97-6. Dostupné na: <<https://biblio.flacsoandes.edu.ec/catalog/resGet.php?resId=42584>>

vymieňané za zbrane. Od 90. rokov 20. storočia sa obchod so zbraňami rozšíril najmä kvôli faktorom ako prebytok ručných zbraní po Studenej vojne, zbrane v obehu po pacifikácii v Nikaragve, Salvádore a Guatemale a dynamika už spomínanej globalizácie. Nové obchodné prepojenia len podporili, že z latinskoamerických krajín vyrábajúcich zbrane (Brazília, Mexiko a Argentína) sa vyvážali zbrane do krajín s vážnymi konfliktmi, v ktorých sa systematicky porušovali ľudské práva. Taktiež, že latinskoamerické krajiny, ktoré zbrane nevyrábali (Nikaragua, Kostarika, Dominikánska republika, Salvádor, Guatemala, Panama a Uruguaj) ich reexportovali do iných krajín. Zbrane sa tak dostávali do rúk organizovaných zločineckých skupín, ktoré ich zvyčajne distribuovali na maloobchodnej úrovni a postupom času sa začali exportovať a rozptyľovať medzi iné organizácie a krajiny.⁴⁰

Uvedené historické skutočnosti poukazujú na kriminalitu ako najväčšiu bezpečnostnú hrozbu a otázku pre región, ale aj v celosvetovom kontexte. Môžeme zhodnotiť, že kriminalita sa začala prejavovať vplyvom vysokej nerovnosti v regióne, nefunkčných politik, slabej kontroly štátu a vplyvu USA ako hlavného spotrebiteľného trhu pre nelegálne tovary. Globalizáciou sa kriminalita v Latinskej Amerike rozvinula ešte rýchlejšie a organizovaný zločin sa stal jednou z najnebezpečnejších nadnárodných hrozieb v období po skončení Studenej vojny.

1.3.2 Aktuálna situácia kriminality v Latinskej Amerike

Americký kontinent si v priebehu 21. storočia udržiava najvyššiu mieru vrážd. Treba poznamenať, že podľa UNODC sa miera vrážd v USA a Kanade nachádza pod celosvetovým priemerom (5,8 a 1,8 na 100 tis. obyvateľov v roku 2018). Na druhej strane krajiny Latinskej Ameriky dosahujú „epidemické“ hodnoty vrážd ako 22 vrážd na 100 tis. obyvateľov, pričom dochádza k stúpajúcej tendencii.⁴¹

V roku 2021 zaznamenala väčšina latinskoamerických krajín prudký nárast vrážd a kriminality. Bolo očakávané, že po zrušení tých najprísnejších obmedzení kvôli pandémie COVID – 19 dôjde k opätovnému nárastu násilia v regióne. Práve vplyvom pandémie

⁴⁰ SAMPO, Carolina et al. *El Crimen Organizado en América Latina: Manifestaciones, facilitadores y reacciones*. [online]. Madrid: IUGM, 2017, p. 55-58. [cit. 2022-11-22]. ISBN 978-84-697-7382-6. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/344177065_CRIMEN_ORGANIZADO_EN_LATINOAMERICA_HISTORIA_Y_TRANSFORMACIONES_En_EL_CRIMEN_ORGANIZADO_EN_AMERICA_LATINA_MANIFESTACIONES_FACILITADORES_Y_REACCIONES>

⁴¹ UNODC. *Estudio Mundial sobre el Homicidio (Resumen ejecutivo)*. [online]. Viena : UNODC, 2019, p. 13-14. [cit. 2022-11-25]. Dostupné na: <https://www.unodc.org/documents/ropan/2021/HOMICIOS_EN_ESPANOL.pdf>

sa väčšina obyvateľstva prehĺbila do ešte väčšej chudoby, čím sa zvýšili sociálne problémy ako užívanie alkoholu a drog. Rovnako aj školy boli dlhodobo zatvorené a mnoho mladistvých trávalo svoj čas v uliciach pri ilegálnych činnostiach. Pandémia tiež sťažila presadzovanie práva. Policajné inštitúcie boli vyťažené, pretože mnoho policajtov ochorelo alebo boli potrební pri iných činnostiach v spojitosti s protipandemickými opatreniami. Skupiny organizovaného zločinu medzitým našli nové príležitosti v obnovujúcom sa svete. Keď sa oživil obchod s kokaínom, gangy začali pôsobiť ešte silnejšie, aby získali späť svoj obchodný podiel.⁴²

Vplyvom pandémie došlo aj k rozvoju pomerne nového druhu kriminálnej činnosti, ktorým je kybernetická kriminalita. Krajiny Latinskej Ameriky hlásia nárast výskytu počítačovej kriminality, podvodov, prania špinavých peňazí, ako aj využívania sociálnych sietí na páchanie trestnej činnosti. Zvýšili sa aj trestné činy spojené s kybernetickým obchodovaním s ľuďmi, sexuálne zneužívanie detí ako detská pornografia alebo kyberšikana. Nárast takýchto počítačových podvodov a kybernetických zločinov poukazuje na flexibilitu organizovaného zločinu pri prechode na digitálne platformy. Pandémia COVID – 19 poukázala na to, že skupiny organizovaného zločinu sú schopné sa rýchlo prispôbiť novým situáciám, využiť všetky typy kríz, nové technológie a posilniť svoje pôsobenie a moc.⁴³

Podľa americkej organizácie InSight Crime, ktorá sa zaoberá organizovaným zločinom v Amerike došlo k najvýraznejším prejavom v nasledujúcich krajinách. V Ekvádore, ktorý sa nachádza medzi dvoma krajinami produkujúcimi kokaín a je hlavným prístavom pre pašovanie drog do Európy sa počet vražd zdvojnásobil a vzbury väzenských gangov boli najkrvavejšie v celej jeho histórii. V Kostarike sa zvýšil počet vražd v provinciách, kde sa pašuje kokaín. V Paraguaji a Peru sa zvýšil počet vražd spáchaných najomnými vrahmi. Napriek miernemu zníženiu počtu vražd bolo Mexiko pod vplyvom násilia zo strany kartelov, ktoré bojovali o svoje územie. Na kolumbijsko-venezuelskej hranici proti sebe bojovali ozbrojené zložky rôzneho charakteru, čo viedlo k úmrtiam a tisícom vysídlených obyvateľov. Venezuelské bezpečnostné sily boli obvinené zo zabíjania občanov v mestských štvrtiach aj v odľahlých dedinách. Krajiny Severného

⁴² INSIGHT CRIME. *Balance de InSight Crime de los homicidios en 2021*. [online]. 2022. [cit. 2022-11-25]. Dostupné na: <<https://es.insightcrime.org/noticias/balance-insight-crime-homicidios-2021/>>

⁴³ CATARINO, Bélisa et al. *Evaluación de la Amenaza del Crimen Transnacional Organizado en Latinoamérica – IDEAL*. [online]. Madrid : EL PAcCTO, 2021, p. 81-82. [cit. 2022-11-26]. Dostupné na: <https://www.elpaccto.eu/wp-content/uploads/2021/07/Documento-web-2.MB_.pdf>

trojuholníka (Salvádor, Guatemala a Honduras) patrili aj naďalej k najnásilnejším v regióne. Haiti sa už pred júlovou vraždou prezidenta zmietalo v nepokojoch a zažilo najnásilnejší rok za posledné desaťročie. Krajiny s najnižšou mierou vražd ako Argentína, Čile a Uruguaj pravdepodobne znižujú dáta o kriminalite a ich oficiálne dáta sa ťažko interpretujú.⁴⁴

Rovnako aj program medzinárodnej spolupráce medzi EÚ a Latinskou Amerikou „EL PAcCTO“, ktorého cieľom je boj proti nadnárodnému organizovanému zločinu v Latinskej Amerike uskutočnil analýzu aktuálnej kriminálnej situácie v krajinách ako Mexiko, Bolívia, Čile, Kostarika, Ekvádor, Salvádor a Panama. V týchto krajinách bolo identifikovaných najmenej 436 veľkých skupín organizovanej trestnej činnosti. Jedná sa najmä o kartely, gangy, bandy a rodinné klastre, ktoré sa zaoberajú predovšetkým obchodovaním s drogami, ktoré je zodpovedné za takú vysokú mieru násillia v regióne. Narkobiznisu sa venuje až 75 % organizovaných zločineckých skupín. Ďalšie skupiny sa venujú majetkovej trestnej činnosti, organizovanej lúpeži a krádeži, vraždám, vydieraniu a obchodovaniu s ľuďmi, kybernetickej kriminalite a environmentálnej trestnej činnosti. Tieto organizované skupiny majú svoje medzinárodné prepojenia, a to najmä v Južnej Amerike, Severnej Amerike, Strednej Amerike, Európe a Ázii.⁴⁵

Môžeme zhodnotiť, že vo vývoji kriminality, či už v minulosti, ale aj dnes patrila hlavná úloha drogám a obchodu s nimi. Neskôr sa k nemu pridružil obchod so zbraňami a ostatné vyššie spomenuté trestné činnosti. Vplyvom pandémie COVID – 19 sa situácia zhoršila a organizované zločinecké skupiny našli cestu k novým možnostiam kriminality ako napr. kybernetické podvody a ostatné zločiny spojené s digitálnym priestorom. V súčasnosti zostáva kriminalita najväčším regionálnym problémom a boj s ňou ako hlavná výzva pre miestne vlády a národné či medzinárodné organizácie.

⁴⁴ INSIGHT CRIME. *Balance de InSight Crime de los homicidios en 2021*. [online]. 2022. [cit. 2022-11-25]. Dostupné na: <<https://es.insightcrime.org/noticias/balance-insight-crime-homicidios-2021/>>

⁴⁵ CATARINO, Bélisa et al. *Evaluación de la Amenaza del Crimen Transnacional Organizado en Latinoamérica – IDEAL*. [online]. Madrid : EL PAcCTO, 2021, p. 14-15. [cit. 2022-11-26]. Dostupné na: <https://www.elpaccto.eu/wp-content/uploads/2021/07/Documento-web-2.MB_.pdf>

2 Cieľ práce

Hlavným cieľom záverečnej práce je vyhodnotiť, na základe vedeckých metód, hospodársky rozvoj a medzinárodný obchod krajín Latinskej Ameriky v kontexte kriminality v regióne.

K naplneniu hlavného cieľa sme si zvolili nasledovné čiastkové ciele:

- Systematizovať teoretické východiská ekonomického vplyvu kriminality,
- Definovať hospodársku štruktúru regiónu Latinskej Ameriky a historický vývoj kriminality v tejto geografickej oblasti,
- Identifikovať krajiny s najvyššou mierou kriminality,
- Analyzovať vplyv kriminality na hospodársky rozvoj a medzinárodný obchod krajín Latinskej Ameriky,
- Interpretovať ekonomický vplyv kriminality,
- Syntetizovať stratégie a podporné programy, ktorých cieľom je riešenie problému kriminality v Latinskej Amerike,
- Porovnať výsledky nášho výskumu s názormi odborníkov.

Vzhľadom k skúmanej problematike a splneniu hlavného a čiastkových cieľov sme si stanovili nasledovné hypotézy (H):

H1: Krajiny Latinskej Ameriky s najvyššou mierou kriminality budú patriť k tým krajinám, ktoré vykazujú najnižší hospodársky rozvoj.

H2: Krajiny Latinskej Ameriky s najvyššou mierou kriminality budú patriť ku krajinám s najnižším podielom zahraničného obchodu na celkovom HDP a najnižšou exportnou výkonnosťou v tomto regióne.

3 Metodika práce a metódy skúmania

Objektom výskumu záverečnej práce je faktor kriminality kontexte hospodárskeho rozvoja a medzinárodného obchodu Latinskej Ameriky. Vzhľadom k tomu, že daná problematika nie je oblasť, ktorej by sa aktívne venovali domáci autori, tak sme pri spracovaní práce čerpali najmä z diel zahraničných odborníkov. Tieto zdroje predstavujú odborné knižné a elektronické publikácie, články vo vedeckých časopisoch, monografie, štatistické databázy a reporty od medzinárodných organizácií a inštitúcií ako napr. Svetová banka, WTO, UNODC, UNDP, OECD alebo FAO.

Práca je rozdelená na teoretickú a analytickú časť. Teoretická časť obsahuje tri menšie podkapitoly, pričom v prvej podkapitole sme sa venovali teoretickým východiskám ekonomického vplyvu kriminality. Ďalej sme charakterizovali región nášho výskumu, t.j. Latinskú Ameriku z politického, geografického a hospodárskeho hľadiska a nakoniec sme prepojili dané poznatky pri opise historického vývoja kriminality v Latinskej Amerike až do súčasnosti. Pri tvorbe tejto časti sme využívali odborné domáce a zahraničné diela.

Analytická časť je rozdelená na štyri časti, kedy prvá časť skúma súčasný stav kriminality v Latinskej Amerike a vo svete. Pomocou metódy analýzy sme identifikovali oblasti s najvyššou mierou kriminality a následne v nich špecifikovali fenomén kriminality. V ďalšej podkapitole sme prostredníctvom metódy komparácie porovnávali vzťah kriminality s vybranými ukazovateľmi hospodárskeho rozvoja a medzinárodného obchodu v priebehu rokov 2011 až 2021, kedy sme metódou dedukcie napomohli k zodpovedaniu našich hypotéz. Pre ich overenie sme využili ekonometrickú metódu, konkrétne zostavenie dvoch regresných OLS modelov so závislou a nezávislými premennými. Všeobecný jednorovnicový lineárny model má nasledovný tvar rovnice:⁴⁶

$$\gamma_i = \beta_0 + \beta_1 x_{i1} + \beta_2 x_{i2} + \dots + \beta_k x_{ik} + u_i, \quad (1)$$

kedy, γ_i predstavuje i pozorovaní endogénnej premennej, x_{ij} predstavuje exogénne premenné. $\beta_0, \beta_1, \beta_k$ predstavujú neznáme odhadnuté parametre. Keď dosadíme do rovnice premenné nášho výskumu, tak tvar rovnice prvého modelu je nasledovný:

$$IEF_{2021} = \beta_0 - \beta_1 GCI_{2020} + \beta_2 HDI_{2020} + \beta_3 \times CPI_{2020} + u. \quad (2)$$

⁴⁶ LUKÁČIKOVÁ, Adriana – LUKÁČIK, Martin. *Ekonometrické modelovanie s aplikáciami*. Bratislava: Ekonóm, 2008. s. 24. ISBN 9788022526142.

V druhom prípade sme zostrojili tzv. logaritmický model, nakoľko závislá aj nezávislé premenné sú vyjadrené v logaritmoch. Všeobecný tvar rovnice logaritmického modelu má nasledovný tvar:

$$\ln \gamma_i = \beta_0 + \beta_1 \ln x_{i1} + \beta_2 \ln x_{i2} + \dots + \beta_k \ln x_{ik} + u_i. \quad (3)$$

Rozhodli sme sa využiť funkciu logaritmu, nakoľko závislá premenná *EP* je vyjadrená v percentách a ostatné nezávislé premenné sú indexy. Logaritmus nám pomohol vyriešiť problém so škálovaním hodnôt daných premenných, keďže svojou podstatou priblížil hodnoty skúmaných premenných bez rozdielu na to, či sú uvedené v percentách alebo ako index. Po dosadení našich premenných je tvar rovnice logaritmického modelu nasledovný:⁴⁷

$$\ln EP_{2021} = \beta_0 - \beta_1 \times \ln GCI_{2020} + \beta_2 \times \ln HDI_{2020} + \beta_3 \times \ln CPI_{2020} + u. \quad (4)$$

V rovniciach sme použili mínus pred premennou *GCI*, keďže predpokladáme nepriamo úmerný vzťah medzi kriminalitou a závislou premennou. Inak povedané, predpokladáme, že s poklesom kriminality dôjde k zvýšeniu závislých premenných. Dané premenné delíme na závislé a nezávislé premenné. V druhej rovnici je závislá premenná *Index ekonomickej slobody (IEF)*, ktorý hodnotí ekonomickú otvorenosť, regulačnú efektívnosť, uplatnenie zákona a konkurencieschopnosť, pričom čím je vyšší výsledok (od 0 do 100), tým je lepšie hodnotenie krajiny.⁴⁸ Druhú závislú premennú predstavuje *EP (Exportná výkonnosť)*, ktorú charakterizujeme ako podiel vývozu výrobkov a služieb na HDP krajiny.⁴⁹ Medzi nezávislé premenné patrí *Index organizovaného zločinu (GCI)*, ktorý hodnotí úroveň kriminality a odolnosť voči organizovanému zločinu⁵⁰, ďalej *Index ľudského rozvoja (HDI)*, ktorý predstavuje ukazovateľ troch kľúčových pilierov – dlhý a zdravý život, vzdelanie a dôstojná životná úroveň, kedy sa hodnoty pohybujú od 0 do 1, pričom platí, že čím je vyššia hodnota indexu, tým vyšší je rozvoj v danej krajine⁵¹

⁴⁷ LUKÁČIKOVÁ, Adriana – LUKÁČIK, Martin. *Ekonometrické modelovanie s aplikáciami*. Bratislava: Ekonóm, 2008. s. 24. ISBN 9788022526142.

⁴⁸ THE HERITAGE FOUNDATION. *About the index*. [online]. 2023. [cit. 2023-03-23]. Dostupné na: <<https://www.heritage.org/index/about>>

⁴⁹ PAVELKA, Ľuboš – RUŽEKOVÁ, Viera – ZUBAĽOVÁ, Eubica. *Inštitucionálna podpora financovania exportu a zahraničných investícií vo vybraných krajinách EÚ*. Praha: Leges, 2021. s. 23. ISBN 9788075025036.

⁵⁰ GI-TOC. *Global Organized Crime Index – 2021*. [online]. 2021. [cit. 2023-03-23]. Dostupné na: <<https://ocindex.net/assets/downloads/global-ocindex-report.pdf>>

⁵¹ UNDP. *Human Development Index (HDI)*. [online]. 2022. [cit. 2023-03-23]. Dostupné na: <<https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>>

a *Index vnímania korupcie (CPI)*, ktorý hodnotí úroveň vnímania korupcie vo verejnom sektore a využíva pri tom stupnicu od 0 do 100, kedy platí, že čím je nižšia hodnota, tým je vyššia úroveň korupcie v krajine.⁵²

Nakoľko *IEF* zahŕňa aj korupciu, t.j. *CPI*, tak sme museli otestovať Kendallov koeficient poradovej korelácie (*Kendallove tau*) pomocou neparametrického testu korelácie. *Kendallove tau* posudzuje stav asociácie medzi dvoma premennými na stupnici od -1 do 1, pričom hodnota -1 znamená dokonalú negatívnu asociáciu, hodnota 1 znamená dokonalú pozitívnu asociáciu a hodnota 0 znamená žiadnu asociáciu.⁵³

Pomocou verifikácie regresného modelu sme potvrdili, či sú modely a vybrané premenné štatisticky významné. Určili sme si dvojicu hypotéz, nulová hypotéza $H_0: \beta_1 = 0$ a alternatívna hypotéza $H_1: \beta_1 \neq 0$. Testovaním hypotéz získavame informáciu o tom, či existuje štatisticky významný vzťah medzi premennými. Nulová hypotéza je predpoklad, že medzi premennými neexistuje žiadny vzťah a alternatívna hypotéza predpokladá, že takýto vzťah existuje. Na základe testu hypotéz porovnávame vypočítané hodnoty s kritickou hodnotou, ktorá závisí od hladiny významnosti, teda pravdepodobnosti zamietnutia nulovej hypotézy v prípade, že je skutočná. Ak vypočítaná hodnota presahuje kritickú hodnotu, tak zamietame nulovú hypotézu a tvrdíme, že existuje štatisticky významný vzťah medzi premennými. Opačne, ak vypočítaná hodnota nepresahuje kritickú hodnotu, tak nezamietame nulovú hypotézu a neexistuje dostatočný vzťah medzi premennými. Avšak treba dodať, že nezamietnutie nulovej hypotézy neznamená, že neexistuje žiadny vzťah medzi premennými, ale iba že sme nedokázali dostatočne preukázať jeho existenciu.⁵⁴

Prostredníctvom *koeficientu determinácie R^2* sme identifikovali akú veľkú časť variability závislej premennej sme vyjadrili pomocou nášho modelu. Jedná sa o štatistický ukazovateľ používaný v lineárnej regresii na meranie percentuálnej variability závislej

⁵² TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *The ABCs of the CPI: How the Corruption Perceptions Index is calculated*. [online]. 2021. [cit. 2023-03-23]. Dostupné na: <<https://www.transparency.org/en/news/how-cpi-scores-are-calculated>>

⁵³ ABDI, Hervé. *The Kendall Rank Correlation Coefficient*. [online]. 2006. [cit. 2023-03-26]. Dostupné na: <<https://personal.utdallas.edu/~herve/Abdi-KendallCorrelation2007-pretty.pdf>>

⁵⁴ LUKÁČIK, Martin – SLOSIAR, Viktor. *Základy práce s ekonometrickým programom GRETL*. Bratislava, 2010. s. 8-9. Dostupné na: <<http://www.fhi.sk/files/katedry/kove/veda-vyskum/prace/2010/Lukacik-Slosiar2010.pdf>>

premennej. R^2 môže nadobúdať hodnoty od 0 do 1. Pričom, čím je hodnota vyššia, tým väčšia časť variability dokázala byť objasniť.⁵⁵

Pri využití prierezových údajov je potrebné vykonať test heteroskedasticity prostredníctvom Whitovho testu. Whitova rovnica má tvar $WH = nR^2$, pričom nulovú hypotézu zamietame, ak je hodnota WH väčšia ako kritická hodnota χ^2 -rozdelenia a platí, že heteroskedasticita je v modeli prítomná. Ak by takýto jav nastal, tak výsledky odhadu modelu sa nedajú overiť, lebo štatistické testy sú nezodpovedajúce.⁵⁶

Následne sme pomocou odborných zdrojov zmerali ekonomický vplyv a náklady kriminality a porovnali výsledky naprieč daným regiónom. Na záver sme pomocou generalizácie a syntézy aplikovali riešenia a stratégie zníženia kriminality v krajinách Latinskej Ameriky.

Môžeme dodať, že pri spracovaní záverečnej práce sme mali problém s dostupnosťou niektorých dát alebo s neúplnými a neaktuálnymi štatistickými údajmi. Tento problém sa týkal najmä krajín ako Venezuela alebo Kuba, ktoré v mnohých prípadoch nevykazujú viaceré štatistické údaje o národnom hospodárstve alebo zahraničnom obchode.

⁵⁵ KUTNER, Michael H. et al. *Applied linear statistical model*. 5th edition. New York: McGraw-Hill/Irwin, 2005. p. 74. ISBN 0-07-238688-6.

⁵⁶ LUKÁČIK, Martin – SLOSIAR, Viktor. *Základy práce s ekonometrickým programom GRETL*. Bratislava, 2010. s. 16-18. Dostupné na: <<http://www.fhi.sk/files/katedry/kove/veda-vyskum/prace/2010/Lukacik-Slosiar2010.pdf>>

4 Výsledky práce

V prvej časti práce sme definovali teoretické východiská ekonomického vplyvu kriminality so zameraním na hospodárstvo Latinskej Ameriky. V nasledujúcej kapitole analyzujeme stav kriminality v Latinskej Amerike v kontexte hospodárskeho rozvoja a medzinárodného obchodu.

4.1 Stav kriminality v regióne Latinskej Ameriky

Región Latinskej Ameriky tvorí 20 krajín, pričom stav kriminality v nich nie je homogénny. Pre presnejšiu analýzu sme pomocou štatistických údajov o miere vrážd vytvorili prehľad aktuálneho stavu kriminality v daných krajinách. Najbežnejším meradlom kriminality vo svete je práve **počet úmyselných vrážd na 100 tis. obyvateľov**.

Tabuľka 3 Počet úmyselných vrážd na 100 tis. obyvateľov podľa regiónov (2020)

Región	Subregión	Počet vrážd/100 tis. obyvateľov
Afrika	Subsaharská Afrika	13,28
	Severná Afrika	6,64
	Afrika spolu	12,06
Amerika	Latinská Amerika a Karibik	21,20
	Severná Amerika	6,02
	Amerika spolu	15,73
Ázia	Západná Ázia	4,69
	Južná Ázia	3,03
	Stredná Ázia	1,98
	Juhovýchodná Ázia	1,79
	Východná Ázia	0,52
	Ázia spolu	2,03
Európa	Východná Európa	4,95
	Severná Európa	1,24
	Západná Európa	1,15
	Južná Európa	0,71
	Európa spolu	2,56
Oceánia	Melanézia	8,23
	Austrália a Nový Zéland	1,15
	Oceánia spolu	3,06
Svet	Svet spolu	5,61

Zdroj: vlastné spracovanie podľa UNODC. *Victims of intentional homicide - Regional Estimate*. [online]. 2022. [cit. 2022-11-30]. Dostupné na: <<https://dataunodc.un.org/dp-intentional-homicide-victims-est>>

Tabuľka 3 predstavuje regionálnu analýzu počtu úmyselných vražd na 100 tis. obyvateľov podľa štatistických údajov UNODC v roku 2020. Je zrejmé, že región LAK dosiahol oproti ostatným regiónom výrazne vyšší počet úmyselných vražd. V roku 2020 táto miera zaznamenala 21,20 vražd na 100 tis. obyvateľov, čo predstavovalo takmer 4-násobok celosvetového priemeru. V roku 2020 sa tým najnásilnejším subregiónom stal práve región LAK. Ďalšími subregiónmi s vysokou mierou vražd boli Subsaharská Afrika a Melanézia. Naopak najmenej násilnými subregiónmi boli Východná Ázia a Južná Európa.

Tabuľka 4 Počet úmyselných vražd na 100 tis. obyvateľov v Latinskej Amerike

Krajina	Rok	Počet vražd/100 tis. obyvateľov	Krajina	Rok	Počet vražd/100 tis. obyvateľov
Argentína	2020	5,35	Kostarika	2020	11,19
Bolívia	2019	7,00	Kuba	2016	5,05
Brazília	2020	22,45	Mexiko	2020	28,37
Čile	2020	4,84	Nikaragua	2019	7,87
Dominikánska republika	2020	8,86	Panama	2020	11,59
Ekvádor	2020	7,78	Paraguaj	2020	6,74
Guatemala	2020	17,47	Peru	2018	7,67
Haiti	2018	6,68	Salvádor	2019	37,16
Honduras	2020	36,33	Uruguaj	2020	9,70
Kolumbia	2020	22,64	Venezuela	2017	49,88

Zdroj: vlastné spracovanie podľa UNODC. *Victims of intentional homicide*. [online]. 2022. [cit. 2022-11-30]. Dostupné na: <<https://dataunodc.un.org/dp-intentional-homicide-victims>>

V tabuľke 4 je zobrazený prehľad počtu obetí úmyselných vražd na 100 tis. obyvateľov v krajinách regiónu nášho výskumu. Tabuľka obsahuje naposledy dostupné údaje od UNODC, preto sa nám pri niektorých krajinách nepodarilo získať údaje o najaktuálnejšej situácii. Na základe týchto dát si môžeme všimnúť, že koncentrácia vražd a kriminality v regióne je skutočne veľmi rôznorodá. Krajiny s najväčšou mierou vražd boli Venezuela, Salvádor, Honduras, Mexiko, Kolumbia, Brazília a Guatemala. V týchto krajinách dosahuje miera kriminality „epidemické“ hodnoty, napr. vo Venezuele bola miera vražd takmer až 10-násobne vyššia ako celosvetový priemer, konkrétne až 49,88 v roku 2017. Ďalej nasledoval Salvádor s mierou 37,16 v roku 2019, Honduras s mierou 36,33 v roku 2020, Mexiko s hodnotou miery vražd 28,37 v roku 2020, Kolumbia s hodnotou 22,64 v roku 2020 a skupinu tých najnásilnejších krajín uzatvára Brazília s mierou vražd 22,45 v roku 2020. Naopak v krajinách ako Čile, Argentína, Haiti, Kuba alebo Paraguaj dosiahla miera vražd najnižšie hodnoty. Najmenšia miera kriminality podľa tohto kritéria

bola v Čile s hodnotou len 4,84 vražd na 100 tis. obyvateľov. Môžeme zhodnotiť, že všeobecne najhoršia situácia je v krajinách Strednej Ameriky (najmä krajiny Severného trojuholníka), Mexiku, Kolumbii, Venezuele a Brazílii.

Ďalším ukazovateľom, ktorý skúma súčasný stav kriminality vo svete je **index organizovaného zločinu (GCI)** ako projekt od Globálnej iniciatívy proti nadnárodnému organizovanému zločinu (GI-TOC). Ide o viacrozmerný nástroj, ktorý hodnotí úroveň kriminality a odolnosť voči organizovanému zločinu pre 193 krajín podľa troch kľúčových pilierov: kriminálnych trhov, kriminálnych aktérov a odolnosti. Index čerpá z kvantitatívnych aj kvalitatívnych zdrojov a opiera sa o viac ako 350 odborných analýz a hodnotení regionálnych pozorovateľní GI-TOC.⁵⁷

Graf 2 Index organizovaného zločinu v Latinskej Amerike (2020)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa GI-TOC. *Global Organized Crime Index*. [online]. 2021. [cit. 2022-12-03]. Dostupné na: <<https://ocindex.net>>

Mapa znázornená v grafe 2 reflektuje index organizovaného zločinu v roku 2020 podľa GI-TOC. Najtmavšie oblasti znázorňujú tie najnásilnejšie krajiny. V regióne Latinskej Ameriky bola tou najnásilnejšou krajinou Kolumbia s hodnotou indexu 7,67, čím sa stala

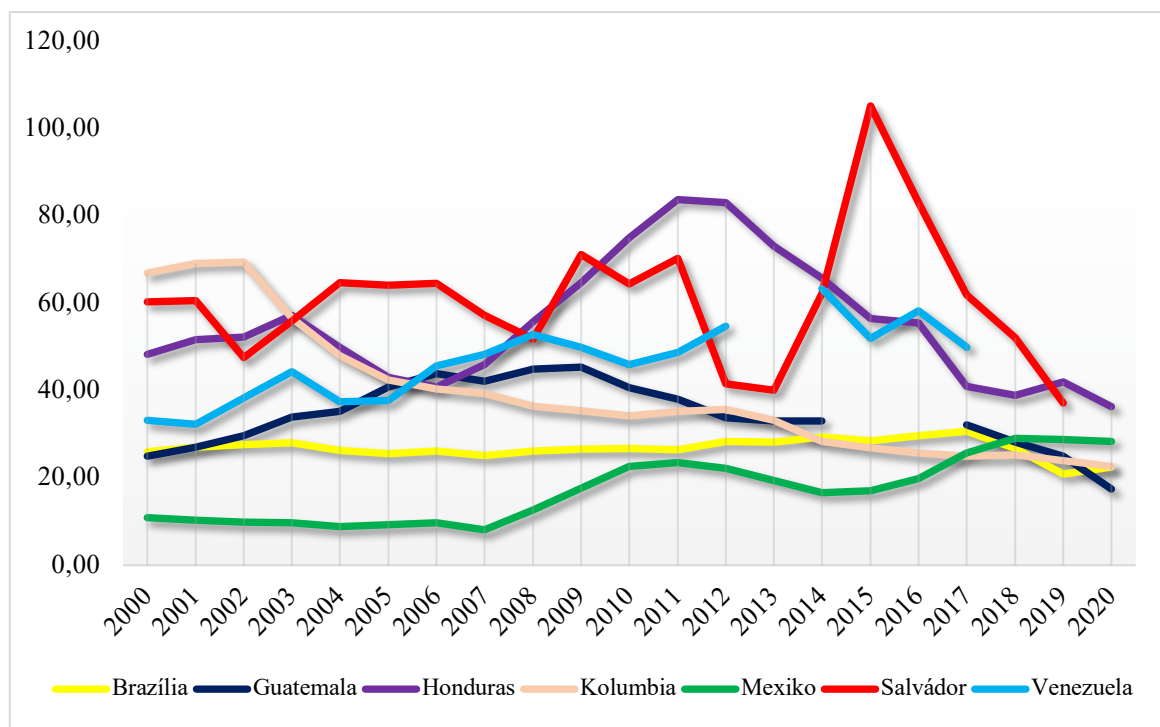
⁵⁷ GI-TOC. *Global Organized Crime Index – 2021*. [online]. 2021. [cit. 2022-12-02]. Dostupné na: <<https://ocindex.net/assets/downloads/global-ocindex-report.pdf>>

aj druhou najnásilnejšou krajinou na celom svete, ďalej nasledovalo Mexiko s hodnotou 7,57 a Honduras s hodnotou 6,98. Čo sa týka regionálneho prehľadu, tak z Latinskej Ameriky sa najhoršie umiestnil subregión Strednej Ameriky s celkovou hodnotou indexu kriminality 6,16 v roku 2020.

4.1.1 Krajiny s najvyššou mierou kriminality

Na základe vyššie spomenutých ukazovateľov sme identifikovali, že oblasti s najvyššou kriminalitou v Latinskej Amerike sú Mexiko, krajiny Severného trojuholníka, Kolumbia, Venezuela a Brazília. V nasledujúcich podkapitolách si bližšie rozoberieme kriminalitu a jej fenomény v týchto krajinách.

Graf 3 Vývoj kriminality vo vybraných krajinách Latinskej Ameriky (2000 – 2020)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa WORLD BANK. *Intentional homicides (per 100,000 people) - Mexico, El Salvador, Honduras, Colombia, Venezuela, RB, Brazil, Guatemala*. [online]. [cit. 2022-12-04]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/indicator/VC.IHR.PSRC.P5?end=2020&locations=MX-SV-HN-CO-VE-BR-GT&start=2000>>

Na grafe 3 je vyobrazený vývoj kriminality podľa miery úmyselných vražd na 100 tis. obyvateľov za posledných 20 rokov vo vyššie menovaných najnásilnejších krajinách. Mexiko má najnižšiu mieru, pričom k väčšiemu zvýšeniu dochádza od roku 2008 až do súčasnosti. V Mexiku dochádza k výkyvom v konštantnom vývoji kriminality kvôli

ozbrojeným konfliktom, obchodu s drogami a zmenám vo vedení krajiny. Brazília dosahuje v tomto období takmer konštantné hodnoty. V prípade Kolumbie dochádza k stálemu poklesu miery vražd. V Hondurase dosiahla miera vražd svoju maximálnu hodnotu v rokoch 2011 až 2012, odvtedy dochádza k poklesu vďaka vládnym opatreniam. V prípade Venezuely nie sú dostupné dáta pre roky 2013 a 2018 až 2020, avšak v tejto juhoamerickej krajine je miera vražd vo všetkých zobrazených rokoch pomerne vysoká. Najvyššie hodnoty dosahuje Salvádor, kedy v roku 2015 zaznamenal maximum v hodnote 105. Tento extrémne prudký nárast bol zapríčinený najmä ozbrojenými konfliktmi medzi salvádorskými gangami, ktorý začal eskalovať v roku 2014 po uzavretom prímerí v roku 2012.⁵⁸ Súčasný prezident N. Bukele presadzuje voči gangom politiku „tvrdej ruky“, čím došlo k výraznému poklesu kriminality.⁵⁹

Mexiko

Latinskoamerická krajina ležiaca v Severnej Amerike je už od 60. rokov 20. storočia domovom tých najväčších, najsofistikovanejších a najnásilnejších organizovaných zločineckých skupín. Od tohto obdobia sa mexické zločinecké skupiny začali organizovať, pričom každá skupina si určila osobitné regionálne oblasti kontroly a vytvorila obchodné trasy a siete. S nárastom produkcie a distribúcie, však skupiny začali bojovať o územnú kontrolu a prístup na trhy, čo viedlo k nárastu násilia v celom Mexiku. Mexická vláda v roku 2006 oficiálne vyhlásila vojnu voči zločineckým organizáciám, keď bývalý prezident F. Calderon začal iniciatívu na boj proti kartelom s použitím vojenskej sily.⁶⁰

Úroveň násilnej trestnej činnosti v priebehu rokov stúpala a klesala, ale od roku 2000 sa zvýšila a nasledovali dva prudké nárasty. Počet vražd sa zvýšil v rokoch 2007 – 2008 a zvyšoval sa až do roku 2011. Počas prvých dvoch rokov vlády prezidenta E. Peña Nietu sa ich počet zastavil a začal klesať, avšak v posledných dvoch rokoch jeho vlády začali opäť stúpať. Vraždy na vysokej úrovni sa vyskytovali aj počas vlády súčasného prezidenta Andrésa Manuela Lópeza Obradora. Analytici odhadujú, že v polovici svojho funkčného obdobia (2018 – 2024) bude táto vláda pravdepodobne stáť za tým najnásilnejším obdobím

⁵⁸ Vtedajší prezident Mauricio Funes zaujal iný prístup v boji proti gangom ako jeho predchodcovia a úspešne sa pokúsil o uzavretie kontroverzného prímeria medzi gangami, ktoré viedlo k poklesu násilia v roku 2012.

⁵⁹ COUNCIL ON FOREIGN RELATIONS. *Why Has Gang Violence Spiked in El Salvador?* [online]. 2022. [cit. 2023-02-15]. Dostupné na: <<https://www.cfr.org/in-brief/why-has-gang-violence-spiked-el-salvador-bukele>>

⁶⁰ CENTER FOR PREVENTIVE ACTION. *Criminal Violence in Mexico*. [online]. 2022. [cit. 2022-12-02]. Dostupné na: <<https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/criminal-violence-mexico>>

v histórii Mexika. Taktiež odhadujú, že 40 – 65 % zo všetkých vražd v Mexiku súvisí s organizovaným zločinom. Avšak, počet obetí organizovaného zločinu je v skutočnosti omnoho vyšší. Mnoho prípadov je utajovaných alebo nenahlásených. Taktiež do počtu obetí nie sú zahrnuté tisícky osôb, ktoré boli hlásené ako nezvestné alebo náhle zmizli. Kumulatívny počet zmiznutých a nezvestných v Mexiku v roku 2022 presiahol 100 tis. osôb, pričom podľa mexickej vlády sa 90 % z obetí datuje od roku 2007.⁶¹

V súčasnosti je Mexiko hlavnou tranzitnou krajinou v rámci obchodu s drogami, zbraňami a ľuďmi. Cez Mexiko prechádzajú do USA obeť násilia zo Strednej Ameriky, ale aj migranti zo Strednej i Južnej Ameriky, ktorí utekajú pred chudobou a násilím. Medzi organizovanými skupinami v Mexiku existuje veľký dopyt po strelných zbraniach z USA a Strednej Ameriky. V Mexiku nie je možné legálne kúpiť zbrane, tak občania a drogové kartely ich pašujú cez hranice. Mexiko je hlavným dodávateľom drog ako heroín, metamfetamín a fentanyl do USA, pričom fentanyl dováža z Číny a následne reexportuje do USA. V obchode s kokaínom slúži ako hlavný sprostredkovateľ pre kolumbijské a stredoamerické drogové kartely. Na území Mexika sa sústreďujú tie najsofistikovanejšie zločinecké skupiny na svete, ktorých pôsobenie je prítomné na väčšine amerického kontinentu, ale aj v Európe a Ázii. Väčšina skupín sa venuje medzinárodnému obchodu s drogami, ktorý prináša miliardové zisky. Medzi skupinami sú rozšírené ozbrojené konflikty, ktoré zvyšujú mieru kriminality v krajine. Drogové kartely kontrolujú územie vo veľkej časti Mexika a prostredníctvom podplácania a zastrasovania koordinujú štát s cieľom uľahčiť nezákonnú činnosť a ovplyvniť demokratický proces. Mafie často vraždia politikov alebo sa im vyhrážajú v snahe zabezpečiť, aby spolupracujúci politici zastávali svoje funkcie dlhodobo.⁶²

Severný trojuholník Strednej Ameriky

Pojem Severný trojuholník sa používa na označenie troch krajín Strednej Ameriky – **Salvádor, Guatemala a Honduras**, pričom sa jedná o najnásilnejší a najnebezpečnejší región na svete. Mnohé problémy regiónu pramenia z hlboko zakoreneného násilia, ktoré sa začalo desaťročiami občianskej vojny a politickej nestability v druhej polovici 20. storočia. Na tomto území sa rozrástli dva hlavné gangy – *Mara Salvatrucha (MS13)* a *Barrio 18*

⁶¹ CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE. *Mexico: Organized Crime and Drug Trafficking Organizations*. [online]. 2022. [cit. 2022-12-02]. Dostupné na: <<https://sgp.fas.org/crs/row/R41576.pdf>>

⁶² GI-TOC. *Mexico*. [online]. 2022. [cit. 2022-12-02]. Dostupné na: <<https://ocindex.net/country/mexico>>

(MI8). Násilie sa zhoršilo, keď v roku 1996 americký prezident B. Clinton podpísal zákon, ktorý umožnil deportáciu prisťahovalcov odsúdených za trestné činy. Tým bolo do Strednej Ameriky vyhostených niekoľko tisíc zločincov, pričom tieto krajiny nemali dostatočné ekonomické prostriedky na vysporiadanie sa s takouto veľkou humanitárnou krízou.⁶³ V súčasnosti sú tieto gangy prítomné takmer vo všetkých oblastiach, kde je vydieranie ich hlavným zdrojom príjmu. V niektorých lokalitách majú de facto kontrolu nad každodenným životom komunit, pričom je známe, že gangy podplácajú skorumpovaných úradníkov a dostávajú financie od vlády výmenou za politickú podporu. Tieto skupiny majú takmer úplnú kontrolu nad väzenským systémom a využívajú väznice ako administratívne centrá na organizovanie nezákonných činností. Prístup k strelným zbraňam, ktorý vyplýva z povolených zákonov o vlastníctve, dovoze zbraní a zvyškov zbraní z občianskej vojny, zhoršuje rivalitu medzi gangmi.⁶⁴

Honduras dosiahol v roku 2011 najvyššiu mieru vražd vo svete a Salvádor ho prekonal v roku 2015. V prípade Hondurasu došlo k poklesu kriminality vďaka vládnym opatreniam, kedy vláda s podporou IDB zvýšila kapacitné možnosti národnej polície a modernizovala viaceré policajné reformy.⁶⁵ Salvádorská vláda v súčasnosti presadzuje veľmi tvrdý režim na boj so zločineckými skupinami, ktorý je kritizovaný viacerými ľudskoprávnymi a humanitárnymi organizáciami. Avšak, zatiaľ sa tento autoritatívny boj javí ako účinný a dochádza k výraznému poklesu kriminality oproti minulosti.⁶⁶

Kolumbia

Ako sme už vyššie spomenuli, Kolumbia je v poradí druhou najnásilnejšou krajinou na svete v miere organizovaného zločinu. Hlavným faktorom zodpovedným za tento fakt je obchod s drogami, ktorý sa začal v 70. rokoch 20. storočia, keď chudobní poľnohospodári začali pestovať marihuanu ako oveľa výnosnejšiu alternatívu k legálnemu a tradičnému poľnohospodárskemu priemyslu. V 80. rokoch 20. storočia vznikli prvé veľké kokaínové

⁶³ WORLD VISION. *Northern Triangle: terrifying to live in, dangerous to leave*. [online]. 2020. [cit. 2022-12-02]. Dostupné na: <<https://www.worldvision.ca/stories/child-protection/northern-triangle>>

⁶⁴ GI- TOC. *El Salvador*. [online]. 2022. [cit. 2022-12-02]. Dostupné na: <https://ocindex.net/country/el_salvador>

⁶⁵ IDB. *How did Honduras cut its homicide rate by half?* [online]. [cit. 2023-02-15]. Dostupné na: <<https://www.iadb.org/en/improvinglives/how-did-honduras-cut-its-homicide-rate-half>>

⁶⁶ CNN. *El Salvador has arrested 2% of its adult population in its war on gangs. Other countries are taking note*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-15]. Dostupné na: <<https://edition.cnn.com/2022/12/15/americas/el-salvador-war-on-gangs-bukele-intl-latam/index.html>>

kartely – Medellínsky kartel P. Escobara a kartel Cali na juhozápade krajiny.⁶⁷ Kolumbia v súčasnosti produkuje až 75 % svetovej produkcie kokaínu. Táto droga je hlavným zdrojom financovania zločineckých skupín a jednou z hlavných príčin konfliktov a vražd. Kolumbia obchoduje s kokaínom do Severnej Ameriky, Európy a Ázie cez tranzitné body v Afrike, na Blízkom východe a v juhovýchodnej Ázii. Rôzne snahy s cieľom znížiť počet hektárov, na ktorých sa pestuje koka, boli neúspešné a množstvo vyprodukovaného kokaínu každoročne stále rastie. Brazília, ktorá bola v minulosti tranzitnou cestou pre kolumbijský kokaín, sa stala jedným z najväčších spotrebiteľských trhov pre kokaín na svete a významným cieľovým trhom pre Kolumbiu.⁶⁸

Na grafe 3 si môžeme všimnúť, že dochádza k poklesu kriminality, hoci je Kolumbia stále považovaná za jednu z najnebezpečnejších krajín. Nadišlo k poklesu občianskej kriminality vďaka zlepšeniu verejného zdravotníctva, reformám v policajných službách a zmenám v urbanizácii miest a obcí.⁶⁹

Brazília

Najväčšia krajina Latinskej Ameriky, ktorá je v súčasnosti hlavnou prepravnou trasou kokaínu z Ameriky do Európy a zároveň aj druhým najväčším domácim spotrebiteľom tejto drogy, je práve Brazília. Organizovaný zločin sa v krajine začal prejavovať v 70. rokoch 20. storočia, kedy sa s prílevom kokaínu začali vytvárať organizované skupiny medzi drogovými kartelmi a obchodníkmi s drogami.⁷⁰

Aktuálne je kokaín hlavnou hnacou silou organizovaného zločinu, živí korupciu, spôsobuje vraždy, pranie špinavých peňazí, ťažkosti pri kontrole hraníc a násilie páchané zločineckými skupinami a bezpečnostnými zložkami. Brazília v súčasnosti stráca kontrolu nad svojím Amazonským pralesom práve kvôli organizovanému zločinu a obchodníkom s drogami, ktorí tento región ilegálne využívajú na pašovanie drog.⁷¹

⁶⁷ INSIGHT CRIME. *Perfil de Colombia*. [online]. 2021. [cit. 2022-12-02]. Dostupné na: <<https://es.insightcrime.org/noticias-crimen-organizado-colombia/colombia/>>

⁶⁸ GI-TOC. *Colombia*. [online]. 2022. [cit. 2022-12-02]. Dostupné na: <<https://ocindex.net/country/colombia>>

⁶⁹ APOLITICAL. *Treating violence like a disease helped cut Colombia's murder rate by 82%* [online]. 2018. [cit. 2023-02-15]. Dostupné na: <<https://apolitical.co/solution-articles/en/treating-violence-like-a-disease-helped-cut-colombias-murder-rate-by-82?share=copy&uuid=article>>

⁷⁰ INSIGHT CRIME. *Perfil de Brasil*. [online]. 2020. [cit. 2022-12-26]. Dostupné na: <<https://es.insightcrime.org/noticias-crimen-organizado-brasil/brasil/>>

⁷¹ GI-TOC. *Brasil*. [online]. 2022. [cit. 2022-12-26]. Dostupné na: <<https://ocindex.net/country/brazil>>

Podľa grafu 3 došlo k výraznému poklesu vražd v roku 2018 oproti roku 2017. Počet vražd v roku 2017 stúpol kvôli konfliktom medzi dvoma hlavnými zločineckými skupinami v krajine. Na to zareagovala vláda a zaviedla viaceré opatrenia v rámci zlepšenia procesov policajných síl. Taktiež v tomto roku došlo k zmene vlády a predvolebné kampane mohli priniesť určité zlepšenie v oblasti verejnej bezpečnosti.⁷²

Venezuela

Venezuela je kľúčovou tranzitnou krajinou pre dodávky drog z Kolumbie do USA a Európy. Nedostatočná sila štátu a korupcia priťahuje najmä kolumbijské skupiny, ktoré kontrolujú obchod s drogami vo Venezuele. K prvým nezákonným obchodom vo Venezuele patrilo pašovanie alkoholu, kolumbijských smaragdov, tabaku alebo venezuelskej ropy. Po nástupe Huga Cháveza do funkcie prezidenta štátu sa ilegálny obchod s drogami začal zhoršovať. Jeho postoj bol opačný ako postoj Kolumbie, ktorá začala spolupracovať s USA v boji proti obchodovaniu s drogami a kriminalite. V roku 2000 medzinárodné organizácie varovali, že sa cez Venezuelu prepravuje zvýšené množstvo drog. Podľa správy UNODC z roku 2010 približne 41 % všetkých zásielok kokáínu do Európy prešlo cez Venezuelu. V roku 2013 sa k prezidentskej moci dostal Nicolás Maduro, ktorý napriek príslubom o bezpečnosti nadviazal na politiku svojho predchodcu a počas jeho vlády sa krajina dostala do hlbokéj ekonomickej a humanitárnej krízy.⁷³ Okrem politickej a hospodárskej krízy je vo Venezuele aj mimoriadna situácia v oblasti verejnej bezpečnosti. OSN v roku 2022 informovala o tom, že sa vláda v snahe potlačiť politickú opozíciu dopúšťa zločinov proti ľudským právam. Najhoršia situácia je v štáte Bolívar a ďalších banských oblastiach ako zóna *Arco Mining Orinoco*, ktorá bola v roku 2016 zriadená ako národná strategická rozvojová zóna s cieľom formalizovať a rozšíriť kontrolu nad ťažbou zlata a ďalších strategických zdrojov ako ropa. Odvtedy sa táto oblasť výrazne zmilitarizovala a štátni aj neštátni aktéri v boji o kontrolu nad ťažobnými oblasťami porušujú ľudské práva a páchajú zločiny voči miestnemu obyvateľstvu.⁷⁴

⁷² OPEN DEMOCRACY. *What explains Brazil's homicide decline?* [online]. 2019. [cit. 2023-02-15]. Dostupné na: <<https://www.opendemocracy.net/en/democraciaabierta/cu%C3%A1-es-la-explicaci%C3%B3n-para-la-disminuci%C3%B3n-de-homicidios-en-brasil-en/>>

⁷³ INSIGHT CRIME. *Perfil de Venezuela*. [online]. 2017. [cit. 2022-12-28]. Dostupné na: <<https://insightcrime.org/venezuela-organized-crime-news/venezuela/>>

⁷⁴ UN – OHCHR. *Venezuela: new UN report details responsibilities for crimes against humanity to repress dissent and highlights situation in remote mining areas*. [online]. 2022. [cit. 2023-01-01]. Dostupné na: <<https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/09/venezuela-new-un-report-details-responsibilities-crimes-against-humanity>>

4.2 Analýza vplyvu kriminality na hospodársky rozvoj a medzinárodný obchod Latinskej Ameriky

V nasledujúcej časti sa zameriame na zapojenie sa krajín Latinskej Ameriky do svetového obchodu a taktiež na ich hospodársky rozvoj, pričom sa sústreďujeme na to, či existuje určitá korelácia medzi faktorom kriminality a hospodárskym rozvojom alebo zahraničným obchodom v daných krajinách.

4.2.1 Hospodársky rozvoj krajín Latinskej Ameriky

Ekonomický rozvoj môžeme zhodnotiť na základe rôznych makroekonomických ukazovateľov. V tejto podkapitole hodnotíme vývoj ukazovateľov hospodárskeho rastu na krajiny Latinskej Ameriky so zameraním na vybrané krajiny s najvyššou mierou kriminality.

Tabuľka 5 Vybrané ukazovatele hospodárskeho rozvoja (2021)

Krajina	HDP (mld. USD)	HDP na obyv. (USD)	Rast HDP (%)	HDI	CPI	IEF	Nezamestnanosť (%)
Argentína	487 227	10 729	10,4	0,842	38	52,7	8,7
Bolívia	40 408	3 415	6,1	0,692	30	42,7	5,1
Brazília	1 608 981	7 519	4,6	0,754	38	53,4	13,2
Čile	317 059	16 503	11,7	0,855	67	75,2	9,3
Dominikánska republika	94 243	8 604	12,3	0,767	30	62,1	7,7
Ekvádor	106 166	5 935	4,2	0,740	36	52,4	4,5
Guatemala	85 986	5 026	8,0	0,627	25	64,0	2,2**
Haiti	20 944	1 815	-1,8	0,535	20	50,8	N/A
Honduras	28 489	2 831	12,5	0,621	23	59,8	10,7*
Kolumbia	316 464	6 131	10,7	0,752	39	68,1	13,9
Kostarika	64 282	12 509	7,6	0,809	58	64,2	15,1
Kuba	107 352*	9 478*	1,3	0,764	46	28,1	1,7***
Mexiko	1 272 839	9 926	4,7	0,758	31	65,5	4,1
Nikaragua	14 013	2 091	10,3	0,667	20	56,3	5,2***
Panama	63 605	14 517	15,3	0,805	36	66,2	10,3
Paraguaj	39 495	5 400	4,1	0,717	30	62,6	7,3
Peru	223 250	6 692	13,3	0,762	36	67,7	5,1
Salvádor	28 736	4 409	10,3	0,675	34	61,0	4,3
Uruguaj	59 319	17 021	4,4	0,809	73	62,6	9,3
Venezuela	N/A	N/A	N/A	0,691	14	24,7	N/A

Zdroj: vlastné spracovanie podľa WORLD BANK, MMF, UNDP, Transparency International

* údaje za rok 2020, ** údaje za rok 2019, *** údaje za rok 2018

V tabuľke 5 sú zobrazené ukazovatele ekonomického rozvoja za rok 2021 ako HDP, HDP na obyvateľa, rast HDP, HDI, CPI a miera nezamestnanosti. Zvolili sme najaktuálnejší dostupný rok a zároveň rok po pozorovaní miery kriminality, kedy predpokladáme, že môže trvať isté časové obdobie, kým sa kriminalita prejaví v hospodárstve. Keď sa bližšie zameriame na zvýraznené krajiny, ktoré sme charakterizovali v predchádzajúcej podkapitole ako oblasti s najvyššou kriminalitou, tak môžeme vyhodnotiť nasledovné poznatky:

Na základe najvýznamnejšieho ukazovateľa hospodárskeho rozvoja – HDP krajiny, práve Brazília s hodnotou HDP 1 608 981 mld. USD a Mexiko s hodnotou HDP 1 272 839 mld. USD dosahujú najvyššie hodnoty tohto ukazovateľa v regióne, čím sa charakterizujú ako krajiny s vyššou mierou hospodárskeho rozvoja aj napriek kriminalite a pôsobeniu organizovaného zločinu. Ďalej sa medzi krajiny s pomerne vyšším HDP v regióne radí aj Kolumbia s hodnotou 316 464 mld. USD. Krajiny Severného trojuholníka (s výnimkou Guatemaly, ktorá dosiahla hodnotu 85 986 mld. USD) vykazujú výrazne nízke hodnoty HDP. Honduras po Nikarague a Haiti dosiahol tretie najnižšie HDP v regióne v hodnote 28 489 mld. USD, pričom hneď za ním nasleduje Salvádor s hodnotou HDP 28 736 mld. USD.

Pre lepšie interpretovanie rozvoja podľa HDP sme použili aj porovnanie krajín Latinskej Ameriky na základe HDP na obyvateľa. V rámci našich vybraných krajín dosiahlo Mexiko najvyššiu hodnotu 9 926 USD. Nasledovala Brazília (7 519 USD), Kolumbia (6 131 USD), Guatemala (5 026 USD), Salvádor (4 409 USD) a Honduras (2 831 USD). Pre Venezuelu neboli dostupné údaje za rok 2021.

Čo sa týka percentuálneho rastu ekonomiky týchto krajín, tak kontrastne Mexiko a Brazília dosiahli v roku 2021 nižší rast ako ostatné skúmané krajiny, konkrétne Mexiko rast o 4,7 % a Brazília rast o 4,6 %. Naopak krajiny Severného trojuholníka dosiahli vyšší rast, konkrétne Guatemala s hodnotou rastu 8,0 %, Salvádor s hodnotou 10,3 % a Honduras s hodnotou 12,5 %. Kolumbia dosiahla pomerne vyšší rast v hodnote 10,7 %

Ďalším ukazovateľom je index ľudského rozvoja, ktorého cieľom je zmerať úroveň rozvoja v troch kľúčových dimenziách – dlhý a zdravý život, vzdelanie a dôstojná životná úroveň. Hodnoty indexu sa pohybujú od 0 do 1, pričom platí, že čím je vyššia hodnota indexu, tým vyšší je rozvoj v danej krajine. Na základe tohto kritéria môžeme zhodnotiť, že ani jedna z vybraných krajín s najvyššou mierou kriminality nedosiahla veľmi vysoký HDI v hodnote nad 0,8. Mexiko s indexom v hodnote 0,758, Brazília v hodnote 0,754 a Kolumbia s hodnotou 0,752 dosiahli v roku 2021 vysoký HDI. Zvyšné krajiny dosiahli

stredný HDI, t.j. Venezuela s indexom 0,691, Salvádor s hodnotou 0,675, Guatemala s hodnotou 0,627 a posledný Honduras s hodnotou HDI len 0,621.⁷⁵

Index vnímania korupcie, ktorý sme vybrali ako ďalší ukazovateľ všeobecného rozvoja krajín, hodnotí úroveň vnímania korupcie vo verejnom sektore. Využíva pri tom stupnicu od 0 do 100, kedy platí, že čím je nižšia hodnota, tým je vyššia úroveň korupcie v krajine.⁷⁶ V rámci krajín Latinskej Ameriky je všeobecne hodnota tohto indexu nízka. Najnižšiu hodnotu dosiahla Venezuela s indexom 14, čo značí o veľmi vysokej korupcii. Medzi krajiny s vysokou korupciou patria aj krajiny Severného trojuholníka (Honduras s CPI v hodnote 23, Guatemala v hodnote 25 a Salvádor v hodnote 34. Nasledovalo Mexiko s indexom v hodnote 31. Najlepšie výsledky v rámci našich vybraných krajín dosiahli Brazília s indexom 38 a Kolumbia s indexom 39.

Podľa indexu ekonomickej slobody dosiahla najhoršie skóre Venezuela s hodnotou iba 24,7. V rámci našich vybraných krajín ďalej nasledovali: Brazília (53,4), Honduras (59,8), Salvádor (61,0), Guatemala (64,0), Mexiko (65,5) a Kolumbia (68,1).

Posledným makroekonomickým ukazovateľom, ktorý sme si v rámci nášho výskumu zvolili je nezamestnanosť. V Kolumbii dosiahla miera nezamestnanosti najvyššiu hodnotu v rámci krajín s najvyššou mierou kriminality, a to konkrétne 13,9 %. Tesne nasledovala Brazília s mierou nezamestnanosti 13,2 % a v Hondurase dosiahla nezamestnanosť hodnotu 10,7 %. Salvádor nadobudol hodnotu 4,3 %, Mexiko 4,1 % a Guatemala 2,2 % (avšak za rok 2018).

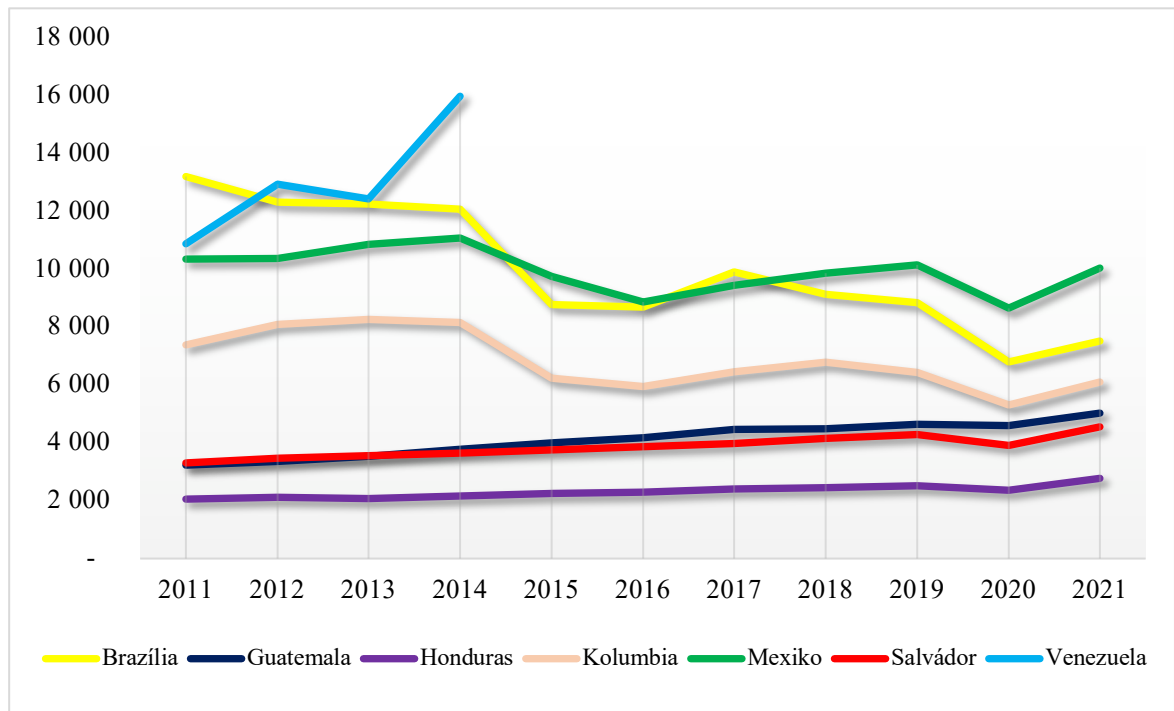
Na základe analýzy týchto ukazovateľov nemôžeme určiť jednoznačný súvis s kriminalitou a ako jej miera ovplyvňuje hospodársky rozvoj týchto krajín, nakoľko krajiny ako Brazília, Mexiko a Kolumbia prosperujú v rozvoji pomerne dobre. Avšak, krajiny Severného trojuholníka a Venezuela vykazujú pri mnohých ukazovateľoch nižší rozvoj a zároveň veľmi vysokú mieru kriminality. Zatiaľ môžeme zhodnotiť, že kriminalita môže v spojení s ostatnými faktormi ovplyvňovať ekonomický rozvoj niektorých krajín, ale zároveň pri iných krajinách nepredstavuje tak závažný problém, ktorý by bránil v hospodárskom rozvoji. K lepšiemu pochopeniu korelácie medzi hospodárskym rozvojom

⁷⁵ UNDP. *Human Development Index (HDI)*. [online]. 2022. [cit. 2022-12-30]. Dostupné na: <<https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>>

⁷⁶ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *The ABCs of the CPI: How the Corruption Perceptions Index is calculated*. [online]. 2021. [cit. 2023-02-13]. Dostupné na: <<https://www.transparency.org/en/news/how-cpi-scores-are-calculated>>

a kriminalitou sme sa rozhodli porovnať vývoj vybraných makroekonomických ukazovateľov z tabuľky 5 v desaťročnom časovom období.

Graf 4 Vývoj HDP na obyvateľa vo vybraných krajinách (v USD, 2011 – 2021)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa WORLD BANK. *GDP per capita (current US\$) - Brazil, Honduras, Guatemala, El Salvador, Mexico, Colombia, Venezuela, RB*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-15]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2021&locations=BR-HN-GT-SV-MX-CO-VE&start=2011>>

Graf 4 zobrazuje vývoj HDP na obyvateľa v krajinách s najvyššou kriminalitou za posledných desať rokov. V porovnaní s grafom 3, ktorý opisuje vývoj kriminality v týchto krajinách môžeme posúdiť, či mala kriminalita určitý vplyv na vývoj HDP na obyvateľa. V Hondurase bol vývoj HDP na obyvateľa takmer konštantný a s klesajúcou kriminalitou nadišlo k miernemu rastu. Podobná situácia nastala aj v Salvádore, kde prudký nárast kriminality v roku 2015 nijak neznižil vývoj HDP na obyvateľa a následne s klesajúcou kriminalitou došlo aj k miernemu nárastu HDP na obyvateľa. Tento scenár sa opakoval aj v Guatemale. V Kolumbii došlo k prudkému poklesu HDP na obyvateľa v roku 2015, pričom k výrazným zmenám v kriminalite nedošlo. V Mexiku sa objavili dva výrazné poklesy HDP na obyvateľa (2015 – 2016 a 2020). Miera vražd začala stúpať až v roku 2016 konštantne s HDP na obyvateľa, preto súvis s kriminalitou môžeme vylúčiť a druhý pokles v roku 2020 bol s veľkou pravdepodobnosťou zapríčinený pandemiou ako

aj pri ostatných krajinách. V prípade Brazílie bol vývoj HDP na obyvateľa striedavo klesajúci, ale vývoj kriminality bol konštantný, tým pádom bol pokles HDP na obyvateľa spôsobený inými faktormi ako miera vrážd. Svetová banka nedisponuje údajmi o HDP na obyvateľa vo Venezuele, preto nedokážeme objektívne vyhodnotiť vplyv kriminality na tento makroekonomický ukazovateľ.

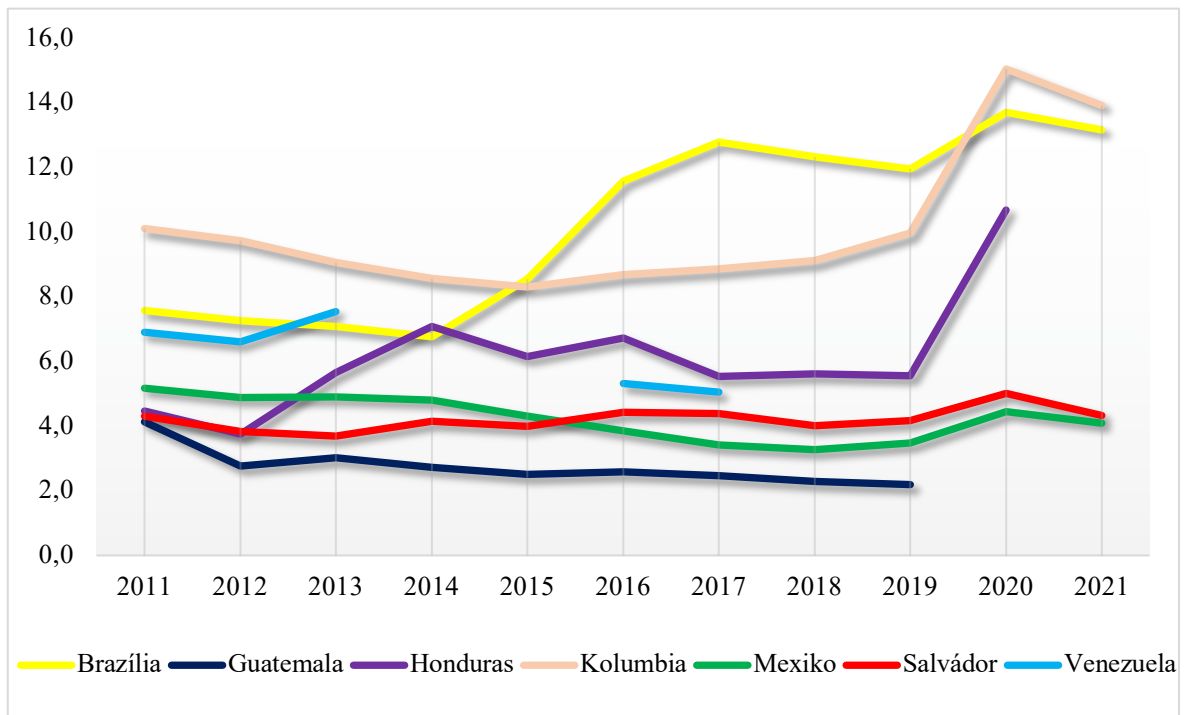
Tabuľka 6 Vývoj rastu HDP vo vybraných krajinách (v %, 2011 – 2021)

Krajina	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Brazília	4,0	1,9	3,0	0,5	-3,5	-3,3	1,3	1,8	1,2	-3,9	4,6
Guatemala	4,2	3,0	3,7	4,4	4,1	2,7	3,1	3,4	4,0	-1,8	8,0
Honduras	3,8	4,1	2,8	3,1	3,8	3,9	4,8	3,8	2,7	-9,0	12,5
Kolumbia	6,9	3,9	5,1	4,5	3,0	2,1	1,4	2,6	3,2	-7,0	10,7
Mexiko	3,7	3,6	1,4	2,8	3,3	2,6	2,1	2,2	-0,2	-8,0	4,7
Salvádor	3,8	2,8	2,2	1,7	2,4	2,5	2,2	2,4	2,4	-8,2	10,3
Venezuela	4,2	5,6	1,3	-3,9	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A

Zdroj: vlastné spracovanie podľa WORLD BANK. *GDP growth (annual %) - Brazil, Honduras, Guatemala, El Salvador, Mexico, Colombia, Venezuela, RB*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-15]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2021&locations=BR-MX-SV-HN-GT-CO-VE&start=2011>>

V tabuľke 6 sme spracovali vývoj rastu HDP, ktorý v komparácii s grafom 3 poskytuje prehľad o vplyve kriminality na hospodársky rast. V roku 2020 nadišlo k prepadu rastu HDP vo všetkých krajinách najmä vplyvom pandémie COVID – 19. V Brazílii došlo k prepadu v raste HDP v rokoch 2015 a 2016, pričom miera vrážd ostala takmer nezmenená. V roku 2018 došlo k poklesu vrážd a zároveň aj k rastu HDP o 1,8 %. V Guatemale bola klesajúca tendencia kriminality a zároveň každoročný rast HDP. V Hondurase sa s klesajúcou kriminalitou od roku 2012 objavoval aj stúpajúci rast ekonomiky. V Kolumbii sa pri klesajúcej kriminalite udržiaval rast HDP. V Mexiku došlo k zvýšeniu kriminality v roku 2014 a 2018, pričom v roku 2019 sa znížil rast HDP o 0,2 %. Percentuálny rast HDP v Salvádore bol v pozitívnych hodnotách rovnako ako klesajúci vývoj kriminality od roku 2015. V prípade Venezuely sa nám opätovne nepodarilo získať údaje o vývoji rastu HDP od roku 2015. V roku 2014 dosiahlo HDP tejto krajiny prepád o 3,9 % a taktiež miera vrážd bola v tomto roku veľmi vysoká.

Graf 5 Vývoj nezamestnanosti vo vybraných krajinách (v %, 2011 – 2021)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa WORLD BANK. *Unemployment, total (% of total labor force) (national estimate) - Brazil, Mexico, El Salvador, Honduras, Guatemala, Colombia, Venezuela, RB.* [online]. 2022. [cit. 2023- 02- 15]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?end=2021&locations=BR-MX-SV-HN-GT-CO-VE&start=2011>>

Graf 5 znázorňuje vývoj nezamestnanosti vo vybraných krajinách. Tento graf sme porovnali s vývojom kriminality z grafu 3. V roku 2020 vplyvom pandémie COVID – 19 došlo k nárastu nezamestnanosti vo všetkých krajinách. V Guatemale spolu s klesajúcou kriminalitou mierne klesala aj nezamestnanosť do roku 2019. V Salvádore po prudkom náraste kriminality v roku 2015 nadišlo aj k nárastu nezamestnanosti v roku 2016. V Mexiku nezamestnanosť každoročne klesala, pričom k nárastu došlo až v roku 2019, kedy kriminalita vykazovala najvyššiu úroveň. V Hondurase sa nezamestnanosť prudko zvyšovala od roku 2012, pričom kriminalita dosahovala v rokoch 2011 až 2012 tie najvyššie hodnoty. Po prijatých opatreniach vlády sa nezamestnanosť v roku 2015 opäť znížila, avšak v roku 2016 nadišlo k opätovnému zvýšeniu. Postupne s výrazne klesajúcou kriminalitou sa nezamestnanosť znížila a dostala sa na konštantnú úroveň. V Kolumbii aj napriek znižujúcej sa kriminalite došlo k rastu nezamestnanosti. V Brazílii pri konštantnej miere vrážd bola prítomná rastúca miera nezamestnanosti, avšak v roku 2017 s poklesom vrážd došlo aj k poklesu nezamestnanosti. Údaje o nezamestnanosti vo Venezuele sú nedostatočné, a preto nevieme zhodnotiť vplyv kriminality na tento ukazovateľ.

4.2.2 Priame zahraničné investície v Latinskej Amerike

Priame zahraničné investície (PZI) predstavujú určitý katalyzátor hospodárskeho rozvoja krajín. Pre rozvojové ekonomiky ako sú krajiny Latinskej Ameriky, sú priame zahraničné investície chápané ako zdroj ekonomického rozvoja, modernizácie, zvyšujú rast príjmov a zamestnanosť, čím celkovo vytvárajú lepšie podnikateľské prostredie.⁷⁷ V tejto podkapitole porovnáme objem prílevu zahraničných investícií v krajinách Latinskej Ameriky a zhodnotíme, či kriminalita ich môže nejak ovplyvňovať.

Tabuľka 7 Prílev PZI do krajín Latinskej Ameriky (v mil. USD, v %, 2021)

Krajina	PZI	% z HDP	Krajina	PZI	% z HDP
Argentína	6 534	1,4	Kostarika	3 196	5,5
Bolívia	594	1,5	Kuba	N/A	N/A
Brazília	50 367	2,9	Mexiko	31 621	2,6
Čile	12 719	4,0	Nikaragua	1 220	8,7
Dominikánska republika	3 102	3,5	Panama	1 844	2,1
Ekvádor	621	0,6	Paraguaj	122	0,1
Guatemala	3 472	4,1	Peru	5 908	3,3
Haiti	50	0,2	Salvádor	314	2,9
Honduras	700	3,1	Uruguaj	1 646	4,4
Kolumbia	9 402	3,0	Venezuela	-761	0,2

Zdroj: vlastné spracovanie podľa UNCTAD. *Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock, annual*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-04]. Dostupné na: <<https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>> a Svetovej banky. *Foreign direct investment, net inflows (% of GDP)*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-04]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS?locations=ZJ>>

Tabuľka 7 sa zameriava na porovnanie výšky prílevu priamych zahraničných investícií v roku 2021 do všetkých krajín Latinskej Ameriky v mil. USD. Pre lepšiu interpretáciu sme uviedli aj percentuálny podiel PZI na HDP každej krajiny. V regióne Latinskej Ameriky dosiahli PZI do Brazílie tú najvyššiu hodnotu spomedzi všetkých krajín, t.j. 50 367 mil. USD a ich podiel na HDP dosiahol 2,9 %. Ďalej nasledovalo Mexiko s hodnotou 31 621 mil. USD a podielom 2,6 % na celkovom HDP. Obe krajiny patria k oblastiam s najväčšou mierou kriminality, takže môžeme zhodnotiť, že faktor kriminality v týchto dvoch prípadoch nehrá až takú dôležitú úlohu. V prípade Hondurasu a Salvádoru

⁷⁷ OECD. *Foreign Direct Investment for Development: Maximising Benefits, Minimising Costs*. [online]. Paris: OECD Publishing, 2002, p. 5. [cit. 2023-02-04]. ISSN 9789264199286. Dostupné na: <https://read.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/foreign-direct-investment-for-development/summary/english_9789264199286-sum-en#page5>

dosahujú PZI nižšie hodnoty, ale percentuálny podiel na HDP je pomerne vysoký oproti ostatným krajinám v regióne. Najhoršie investičné prostredie je vo Venezuele, kedy prílev PZI dosiahol -761 mil. USD a ich podiel na HDP len 0,2 %. V prípade tejto krajiny môžeme potvrdiť, že kriminalita a ostatné zlé ekonomické podmienky vplyvajú negatívne na investičné prostredie a zhoršujú hospodársky rozvoj krajiny. V ostatných krajinách nášho výskumu sme nespozorovali výrazne abnormality, ktoré by dokázali potvrdiť akú významnú funkciu zohráva kriminalita a organizovaný zločin na prílev PZI.

Tabuľka 8 Vývoj prílevu PZI vo vybraných krajinách (v mld. USD, 2011 – 2021)

Krajina	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Brazília	97,42	82,06	59,09	63,85	49,96	53,70	66,58	59,80	65,39	28,32	50,37
Guatemala	1,22	1,27	1,48	1,44	1,23	1,17	1,13	0,98	0,98	0,93	3,47
Honduras	1,01	1,06	1,06	1,42	1,20	1,14	1,18	0,96	0,50	0,42	0,70
Kolumbia	14,65	15,04	16,21	16,17	11,62	13,86	13,70	11,30	13,99	7,46	9,40
Mexiko	25,58	21,75	48,24	30,53	35,52	31,17	34,13	34,09	34,41	27,93	31,62
Salvádor	0,22	0,47	0,18	0,31	0,40	0,35	0,89	0,83	0,64	0,28	0,31
Venezuela	5,74	5,97	2,68	-1,03	0,77	1,07	-0,07	0,89	-1,28	-0,46	-0,76

Zdroj: vlastné spracovanie podľa UNCTAD. *Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock, annual*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-08]. Dostupné na: <<https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>>

V tabuľke 8 je znázornený vývoj prílevu PZI za posledných desať rokov. Cieľom tejto analýzy je porovnať vývoj PZI s vývojom kriminality, ktorý je zobrazený v grafe 3. V prípade Brazílie je vývoj kriminality od roku 2011 pomerne konštantný, až na pokles od roku 2017 a zvýšenie v roku 2020. Vývoj PZI má od roku 2011 striedavo klesajúcu tendenciu, pričom k najväčšiemu zníženiu došlo v roku 2020, čo ale môže byť zapríčinené pandemiou COVID – 19 a nie kriminalitou, keďže sa ich prílev zvýšil v roku 2021 takmer na predpandemickú úroveň. Vývoj kriminality v Guatemale klesal od roku 2011 a najnižšiu hodnotu dosiahla v roku 2020. Prílev PZI výrazne stúpol v roku 2021, čo by sme mohli pokladať ako jeden z pozitívnych efektov poklesu kriminality. V prípade Hondurasu tiež dochádza k výraznému poklesu kriminality, avšak v posledných rokoch dochádza aj k poklesu PZI, kedy najnižšiu hodnotu zaznamenali v roku 2020. V Kolumbii mierne klesala kriminalita, pričom od roku 2013 výrazne poklesli aj PZI. Kriminalita v Mexiku od roku 2014 stúpa a v roku 2018 zaznamenala doterajší maximum. V roku 2014 došlo aj k výraznému prepadu PZI oproti roku 2013 a stále sa ich hodnotu nepodarilo zvýšiť na túto úroveň. Tento jav by sme mohli pripísať negatívne mu vplyvu rastu kriminality.

V prípade Salvádoru došlo k extrémne prudkému zvýšeniu kriminality v roku 2015 a následne kriminalita prudko klesla. Prílev PZI do Salvádoru do roku 2015 bol nízky a v roku 2017 došlo k zvýšeniu, čo by mohlo sme mohli dať do súvisu so znížením kriminality. Kriminalita vo Venezuele od roku 2011 rastie, avšak nie sú dostupné údaje za všetky roky, čo nám sťažuje interpretáciu vzťahu kriminality a prílevu PZI, ktorý od roku 2012 výrazne klesá. V prípade tejto krajiny môžeme dedukovať, že mínusový prílev PZI má súvis s celkovou zlou ekonomickou situáciou.

4.2.3 Medzinárodný obchod a Latinská Amerika

Na hospodársky rozvoj priamo nadväzuje aj medzinárodný obchod, ktorý plní dôležité makroekonomické a mikroekonomické úlohy a podporuje dlhodobú ekonomickú stabilitu krajiny. Medzinárodný obchod významne ovplyvňuje hospodársky rast v globálnom a celosvetovom meradle, ale aj rast v každej krajine samostatne.⁷⁸

Tabuľka 9 Zahraničný obchod vybraných krajín (v mld. USD, 2011 – 2021)

Krajina		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Brazilia	E	253,7	240,0	232,5	220,9	186,8	179,5	215,0	231,9	221,1	209,2	280,8
	I	238,7	235,4	252,3	240,8	180,5	145,2	165,9	192,8	193,2	166,3	234,7
Guatemala	E	10,4	10,0	10,0	10,8	10,7	10,4	11,0	10,8	11,2	11,5	13,8
	I	16,6	17,0	17,5	18,3	17,6	17,0	18,4	19,7	19,9	18,2	26,6
Honduras	E	8,0	8,4	7,8	8,1	8,2	8,0	8,7	8,6	8,8	7,7	10,2*
	I	11,1	11,4	11,0	11,1	11,2	10,6	11,4	12,5	12,1	10,2	15,0*
Kolumbia	E	56,9	60,1	58,8	54,9	35,7	31,8	36,9	41,8	39,5	31,0	40,3
	I	54,2	59,0	59,4	64,0	54,1	44,9	46,1	51,2	52,7	43,5	61,1
Mexiko	E	349,6	370,8	380,0	396,9	380,6	373,9	409,4	450,7	460,6	417,2	494,8
	I	361,1	380,5	391,0	411,6	405,3	397,5	432,2	476,8	467,1	393,3	522,5
Salvádor	E	5,3	5,3	5,5	5,3	5,5	5,4	5,8	5,9	5,9	5,0	6,6
	I	10,0	10,3	10,8	10,5	10,3	9,8	10,6	11,5	11,6	10,2	15,1
Venezuela	E	92,8	97,3	88,8	74,7	37,3*	26,7*	32,0*	34,4*	17,2*	5,0*	3,6*
	I	48,0*	51,3	48,8	43,2	33,3*	15,5*	10,6*	11,7*	5,9*	6,6*	7,8*

Zdroj: vlastné spracovanie podľa WTO. *Merchandise trade values*. [online]. 2022. [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <<https://stats.wto.org>>

* odhadovaná hodnota

Poznámka: E = export, I = import

⁷⁸ BALÁŽ, Peter a kol. *Medzinárodné podnikanie*. 6. vydanie. Bratislava: Sprint dva, 2019, s. 49-51. Economics. ISBN 978-80-89710-51-5.

Tabuľka 9 porovnáva vývoj exportu a importu tovarov vybraných krajín Latinskej Ameriky v rokoch 2011 až 2021 v mld. USD. Môžeme si všimnúť, že najväčšie hodnoty exportu aj importu majú Mexiko a Brazília, kedy v roku 2021 dosiahol export Mexika hodnotu 494,8 mld. USD a import 522,5 mld. USD. Export Brazílie zaznamenal v tomto roku hodnotu 280,8 mld. USD a import 234,7 mld. USD. Ďalej nasledovala Kolumbia s hodnotou exportu 40,3 mld. USD a importom v hodnote 61,1 mld. USD. Najmenej exportoval Salvádor, a to v sume 6,6 mld. USD, taktiež import tejto krajiny zaznamenal iba 15,1 mld. USD. Vzhľadom k mimoriadnej situácii vo Venezuele sú hodnoty od roku 2015 iba odhadované a nie je s určitosťou možné posudzovať vývoj zahraničného obchodu tejto krajiny. Napriek tomu sú odhadované hodnoty výrazne nižšie ako oficiálne posledné údaje z roku 2014, kedy export dosiahol 74,7 mld. USD a import 43,2 mld. USD.

Nakoľko sú tieto krajiny rôznej rozlohy, majú rôznu štruktúru hospodárstva alebo rôzne prírodné zdroje, nie je podľa tejto analýzy možné objektívne zhodnotiť význam zahraničného obchodu v celkovom hospodárstve daných krajín. Preto sme v nasledujúcej tabuľke porovnali podiel zahraničného obchodu na HDP vybraných krajín.

Tabuľka 10 Podiel zahraničného obchodu na HDP (v %, 2011 – 2021)

Krajina	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Brazília	23,9	25,1	25,8	24,7	27,0	24,5	24,3	28,9	28,9	32,9	39,2
Guatemala	65,0	62,0	56,7	55,1	49,9	46,4	46,1	47,0	45,5	41,2	49,9
Honduras	122,2	121,2	116,3	113,0	107,3	99,8	101,8	103,6	98,0	85,6	100,4
Kolumbia	39,5	38,8	38,0	37,5	38,4	36,2	35,3	36,5	37,6	33,9	40,9
Mexiko	63,5	65,8	63,8	64,9	71,1	76,1	77,1	80,6	77,9	76,9	83,6
Salvádor	79,3	77,6	80,5	78,1	76,6	72,8	74,3	75,6	76,0	69,5	84,4
Venezuela	49,6	50,4	54,3	48,1	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Svetovej banky. *Trade (% of GDP)*. [online]. 2022. [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS?end=2021&start=1960&view=chart>>

V tabuľke 10 je zobrazený percentuálny podiel zahraničného obchodu na HDP krajín Latinskej Ameriky s najvyššou mierou kriminality od roku 2011 až po rok 2021. Tento ukazovateľ otvorenosti ekonomiky je podľa nášho pozorovania tradične najvyšší v Hondurase, kedy v roku 2021 dosiahol podiel zahraničného obchodu na HDP až 100,4 %. Za ním nasledovala ďalšia krajina tohto regiónu Strednej Ameriky, a to Salvádor s otvorenosťou ekonomiky 84,4 %. V tesnej blízkosti sa umiestnilo aj Mexiko s hodnotou podielu zahraničného obchodu 83,6 % na celkovom HDP. Najmenej otvorenou krajinou

v rámci našich vybraných krajín je Brazília, kedy otvorenosť jej ekonomiky dosiahla len 39,2 % a Kolumbia s hodnotou 40,9 % podielu zahraničného obchodu na HDP. Čo sa týka Venezuely, tak Svetová banka nedisponuje štatistickými dátami od roku 2015, preto je ťažké objektívne zhodnotiť situáciu zahraničného obchodu v tejto krajine s veľmi vysokou mierou kriminality.

Na základe analýzy a porovnania podielu zahraničného obchodu na HDP krajiny, takisto nemôžeme zhodnotiť vzťah faktoru kriminality na otvorenosť ekonomiky. Niektoré krajiny s veľmi vysokou mierou kriminality ako Salvádor alebo Honduras majú pomerne vysokú otvorenosť ekonomiky a naopak krajiny ako Brazília a Kolumbia dosahujú nižšiu závislosť na zahraničnom obchode. Avšak, tento jav môže byť veľkou pravdepodobnosťou spôsobený faktom, že malé ekonomiky sú viac otvorené a závislé od medzinárodného obchodu ako veľké sebestačné krajiny.

Pre lepšie pochopenie vplyvu kriminality na zahraničný obchod sme sa rozhodli porovnať tabuľku 10 s grafom 3, ktorý zobrazuje vývoj kriminality vo vybraných krajinách. V Brazílii dochádzalo k poklesu kriminality a zároveň k rastu podielu zahraničného obchodu na HDP. Kriminalita v Guatemale taktiež klesá, ale podiel zahraničného obchodu na HDP to pravdepodobne nijak neovplyvňuje, práve naopak hodnota v roku 2021 sa znížila oproti tej v roku 2011. V Hondurase sa kriminalita výrazne znížila, ale podiel zahraničného obchodu na HDP sa znížil tiež. V Kolumbii sa rovnako kriminalita znižovala, avšak podiel zahraničného obchodu na HDP ostával takmer konštantný alebo došlo iba k miernemu zvýšeniu. V prípade Mexika aj napriek stúpajúcej kriminalite dochádzalo k rastu podielu zahraničného obchodu na hospodárstve. V roku 2015 prudko narástla kriminalita v Salvádore a zároveň v nasledujúcom roku klesol podiel zahraničného obchodu na HDP. Od tohto roku klesala kriminalita a zvyšoval sa zahraničný obchod, čo by sme mohli pripísať k pozitívnemu efektu zníženia kriminality. V prípade Venezuely chýbajú početné štatistické informácie o podiele zahraničného obchodu na HDP, preto nedokážeme efektívne vyhodnotiť vzťah medzi týmito dvoma premennými.

K zodpovedaniu našich hypotéz, ktoré sme uviedli v metodológii diplomovej práce sme sa rozhodli overiť doposiaľ získané výsledky pomocou regresnej analýzy OLS v programe GRETL. V modeli 1 sme ako závislú premennú zvolili IEF za rok 2021. Nezávislú premennú predstavoval GCI za rok 2020, kedy predpokladáme, že trvá isté časové obdobie, kým sa kriminalita prejaví v hospodárstve. Pre väčšiu objektivitu sme zahrnuli ešte dve nezávislé premenné HDI za rok 2020 a CPI za rok 2020.

Tabuľka 11 Regresná analýza (závislá premenná – IEF v roku 2021)

Model 1: OLS, using observations 1-20					
Dependent variable: IEF 2021					
	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	4.62613	29.3188	0.1578	0.8766	
GCI 2020	7.32660	2.29360	3.194	0.0056	***
HDI 2020	-26.1428	45.1319	-0.5793	0.5705	
CPI 2020	0.803003	0.289564	2.773	0.0136	**
Mean dependent var	57.00500		S.D. dependent var	12.80166	
Sum squared resid	1683.256		S.E. of regression	10.25688	
R-squared	0.459415		Adjusted R-squared	0.358056	
F(3, 16)	4.532529		P-value(F)	0.017526	
Log-likelihood	-72.70630		Akaike criterion	153.4126	
Schwarz criterion	157.3955		Hannan-Quinn	154.1901	
White's test for heteroskedasticity -					
Null hypothesis: heteroskedasticity not present					
Test statistic: LM = 9.42618					
with p-value = P(Chi-square(9) > 9.42618) = 0.398899					

Zdroj: vlastné spracovanie v GRETL podľa The Heritage Foundation, UNDP, Transparency International, GI- TOC.

Výsledky nášho modelu sú zobrazené v tabuľke 11. Podľa tohto modelu sa vplyv organizovaného zločinu (GCI) prejavuje ako vysoko relevantný, o čom značia tri hviezdičky pri hodnote *p-value*, tzn. že s 99 % pravdepodobnosťou je táto premenná štatisticky významná. Ďalšia premenná, ktorá s 95 % pravdepodobnosťou spĺňa tento odhad je index CPI. Keďže index HDI nemá žiadnu hviezdičku, tak sa nepovažuje za významný.

Limitáciou nášho prístupu je, že index CPI (korupcia) sa môže vyskytovať v indexe IEF. Kvôli tomu sme vykonali test korelácie medzi premennými IEF a CPI, kedy korelačný koeficient *Kendall's tau* dosiahol hodnotu len 0,26, tzn. veľmi slabá závislosť, takže prijímame odhad regresnej rovnice. Pri pohľade na náš model môžeme vidieť, že hypotéza 1, ktorá predpokladala nepriamo úmerný vzťah medzi indexom IEF a indexom GCI sa nepotvrdila, nakoľko pri indexe GCI je plusové znamienko a nie mínusové. Z toho vyplýva, že ak sa hodnoty všetkých nezávislých premenných (GCI, HDI a CPI) súčasne rovnajú nule, tak priemerná zmena závislej premennej (IEF) je 4,62613. Zistili sme, že 1 % nárast indexu organizovaného zločinu pri nemenných hodnotách zvyšných nezávislých premien vyvolá 463 % nárast IEF. Na prvý pohľad sa môže zdať, že ide o veľmi vysoký nárast, avšak z ekonometrického hľadiska je výsledok správny.

Výsledná rovnica má potom nasledovný tvar:

$$IEF_{2021} = 4,626 + 7,327 \times GCI_{2020} - 26,143 \times HDI_{2020} + 0,803 \times CPI_{2020} \quad (5)$$

Ďalším krokom je verifikácia regresného modelu. Určili sme si dvojicu hypotéz $H_0: \beta_1 = 0$ a $H_1: \beta_1 \neq 0$. Hodnota parametra *t-ratio* pri indexe GCI je 3,194. Kritická hodnota na hladine významnosti 0,025 pre 16 stupňov rozptylu je 2,1191. Hodnota parametra β_1 index GCI (3,194) je väčšia ako jeho kritická hodnota (2,119), z čoho vyplýva, že môžeme nulovú hypotézu zamietnuť a potvrdiť, že parameter β_1 je štatisticky významný na hladine 5 % významnosti. To znamená, že GCI má vplyv na IEF.

Keďže sme pri zostavení modelu využili prierezové údaje, tak sme testovali heteroskedasticitu prostredníctvom Whitovho testu. V našom modeli sa hodnota *WH* po Whitovom teste rovná 9,42618 a jej kritická hodnota je 16,919. Keďže *WH* hodnota je nižšia ako kritická hodnota, tak prijímame nulovú hypotézu a môžeme potvrdiť, že v modeli nie je prítomná heteroskedasticita.

Pomocou koeficientu determinácie R^2 môžeme posúdiť akú časť variability závislej premennej vyjadruje regresný model. V našom prípade dosiahol koeficient determinácie hodnotu 0,459415, čo znamená, že s našim regresným modelom vieme vysvetliť 45,94 % variabilitu indexu IEF.

Táto regresná analýza nám potvrdila, že medzi kriminalitou a hospodárskym rozvojom platí priamo úmerný vzťah a rovnako, že vysoká kriminalita nemusí signalizovať nízky hospodársky rozvoj a vice versa.

V druhom regresnom OLS modeli sme sa zamerali na zahraničný obchod, kedy sme ako závislú premennú vybrali exportnú výkonnosť (EP) za rok 2021. Nezávislé premenné ostali rovnaké ako v modeli 1. Výsledky nášho výskumu sú zobrazené v tabuľke 12. V modeli 2 sme skúmali vplyv organizovaného zločinu (GCI) za rok 2020 na exportnú výkonnosť v roku 2021 pre 19 krajín Latinskej Ameriky, keďže pre Venezuelu neboli dostupné údaje o EP za rok 2021. Pri zostrojení modelu sme použili funkciu logaritmovania s cieľom transformácie premenných, nakoľko sme využili indexy, ale aj exportnú výkonnosť ako podiel exportu na HDP, čo sú rôzne typy premenných, preto je vhodné využiť funkciu logaritmus.

Tabuľka 12 Regresná analýza (závislá premenná – exportná výkonnosť v roku 2021)

Model 2: OLS, using observations 1-19					
Dependent variable: 1 EP 2021					
	Coefficient	Std. Error	t-ratio	p-value	
const	4.50722	3.14881	1.431	0.1728	
1 GCI 2020	0.143389	0.492969	0.2909	0.7751	
1 HDI 2020	2.34158	1.63598	1.431	0.1728	
1 CPI 2020	-0.199792	0.613236	-0.3258	0.7491	
Mean dependent var	3.301933		S.D. dependent var	0.460353	
Sum squared resid	2.987773		S.E. of regression	0.446301	
R-squared	0.216765		Adjusted R-squared	0.060117	
F(3, 15)	1.383777		P-value(F)	0.286077	
Log-likelihood	-9.385682		Akaike criterion	26.77136	
Schwarz criterion	30.54912		Hannan-Quinn	27.41071	
White's test for heteroskedasticity -					
Null hypothesis: heteroskedasticity not present					
Test statistic: LM = 14.3639					
with p-value = P(Chi-square(9) > 14.3639) = 0.109956					

Zdroj: vlastné spracovanie v GRETL podľa WORLD BANK, UNDP, Transparency International, GI-TOC.

Nakoľko sa v našom modeli nezobrazila ani jedna hviezdička pri ani jednej nezávislej premennej, môžeme potvrdiť, že kriminalita, resp. organizovaný zločin v spojení s ostatnými nezávislými premennými nemá štatisticky významný vplyv na exportnú výkonnosť daných krajín. Pre potvrdenie nízkej korelácie medzi premennými EF a GCI sme opätovne vykonali test korelácie, kedy korelačný koeficient *Kendall's tau* dosiahol hodnotu iba 0,06. To značí o skutočne veľmi nízkej korelácií medzi premennými. Už len na základe P-value (F), ktorá je vyššia ako 0,05 môžeme určiť, že daný model nie je štatisticky významný. Pomocou korelačnej matice sme zistili, že vzájomná korelácia medzi EP a GCI je - 0,0268, čo predstavuje negatívnu koreláciu a **potvrdzujeme, že medzi kriminalitou a exportnou výkonnosťou nie je vzájomný vzťah.**

Tabuľka 13 Korelačná matica závislej a nezávislých premenných modelu 2

Correlation coefficients, using the observations 1 - 19				
5% critical value (two-tailed) = 0.4555 for n = 19				
1 EP 2021	1 HDI 2020	1 GCI 2020	1 CPI 2020	
1.0000	0.4408	-0.0268	0.2850	1 EP 2021
	1.0000	-0.3387	0.8208	1 HDI 2020
		1.0000	-0.5780	1 GCI 2020
			1.0000	1 CPI 2020

Zdroj: vlastné spracovanie v GRETL podľa WORLD BANK, NDP, Transparency International, GI-TOC.

4.3 Ekonomický vplyv kriminality v Latinskej Amerike

Z doposiaľ nadobudnutých poznatkov môžeme potvrdiť, že kriminalita v mnohých krajinách Latinskej Ameriky predstavuje určitý faktor, ktorý môže ovplyvňovať ekonomický vývoj a prosperitu krajiny. V teoretickej časti sme poznamenali, že podľa viacerých štúdií a odborných výskumov, kriminalita a násilie zvyšujú vládne i súkromné výdavky, znižujú HDP a priame zahraničné investície alebo vedú k vyššej nezamestnanosti a inflácii. V praxi sa nám potvrdilo, že problematika kriminality v hospodárstve a obchode krajinách Latinskej Ameriky je rôznorodá. Rovnako nie v každej krajine platí fakt, že vysoká kriminalita musí negatívne vplyvať na spomenuté ekonomické ukazovatele.

Keďže analýza celkového ekonomického vplyvu kriminality je veľmi komplexná a výpočet nákladov a ceny za násilie je štatisticky a časovo náročný, tak sme sa rozhodli použiť výsledky výskumu Inštitútu pre ekonomiku a mier, ktorý vytvoril ekonomický model kriminality a násilia. Tento model zahŕňa 18 ukazovateľov a skladá sa z priamych a nepriamych nákladov na obmedzenie kriminality, výdavkov súvisiacich s ozbrojenými konfliktmi a následných výdavkov vynaložených na riešenie dopadov kriminality. Medzi priame náklady zaradujeme výdavky na zdravotnú starostlivosť pre obeť násilných trestných činov, zničenie kapitálu v dôsledku násilia a výdavky spojené s bezpečnostnými a súdnymi systémami. K nepriamym nákladom patria hospodárske straty ako výsledok násilia, napr. znížená produktivita obeť dôsledkom zranenia, strata celoživotného finančného príjmu obeť vraždy, bolesť a trauma obeť a znížený hospodársky rast v dôsledku dlhotrvajúceho konfliktu. Model zahŕňa aj multiplikátor priamych nákladov, ktorý vyjadruje vedľajšie účinky priamych nákladov, ako sú dodatočné ekonomické prínosy, ktoré by vznikli investíciami do rozvoja podnikania alebo vzdelávania namiesto obmedzovania a boja proti násiliu. Súhrn spomenutých nákladov predstavuje celkový ekonomický vplyv kriminality.⁷⁹

V nasledujúcej časti rozoberieme štatistické údaje o ekonomickom vplyve kriminality, ktorý tvoria priame náklady, nepriame náklady a multiplikátor priamych nákladov. Ekonomické náklady kriminality zahŕňajú iba priame a nepriame náklady. Výpočet výsledkov na obyvateľa a percentuálny podiel z HDP sa stanovuje na základe ekonomických nákladov násilia.

⁷⁹ INSITUTE FOR ECONOMICS & PEACE. *Economic value of peace 2021: Measuring the global economic impact of violence and conflict*. [online]. 2021. [cit. 2023-02-23]. Dostupné na: <<https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2021/01/EVP-2021-web-1.pdf>>

Tabuľka 14 Ekonomický vplyv a náklady kriminality v Latinskej Amerike (2021)

Krajina	Ekonomický vplyv (v mil. USD, PKS)	Ekonomický vplyv na obyv. (v USD, PKS)	Ekonomické náklady (v % z HDP)	Ekonomické náklady (v mil. USD, PKS)	Poradie podľa nákladov % z HDP (vo svete)
Argentína	140 562,4	3 066,2	7 %	81 342,8	58.
Bolívia	8 841,2	749,3	5 %	5 275,9	104.
Brazília	406 424,1	1 911,6	8 %	276 514,1	53.
Čile	58 678,6	2 975,9	5 %	34 216,1	94.
Dominikánska republika	18 572,2	1 762,1	5 %	11 497,7	102.
Ekvádor	20 750,5	1 168,6	6 %	12 467,5	79.
Guatemala	21 568,5	1 176,0	9 %	14 512,8	43.
Haiti	2 774,0	233,0	4 %	1 924,2	134.
Honduras	10 537,7	1 041,6	13 %	7 786,9	23.
Kolumbia	273 766,6	5 362,8	26 %	217 821,8	7.
Kostarika	11 853,2	2 287,4	7 %	7 665,3	63.
Kuba	12 658,0	1 117,5	7 %	7 305,1	64.
Mexiko	388 140,4	3 009,5	10 %	294 738,5	35.
Nikaragua	3 048,9	465,9	5 %	1 999,2	106.
Panama	12 285,1	2 832,6	6 %	7 797,3	80.
Paraguaj	8 167,2	1 110,7	5 %	4 878,5	108.
Peru	35 950,9	1 062,7	5 %	21 811,3	111.
Salvádor	15 526,9	2 382,2	19 %	11 566,4	14.
Uruguaj	10 675,1	3 013,0	7 %	6 631,7	56.
Venezuela	15 945,2	578,0	20 %	14 385,4	11.

Zdroj: INSITUTE FOR ECONOMICS & PEACE. *Economic value of peace 2021: Measuring the global economic impact of violence and conflict*. [online]. 2021. [cit. 2023-02-24]. Dostupné na: <<https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2021/01/EVP-2021-web-1.pdf>>

V tabuľke 14 sú zahrnuté výsledky ekonomického modelu kriminality za rok 2021 v krajinách Latinskej Ameriky. Pri pohľade na tabuľku 14 sme dospeli k hlavnému záveru, že krajiny s najvyššou mierou kriminality (Brazília, Guatemala, Honduras, Kolumbia, Mexiko, Salvádor a Venezuela) dosiahli najhoršie výsledky v oblasti ekonomických nákladov ako percentuálny podiel z HDP a najhoršie umiestnenie v celosvetovom meradle podľa tohto kritéria. Najhoršie sa umiestnila Kolumbia v poradí ako siedma na svete s nákladmi kriminality v hodnote až 26 % z HDP. Nasledovala Venezuela s hodnotou 20 %, Salvádor s 19 %, Honduras s 13 %, Mexiko s 10 %, Guatemala s 9 % a Brazília s 8 %. Najvyšší ekonomický vplyv kriminality v mil. USD vyjadrených v parite kúpnej sily dosiahla Brazília so sumou 406 424,1 mil. USD, nasledovalo Mexiko s hodnotou 388 140,4 mil. USD a Kolumbia s hodnotou 273 766,6 mil. USD. V prepočte ekonomického vplyvu na jednotku obyvateľa dosiahla najvyššiu hodnotu opäť Kolumbia so sumou

5 362,8 USD. V súvislosti s ekonomickými nákladmi dosiahlo najvyššiu hodnotu Mexiko s 294 738,5 mil. USD, ďalej nasledovala Brazília s nákladmi v hodnote 276 514,1 mil. USD a Kolumbia so sumou 217 821,8 mil. USD.

Môžeme zhodnotiť, že nami vybrané oblasti s najvyššou mierou kriminality dosiahli skutočne najväčšie priame a nepriame náklady kriminality. Hoci krajiny ako Mexiko, Kolumbia alebo Brazília vykazujú ekonomickú prosperitu, tak kriminalita im podľa týchto výsledkov uberá na ešte väčšom rozvoji, ktorý by mohli dosiahnuť za predpokladu nižkej miery kriminality a násilia. Rovnako môžeme potvrdiť, že vplyv a dopady kriminality na ekonomiky vybraných krajín sú plne opodstatnené a je nevyhnutné mieru kriminality znižovať.

Tabuľka 15 Vývoj ekonomického vplyvu kriminality (v mld. USD, 2011 – 2021)

Krajina	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Brazília	442,7	373,4	412,2	428,8	365,5	446,6	455,3	395,3	437,0	325,1	406,4
Guatemala	17,9	15,6	15,4	15,6	17,2	16,6	16,0	14,5	14,4	16,0	21,6
Honduras	8,6	9,0	9,3	10,3	10,5	10,3	9,5	9,4	8,4	11,0	10,5
Kolumbia	173,3	175,5	196,7	211,5	217,3	242,7	244,5	223,8	213,3	228,2	273,8
Mexiko	291,4	306,9	323,0	245,9	272,7	282,4	310,4	312,0	350,0	316,7	388,1
Salvádor	13,1	12,1	12,1	9,4	9,8	12,3	16,8	15,0	13,2	13,0	15,5
Venezuela	63,6	74,8	57,2	62,8	49,7	44,9	23,1	15,0	20,9	15,7	16,0

Zdroj: INSITUTE FOR ECONOMICS & PEACE. *Economic value of peace 2021: Measuring the global economic impact of violence and conflict*. [online]. 2021. [cit. 2023-02-24]. Dostupné na: <<https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2021/01/EVP-2021-web-1.pdf>>

Tabuľka 15 zobrazuje vývoj ekonomického vplyvu kriminality v krajinách s najvyššou mierou kriminality, ktoré zároveň dosiahli najväčší podiel nákladov kriminality na HDP. Keď porovnáme tento vývoj s vývojom kriminality podľa grafu 3, môžeme konštatovať, že v prípade Salvádoru sa ekonomický vplyv kriminality výrazne zvýšil od roku 2017, čo sú dva roky po zaznamenaní maxima v miere kriminality. V prípade Brazílie došlo k najväčšiemu zníženiu ekonomického vplyvu kriminality v roku 2020, tzn. rok po dosiahnutí najnižšej kriminality. V Kolumbii aj napriek znižujúcej sa kriminalite dochádza k zvyšovaniu jej ekonomického vplyvu. Takisto Guatemala dosiahla najväčší ekonomický vplyv kriminality v roku 2021, kedy sa súbežne znížila miera kriminality oproti predchádzajúcim rokom. V Mexiku sa s rastúcou kriminalitou zvyšuje aj jej ekonomický vplyv a vo Venezuele dochádza k jeho poklesu.

4.4 Príčiny a riešenia problému kriminality v Latinskej Amerike

V nadväznosti na teoretické východiská a výsledky výskumu môžeme konštatovať, že vysoká kriminalita má mnoho príčin. Medzi faktory, ktoré ju implikujú patrí najmä:

- obchodovanie s drogami, zbraňami a ľuďmi,
- organizovaný zločin,
- slabé súdne systémy a systémy presadzovania práva, ktoré podporujú beztrestnosť,
- nedostatok príležitostí a podpory pre mladých ľudí žijúcich v znevýhodnených komunitách.⁸⁰

Hoci je kriminalita hlboko zakorenená v historickom vývoji Latinskej Ameriky, boj s ňou sa dostáva do popredia a mnohé medzinárodné organizácie sa usilujú o jej zníženie viacerými podpornými programami. V tejto podkapitole zhrnieme niekoľko možných riešení a stratégií otázky kriminality v Latinskej Amerike.

Strategická vízia UNODC pre Latinskú Ameriku a Karibik 2022 – 2025

UNODC predstavila svoju stratégiu na najbližšie obdobie, ktorá by mala podporiť spravodlivosť, rovnosť a prosperitu tohto regiónu. Jej hlavným cieľom je posilnenie reakcií na prevenciu kriminality a riešenie organizovaného zločinu, obchodu s drogami a korupcie. Stratégia sa delí na štyri kľúčové piliere:

1. **Riešenie celosvetového problému s drogami** – UNODC sa zaviazalo naďalej pokračovať vo výskume, monitorovaniach a analýze (vrátane nových hrozieb ako sú nové psychoaktívne látky), posilniť kapacity orgánov činných v trestnom konaní a regionálnej spolupráci, iniciovať alternatívne rozvojové príležitosti, rozšíriť prevenciu pred užívaním drog, zlepšiť liečbu a starostlivosť o drogovu závislých.
2. **Boj proti korupcii a hospodárskej kriminalite** – vypracovanie novej regionálnej protikorupčnej iniciatívy, podpora národných protikorupčných stratégií v súlade s Dohovorom OSN proti korupcii, posilniť komplexné protikorupčné postupy a zlepšiť prevenciu korupcie a medzinárodnú spoluprácu.

⁸⁰ WORLD BANK. *Prevention is Crucial to Reduce Crime and Violence in Latin America and the Caribbean*. [online]. 2017. [cit. 2023-02-09]. Dostupné na: <<https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2017/02/07/prevention-is-crucial-to-reduce-crime-and-violence-in-latin-america-and-the-caribbean>>

3. **Boj proti nadnárodnému organizovanému zločinu** – implementácia národných stratégií v súlade s Dohovorom OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu a jeho protokolmi o obchodovaní s ľuďmi, pašovaní migrantov a obchodovaní so strelnými zbraňami, harmonizovať špecializované cezhraničné iniciatívy členských štátov pri zamedzovaní ilegálneho obchodu ako sú program kontroly kontajnerov, program komunikácie medzi letiskami a globálny program boja proti námornej trestnej činnosti.
4. **Posilnenie prevencie kriminality a trestného súdnictva** – UNODC zavedie regionálnu reformu väzenského systému ako mechanizmus ochrany spoločnosti, bude predchádzať rodovo podmienenému násiliu na ženách a boj proti nemu v spolupráci s OSN a ďalšími partnermi, podporovať rozvoj a realizáciu iniciatív v oblasti prevencie kriminality s osobitným dôrazom na mládež, vzdelávanie a šport, ako aj na prevenciu násilia páchaného gangmi.

Prístup UNODC k uplatňovaniu jeho mandátu v každej zo štyroch prioritných oblastí bude zahŕňať šesť stimulov zmien s cieľom uľahčiť vykonávanie stratégie a zlepšiť schopnosť organizácie reagovať, jej dosah a relevantnosť v LAK a zároveň účinnejšie prispievať k pokroku v rámci Agendy 2030. Tieto stimuly sú zamerané najmä na flexibilnú nadnárodnú spoluprácu vrátane cezhraničnej spolupráce, ktorá doplní existujúce medzivládne dohody ako MERCOSUR, CARICOM, SICA a OAS a bude podporovať inovácie v oblasti vyšetrovania a monitoringu organizovaného zločinu a obchodu s drogami.⁸¹

Program Svetovej banky pre bezpečnosť občanov v Latinskej Amerike a Karibiku

Svetová banka podporuje boj s kriminalitou a bezpečnosť občanov v Latinskej Amerike od roku 2004. Jej tím pre občiansku bezpečnosť spolupracuje s oddeleniami vzdelávania, dopravy, zdravotníctva, sociálnej ochrany, atď. Prístup Svetovej banky vychádza z uznávanej zásady, že prevencia je najúčinnejším spôsobom, ako reagovať na kriminalitu a násilie. Tento prístup sa zameriava na prevenciu tradičnej kriminality a medziľudského násilia a zahŕňa štyri činnosti, ktoré pokrývajú štyri hlavné oblasti:

⁸¹ UNODC. *Visión estratégica de UNODC para América Latina y el Caribe 2022 – 2025*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-10]. Dostupné na: <https://www.unodc.org/res/strategy/ESTRATEGIA_LATAM_2022_2025_ENE17_ESP_EDsigned.pdf>

1. **Výskumné služby** – štúdie kombinujúce kvantitatívne a kvalitatívne metódy, ktorých cieľom je poskytnúť informácie pre vládne stratégie a operácie Svetovej banky a analyzovať vládne reakcie v regióne.
2. **Financovanie projektov** – Svetová banka poskytuje finančné prostriedky na realizáciu intervencií ako prevencia násilia, ktoré zahŕňajú investičné pôžičky, úvery na podporu rozvojových politík a nenávratné finančné prostriedky.
3. **Strategické partnerstvá** – Svetová banka spolupracuje s externými organizáciami ako IDB, UNESCO, UN-HABITAT, USAID alebo vytvára rôzne aliancie s cieľom prevencie kriminality v regióne Latinskej Ameriky.
4. **Budovanie a rozvoj kapacít** – tvorba nových a udržateľných riešení v oblasti prevencie násilia a kriminality, ktorá zahŕňa posilnenie kapacít pri správe štatistických informácií, plánovaní bezpečnosti občanov v obciach, mobilizácii komunit a budovanie miestnych aliancií.⁸²

Svetová banka každoročne finančne podporuje región Latinskej Ameriky na pomoc v boji s organizovaným zločinom. Vo fiškálnom roku 2022 Svetová banka poskytla regiónu LAK približne 20,7 mld. USD. Tieto finančné prostriedky slúžili okrem spomínanej prevencie kriminality aj na podporu zotavenia sa z dôsledkov pandémie COVID – 19, ale aj na ostatné výzvy ako spomalenie hospodárskeho rastu, rastúca inflácia a prehlbujúca sa potravinová neistota v dôsledku vojenského konfliktu na Ukrajine.⁸³

Regionálne strategické partnerstvá UNDP a USAID

Rozvojový program OSN (UNDP) spolu s Agentúrou USA pre medzinárodný rozvoj (USAID) vytvárajú strategické partnerstvá na regionálnej úrovni s cieľom zvýšenia bezpečnosti obyvateľov a poklesu kriminality v regióne LAK. Prvým takýmto partnerstvom, ktoré vstúpilo do platnosti v roku 2014, je projekt s názvom **Infosegura**, ktorý sa špecializuje na zber, analýzu a riadenie informácií založených na dôkazoch s cieľom posilniť implementáciu a monitorovanie verejných politík v oblasti bezpečnosti občanov

⁸² CHIODA, Laura. *Stop the Violence in Latin America : A Look at Prevention from Cradle to Adulthood*. Latin American Development Forum;. Washington, DC: World Bank. [online]. p. 391-396. 2017. [cit. 2023-02-10]. Dostupné na: <<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/25920>>

⁸³ WORLD BANK. *World Bank Group mobilizes over \$20.7 billion to help Latin America and the Caribbean Region respond to overlapping challenges*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-13]. Dostupné na: <<https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/08/18/el-grupo-banco-mundial-movilizo-mas-de-us-20700-millones-para-ayudar-a-america-latina-y-el-caribe>>

v Strednej Amerike a Dominikánskej republike. Regionálna pôsobnosť projektu zahŕňa sedem krajín: Guatemalu, Salvádor, Honduras, Belize, Kostariku, Panamu a Dominikánsku republiku. Hlavné riadiace stredisko sa nachádza v Salvádore a spolupracuje s viacerými nadnárodnými organizáciami ako USAID, úrady OSN, národné a regionálne občianske združenia a vládne inštitúcie. Svojím prístupom sa snaží poskytovať usmernenia a podporovať úsilie krajín pri zlepšovaní ukazovateľov občianskej bezpečnosti v rámci udržateľného rozvoja a v súlade s Agendou OSN 2030.⁸⁴

Projekty a podpora od Medziamerickej rozvojovej banky

Medziamerickej rozvojová banka je hlavnou inštitúciou pre financovanie rozvoja v krajinách LAK. Krajínám poskytuje pôžičky, granty, technickú pomoc a podporuje výskum. Hlavným cieľom tejto inštitúcie je udržateľný rast, znižovanie chudoby a zmierniť nerovnosť v krajinách LAK. Jednou z hlavných priorít v tomto regióne je pomoc v boji s kriminalitou a zníženie jej vysokej miery prostredníctvom rôznych medzinárodných programov, štúdií a finančnej podpory pre štáty postihnuté vysokou kriminalitou.⁸⁵ Vo svojich výskumoch odporúča zabezpečiť ochranu občanov a zníženie kriminality pomocou funkčného riadenia regionálnych samospráv. Konštatuje, že neexistuje jednotné riešenie pre každý územný celok a jednotlivé stratégie by sa mali zamerať na prevenciu kriminality identifikáciou faktorov spojených s kriminálnym správaním, či už ide o ekonomické, sociálne, inštitucionálne alebo štrukturálne dôvody. Zdôrazňuje, že je nevyhnutné zosúladiť vládne programy s cieľom znížiť kriminalitu a násilie prostredníctvom kvalitných technológií a systémov, ktoré umožňujú sledovať vývoj kriminality, a tým zabezpečiť čo najefektívnejšiu ochranu voči negatívnym dopadom tohto závažného problému.⁸⁶

⁸⁴ INFOSEGURA. *¿Qué es el Proyecto Regional Infosegura?* [online]. 2023. [cit. 2023-02-26]. Dostupné na: <<https://infosegura.org/quienes-somos-infosegura/>>

⁸⁵ INTER-AMERICAN DEVELOPMENT BANK. *About us*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-26]. Dostupné na: <<https://www.iadb.org/en/about-us/overview>>

⁸⁶ INTER-AMERICAN DEVELOPMENT BANK. *Crime and Violence: Obstacles to Development in Latin American and Caribbean Cities*. [online]. 2018. p. 22 – 24. [cit. 2023-02-27]. Dostupné na: <https://publications.iadb.org/publications/english/viewer/Crime_and_Violence_Obstacles_to_Development_in_Latin_American_and_Caribbean_Cities_en.pdf>

Kooperácia s EÚ v rámci programu EL PAcCTO

EÚ prehľbuje svoju spoluprácu s partnermi z LAK s cieľom riešiť spoločné výzvy v oblasti bezpečnosti a spravodlivosti prostredníctvom vytvorenia špeciálnej iniciatívy „Tím Európa“. Ide o prvú tímovú európsku spoluprácu pre región LAK, ktorá bola iniciovaná pri príležitosti zasadnutia programu EL PAcCTO na vysokej úrovni v máji 2022.⁸⁷ Tento EÚ – LAK program je financovaný zo zdrojov EÚ a jeho hlavným cieľom je prispieť k bezpečnosti a spravodlivosti v Latinskej Amerike podporou boja proti nadnárodnému organizovanému zločinu v troch kľúčových pilieroch – polícia, súdnictvo a väzenský systém.⁸⁸ Menovaný tím je zodpovedný za posilnenie spravodlivosti, bezpečnosti a právneho štátu v regióne LAK i v Európe. Súčasťou tímu sú EK, EEAS, Estónsko, Francúzsko, Nemecko, Taliansko, Holandsko, Poľsko Portugalsko a Španielsko, ako aj špecializované agentúry EÚ – EUROPOL, EUROJUST, CEPOL, FRONTEX a EMCDDA. Finančná podpora tejto iniciatívy bude predstavovať najmenej 144 mil. EUR vo forme grantov. Podpora bude zahŕňať aj technickú pomoc členských štátov EÚ inštitúciám v oblasti bezpečnosti a spravodlivosti.⁸⁹

⁸⁷ EEAS. *Europe steps up cooperation with Latin American to combat Transnational Organised Crime*. [online]. 2022. [cit. 2023-03-08]. Dostupné na: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/europe-steps-cooperation-latin-american-combat-transnational-organised-crime_en?s=156>

⁸⁸ EL PAcCTO. *What is EL PAcCTO?* [online]. [cit. 2023-03-08]. Dostupné na: <<https://www.elpaccto.eu/en/about-el-paccto/what-is-el-paccto/>>

⁸⁹ EEAS. *Europe steps up cooperation with Latin American to combat Transnational Organised Crime*. [online]. 2022. [cit. 2023-03-08]. Dostupné na: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/europe-steps-cooperation-latin-american-combat-transnational-organised-crime_en?s=156>

5 Diskusia

Kriminalita predstavuje fenomén, ktorý od nepamäti formoval históriu Latinskej Ameriky. Tento región sa stal domovom úmyselných vražd a organizovaného zločinu, ktorý poháňajú faktory ako nerovnosť či chudoba, ale paradoxne aj globalizácia alebo rozvoj medzinárodného obchodu.

Mnohí autori sa zaoberali problematikou kriminality, pričom ich názory sa rozchádzajú najmä v tom, či nízky stupeň hospodárskeho rozvoja implikuje vyššiu mieru kriminality a či vysoká prevalencia kriminality automaticky spôsobuje nižší hospodársky rozvoj. Rovnako sa ich názory líšia v otázke kriminality v kontexte medzinárodného obchodu, kedy niektorí autori tvrdia, že vysoká kriminalita má negatívny vplyv na zapojenie sa krajiny do svetového obchodu a znižuje jej šance na úspech na medzinárodnom trhu. Iní autori argumentujú, že práve rozvoj medzinárodného obchodu a globalizácia môžu viesť k zvyšovaniu kriminality. Rozličnosť názorov odborníkov značí o komplexnosti danej problematiky a súhlasíme, že dospieť k jednoznačnej odpovedi o vplyve kriminality na hospodársky rozvoj a medzinárodný obchod nie je jednoduché.

Pri skúmaní fenoménu kriminality v Latinskej Amerike sme zistili, že hoci je miera vražd a organizovaného zločinu v regióne veľmi vysoká, nie je tomu tak v každej krajine. Región Latinskej Ameriky je veľmi heterogénny, z čoho vyplýva, že v každej krajine je rôzna miera kriminality, ktorá taktiež rôznorodo ovplyvňuje hospodárstvo alebo zahraničný obchod. Zistili sme, že krajiny s najvyššou kriminalitou sú Mexiko, Kolumbia, Brazília, Venezuela a krajiny Severného trojuholníka (Guatemala, Honduras a Salvádor). Keď sme hlbšie rozanalyzovali typ kriminality v daných krajinách a ich stupeň rozvoja, tak môžeme potvrdiť, že v chudobnejších a menej rozvinutých krajinách ako Guatemala, Honduras a Salvádor prevažuje najmä násilná občianska kriminalita, ktorá vzniká ako výsledok toho, že nedostatok pracovných príležitostí alebo nedostatočné vzdelanie minimalizujú možnosť získania legálneho príjmu, čím sa výnos z ilegálnej činnosti stáva ekonomicky výhodnejší. V tomto prípade plne súhlasíme s ekonómom G.S. Beckerom, ktorý tvrdí, že aby sa znížila kriminalita, musí platiť, že spáchanie zločinu sa ekonomicky neoplatí. Taktiež súhlasíme s autorom I. Ehrlichom, ktorý očakáva, že ak bude príjem z ilegálnych činností výnosnejší, tak sa bude zvyšovať aj kriminalita. Rovnako súhlasíme v tom, že ak sa zlepši pravdepodobnosť odhalenia trestného činu a systém uplatňovania práva, tak dôjde k zníženiu kriminality. Tento jav môžeme ilustrovať na príklade Salvádoru a Hondurasu,

kde kriminalita dosahovala veľmi vysoké hodnoty, t.j. viac ako 100 úmyselných vražd na 100 tis. obyvateľov. Avšak, so zmenou v politickom systéme nadišlo k výraznému poklesu kriminality. Ďalším druhom kriminality, ktorý dominuje v krajinách ako Mexiko, Kolumbia, Brazília a sčasti aj Venezuela je organizovaný zločin globálnych rozmerov. Tieto krajiny sú domovom tých najorganizovanejších a najsofistikovanejších zločineckých skupín na svete, ktorým organizovaný zločin prináša miliardové zisky. Jedná sa najmä o obchod s drogami, kde Kolumbia je najväčší producent kokaínu na svete a Mexiko s Brazíliou a Venezuelou sú hlavné tranzitné krajiny pre obchod s drogami, ale aj so zbraňami i ľuďmi. V tejto súvislosti súhlasíme s autormi, ktorí tvrdia, že globalizácia a medzinárodný obchod paradoxne napomáha k rozvoju kriminality, nakoľko súbežne s otvárajúcim sa trhom vznikajú nové obchodné cesty aj pre ilegálny obchod. To má za následok, že v krajine rastie násilie a zároveň príjem z bežných legálnych činností sa javí nižší ako zisk z nadnárodného ilegálneho obchodu.

Pred aplikovaním ekonometrického modelu sme predpokladali nepriamo úmerný vzťah medzi kriminalitou a hospodárskym rozvojom, kedy sme očakávali, že s poklesom kriminality dôjde k zvýšeniu hospodárskeho rozvoja. Rovnako sme predpokladali, že krajiny s najvyššou kriminalitou budú zároveň tie isté krajiny, ktoré dosahujú najnižší hospodársky rozvoj. Avšak, ekonometrický výpočet regresného modelu OLS vyvrátil našu hypotézu, keď sme zistili, že 1 % nárast indexu organizovaného zločinu pri nemenných hodnotách zvyšných nezávislých premien vyvolá 463 % nárast indexu ekonomickej slobody. Tento výsledok sa nám na prvý pohľad javil ako veľmi vysoký, avšak s presnou určitosťou nevieme aký veľký je pomer medzi danými premennými, takže výsledný odhad prijímame.

Rovnako pri druhom modeli sme predpokladali, že kriminalita bude negatívne ovplyvňovať zahraničný obchod krajín Latinskej Ameriky. Domnievali sme sa, že krajiny s najvyššou kriminalitou budú vykazovať nízku exportnú výkonnosť, a teda celkovo sme predpokladali, že medzi týmito premennými bude určitý vzťah. Avšak, výsledný regresný model nepreukázal žiaden vzťah medzi exportnou výkonnosťou a kriminalitou, čím sme zamietli našu druhú hypotézu. Treba dodať, že hoci tento model nepreukázal žiaden vzťah medzi kriminalitou a exportnou výkonnosťou, to neznamená, že kriminalita nemôže istým spôsobom ovplyvňovať zahraničný obchod, resp. podieľať sa spolu s inými faktormi na jeho vývoji a intenzite. Taktiež možno podotknúť, že mnoho krajín s vysokou kriminalitou sú malé krajiny, ktoré nie sú veľmi sebestačné, čím sa stávajú závislé od zahraničného obchodu a kriminalita v tomto prípade nepredstavuje prekážku.

V našej analýze nám vyšlo, že faktor kriminality neznižuje ukazovatele ekonomického rozvoja a rovnako, že nemá žiadny alebo minimálny dopad na zahraničný obchod jednotlivých krajín ako celku. Dokonca sme dospeli k tomu, že vysoká kriminalita je prítomná rovnako v ekonomicky vyspelejších krajinách regiónu. To by sme mohli pripísať k efektu toho, že globalizácia a celkový rozvoj otvárajú brány ilegálnemu obchodu. Avšak, domnievať sa, že kriminalita nijakým spôsobom negatívne neovplyvňuje hospodársku úroveň a medzinárodný obchod Latinskej Ameriky by nebolo úplne správne. Výsledok našej analýzy si vysvetľujeme tak, že hoci kriminalita patrí k faktorom, ktoré sa podieľajú na vývoji hospodárstva a zahraničného obchodu, tak v porovnaní s ostatnými faktormi nepredstavuje ten najdominantnejší faktor, ktorý by sám o sebe dokázal natoľko negatívne ovplyvniť dané ukazovatele. Hospodársky rozvoj a medzinárodný obchod sú komplexné javy, na ktorých vývoj a intenzitu vplýva veľké množstvo faktorov ako napr. chudoba, infraštruktúra, kvalifikovaná pracovná sila, aktuálna situácia vo svete, choroby alebo pandémie koronavírusu.

Celkom s určitosťou môžeme potvrdiť, že ekonomický vplyv kriminality v podobe výdavkov a nákladov za takú vysokú kriminalitu je plne opodstatnený. Zistili sme, že krajiny musia vynaložiť dodatočné finančné i nefinančné zdroje na boj s kriminalitou, ktoré by mohli byť použité na iné ekonomicky prospešnejšie činnosti. Rovnako kriminalita oberá obeť o ich celoživotný príjem. Z toho vyplýva, že hoci krajiny, ktoré majú dobré hospodárske výsledky pri vysokej kriminalite, by mohli z čisto hypotetického hľadiska vykazovať ešte lepšie výsledky. Hovoríme o hypotetickom hľadisku, pretože nikdy nemôžeme vedieť, akým ďalším problémom by čelili dané krajiny po odstránení kriminality a rovnako kriminalita nie je jediný faktor, ktorý sa podieľa na vývoji hospodárstva.

Riešenie problému kriminality nie je vôbec jednoduché a vyžaduje si komplexný prístup, ktorý je nevyhnutné prispôbiť jednotlivým krajinám. Vo všeobecnosti však platí, že podporné programy a stratégie by mali byť zamerané na prevenciu kriminality, zvýšenie vzdelanosti obyvateľstva, rozvoj pracovných príležitostí, posilnenie systémov uplatňovania práva a zlepšenie väzenského systému. Súhlasíme, že v chudobných krajinách je ťažké nájsť zdroje na financovanie spomenutých aktivít, a preto by vedenie krajín malo využiť rôzne finančné a podporné programy od medzinárodných organizácií ako Svetová banka, UNODC, UNDP alebo IDB. Boj proti nadnárodnému organizovanému zločinu zostáva tou najťažšou úlohou pre miestne vlády a jeho riešenie si vyžaduje expertov a prepracované informačné systémy, ktorých dostupnosť sa v dnešnom svete čoraz zlepšuje.

Záver

Latinská Amerika je región, ktorý je aktuálne považovaný za ten najnásilnejší vo svete. Dôvodov prečo dosahuje miera vražd a organizovaného zločinu také vysoké hodnoty je niekoľko, ale medzi tie hlavné patria chudoba, nerovnosť, nefunkčný politický systém, neefektívny väzenský systém, neschopnosť uplatňovania práva, korupcia, občianske konflikty, pestovanie a následný obchod s drogami, obchod so zbraňami a ľuďmi alebo pašeráctvo rozličného charakteru. Kriminalita sprevádzala historický vývoj takmer všetkých latinskoamerických krajín. Kľúčovým faktorom k rozvoju kriminality boli prírodné zdroje Latinskej Ameriky, ktoré umožňovali pestovanie drog a následný obchod s nimi. Taktiež jednoduchý prístup k zbraňam a geografická dostupnosť USA ako hlavného spotrebného trhu pre ilegálne tovary. Najväčším katalyzátorom sa však stala globalizácia, ktorá otvorila nové príležitosti a spojila medzinárodné siete, čím vznikol nadnárodný organizovaný zločin, tak ako ho poznáme v súčasnosti. V roku 2020 zasiahla svet pandémia COVID – 19, ktorá prehĺbila región Latinskej Ameriky do ešte väčšej krízy. Organizované zločinecké skupiny sa prispôbili prechodu do digitálneho sveta a transformovali mnoho ilegálnych aktivít na kybernetické zločiny, čo poukázalo na ich vysokú sofistikovanosť a schopnosť adaptovať sa novým výzvam.

Miera kriminality dosiahla v posledných rokoch mimoriadne vysoké hodnoty v regióne ako celku. Avšak, stav kriminality bol v jednotlivých krajinách veľmi rôznorodý. Podľa ukazovateľov kriminality ako miera vražd na 100 tis. obyvateľov a index organizovaného zločinu sa tými najnásilnejšími krajinami stali Mexiko, Kolumbia, Brazília, Venezuela, Honduras, Guatemala a Salvádor. Prejav kriminality bol v jednotlivých krajinách rovnako rozličný. Kým sa krajiny ako Honduras, Guatemala a Salvádor vyznačujú občianskym násilím a konfliktmi medzi miestnymi gangami, tak Mexiko, Kolumbia, Brazília alebo Venezuela majú vedúce postavenie v globálnom organizovanom zločine a obchode s drogami.

Vzhľadom k špecifickosti fenoménu kriminality nie je možné jednoznačne potvrdiť, že vysoká kriminalita musí automaticky znižovať hospodársky rozvoj alebo zahraničný obchod jednotlivých krajín. Nakoľko rozvoj a obchod sú komplexné javy, na ktoré vplyva množstvo faktorov, tak bežným pozorovaním vývoja vybraných ukazovateľov hospodárskeho rozvoja a zahraničného obchodu v kontexte kriminality nie je možné s určitosťou potvrdiť ani vyvrátiť vzájomný vzťah. Pri ekonometrickom pozorovaní

sme došli k záveru, že paradoxne s vyšším hospodárskym rozvojom a globalizáciou môže dochádzať aj k rastu kriminality, najmä nadnárodného organizovaného zločinu a opačne. Rovnako sa nepotvrdil ani vzájomný vzťah medzi exportnou výkonnosťou a kriminalitou. Z toho vyplýva, že kriminalita nepredstavuje ten najdominantnejší faktor, ktorý by sa sám podieľal na znižovaní hospodárskej sily jednotlivých krajín. Negatívny efekt kriminality sa reflektuje najmä na výdavkoch, ktoré musia krajiny vynaložiť na vysporiadanie sa s následkami tohto problému. Tieto výdavky znižujú rozpočet, ktorý mohol byť využitý na iné ekonomicky výnosnejšie činnosti. Taktiež netreba zabúdať na to, aký má kriminalita vplyv na život obyvateľov. Každodenné násilie ohrozuje, komplikuje a ničí životy od útleho veku, spôsobuje doživotnú traumu obetiam násilia a núti k nedobrovoľnej migrácii za lepšími podmienkami.

Cieľom záverečnej práce bolo vyhodnotiť, na základe vedeckých metód, hospodársky rozvoj a medzinárodný obchod krajín Latinskej Ameriky v kontexte kriminality v regióne. Dôvodom, prečo sme sa rozhodli touto témou zaoberať je skutočnosť, že Latinská Amerika býva automaticky spájaná s vysokou kriminalitou, a preto nás zaujímal ekonomický dopad tohto fenoménu. Ďalším dôvodom k vypracovaniu záverečnej práce na túto tému bol aj nedostatok domácich zdrojov, ktoré by sa venovali problematike kriminality v Latinskej Ameriky v ekonomickom kontexte. Rovnako sme chceli poukázať na to, že je potrebné o tejto problematike diskutovať a snažiť sa hľadať udržateľné riešenia na boj s kriminalitou. Je pochopiteľné, že tento región je pre nás značne geograficky vzdialený a nebezpečný, avšak aj napriek kriminalite sa Latinská Amerika považuje za región bohatý na prírodné zdroje a poľnohospodárske produkty, ktorý má potenciál stať sa čoraz významnejším obchodným partnerom.

Môžeme skonštatovať, že cieľ záverečnej práce sa podarilo naplniť. Naša práca priniesla systematickú analýzu faktora kriminality v ekonomickom kontexte Latinskej Ameriky, ktorá môže slúžiť ako pomôcka k pochopeniu tejto problematiky. Najväčším prínosom práce je zhodnotenie vplyvu kriminality na vybrané ukazovatele hospodárskeho rozvoja a medzinárodného obchodu a taktiež stručné zhrnutie aktuálnych stratégií na boj proti kriminalite.

Zoznam použitej literatúry

1. ABDI, Hervé. *The Kendall Rank Correlation Coefficient*. [online]. 2006. [cit. 2023-03-26]. Dostupné na: <<https://personal.utdallas.edu/~herve/Abdi-KendallCorrelation2007-pretty.pdf>>
2. APOLITICAL. *Treating violence like a disease helped cut Colombia's murder rate by 82%* [online]. 2018. [cit. 2023-02-15]. Dostupné na: <<https://apolitical.co/solution-articles/en/treating-violence-like-a-disease-helped-cut-colombias-murder-rate-by-82?share=copy&uuid=article>>
3. BALÁŽ, Peter a kol. *Medzinárodné podnikanie*. 6 .vydanie. Bratislava : Sprint 2, 2019, Economics. 304 s. ISBN 978-80-89710-51-5.
4. BECKER, Stanley Gary. Crime and Punishment: An Economic Approach. In *Journal of Political Economy* [online]. The University of Chicago Press, March-April 1968, vol. 76, no. 2, p. 169-217 [cit. 2022-10-25]. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/1830482>>
5. BRISCOE, Ivan – PERDOMO, Catalina – URIBE BURCHER, Catalina. *Illicit Networks and Politics in Latin America*. [online]. Netherlands Institute for Multiparty Democracy, Netherlands Institute of International Relations (Clingendael), 2014, p. 34-35. [cit. 2022-11-20]. ISBN 978-91-87729-70-6. Dostupné na: <<https://www.idea.int/publications/catalogue/illicit-networks-and-politics-latin-america>>
6. CATARINO, Bélisa et al. *Evaluación de la Amenaza del Crimen Transnacional Organizado en Latinoamérica – IDEAL*. [online]. Madrid : EL PAcCTO, 2021, p. 81-82. [cit. 2022-11-26]. Dostupné na: <https://www.elpaccto.eu/wp-content/uploads/2021/07/Documento-web-2.MB_.pdf>
7. CENTER FOR PREVENTIVE ACTION. *Criminal Violence in Mexico*. [online]. 2022. [cit. 2022-12-02]. Dostupné na: <<https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/criminal-violence-mexico>>
8. CNN. *El Salvador has arrested 2% of its adult population in its war on gangs. Other countries are taking note*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-15]. Dostupné na: <<https://edition.cnn.com/2022/12/15/americas/el-salvador-war-on-gangs-bukele-intl-latam/index.html>>
9. CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE. *Mexico: Organized Crime and Drug Trafficking Organizations*. [online]. 2022. [cit. 2022-12-02]. Dostupné na: <<https://sgp.fas.org/crs/row/R41576.pdf>>
10. COUNCIL ON FOREIGN RELATIONS. *Why Has Gang Violence Spiked in El Salvador?* [online]. 2022. [cit. 2023-02-15]. Dostupné na: <<https://www.cfr.org/in-brief/why-has-gang-violence-spiked-el-salvador-bukele>>
11. ECLAC. *Latin America and the Caribbean: Regional Economic Profile*. [online]. [cit. 2022-11-07]. Dostupné na: <<https://statistics.cepal.org/portal/cepalstat/regional-profile.html?theme=2&lang=en>>
12. EEAS. *Europe steps up cooperation with Latin American to combat Transnational Organised Crime*. [online]. 2022. [cit. 2023-03-08]. Dostupné na: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/europe-steps-cooperation-latin-american-combat-transnational-organised-crime_en?s=156>

13. EHRLICH, Isaac. Participation in Illegitimate Activities: A Theoretical and Empirical Investigation. In *Journal of Political Economy*. [online]. May-June 1973, vol. 81, no. 3, p. 521-565. JSTOR [cit. 2022-10-30]. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/1831025>>
14. EL PACCTO. *What is EL PAcCTO?* [online]. [cit. 2023-03-08]. Dostupné na: <<https://www.elpaccto.eu/en/about-el-paccto/what-is-el-paccto/>>
15. FŇUKAL, Miloš – ŠEBESTA, David. *REGIONÁLNÍ GEOGRAFIE LATINSKÉ AMERIKY A KARIBIKU. (pracovní verze určená k ověření ve výuce)*. [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 7-14. [cit. 2022-11-03]. Dostupné na: <<http://distgeo.upol.cz/uploads/vyuka/skripta-fnukal-sebesta.pdf>>
16. GI-TOC. *Brasil*. [online]. 2022. [cit. 2022-12-26]. Dostupné na: <<https://ocindex.net/country/brazil>>
17. GI-TOC. *Colombia*. [online]. 2022. [cit. 2022-12-02]. Dostupné na: <<https://ocindex.net/country/colombia>>
18. GI-TOC. *El Salvador*. [online]. 2022. [cit. 2022-12-02]. Dostupné na: <https://ocindex.net/country/el_salvador>
19. GI-TOC. *Global Organized Crime Index – 2021*. [online]. 2021. [cit. 2022-12-02]. Dostupné na: <<https://ocindex.net/assets/downloads/global-ocindex-report.pdf>>
20. GI-TOC. *Mexico*. [online]. 2022. [cit. 2022-12-02]. Dostupné na: <<https://ocindex.net/country/mexico>>
21. HRABÁLEK, Martin. *Latinská Amerika a její rozvoje problémy: nesnadná cesta vpřed?* [online]. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2019, s. 15. [cit. 2022-11-05]. ISBN 978-80-7509-727-9. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/344153493_LATINSKA_AMERIKA_A_JEJI_ROZVOJOVE_PROBLEMY_NESNADNA_CESTA_VPRED>
22. CHIODA, Laura. *Stop the Violence in Latin America : A Look at Prevention from Cradle to Adulthood*. Latin American Development Forum;. Washington, DC: World Bank. [online]. p. 9-12. 2017. [cit. 2022-11-04]. Dostupné na: <<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/25920>>
23. IMF. *Measuring the Informal Economy*. [online]. Washington: International Monetary Fund, 2021, p. 6 [cit. 2022-11-11]. ISBN 9781513568249. Dostupné na: <<https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2021/02/02/Measuring-the-Informal-Economy-50057>>
24. INFOSEGURA. *¿Qué es el Proyecto Regional Infosegura?* [online]. 2023. [cit. 2023-02-26]. Dostupné na: <<https://infosegura.org/quienes-somos-infosegura/>>
25. INSIGHT CRIME. *Balance de InSight Crime de los homicidios en 2021*. [online]. 2022. [cit. 2022-11-25]. Dostupné na: <<https://es.insightcrime.org/noticias/balance-insight-crime-homicidios-2021/>>
26. INSIGHT CRIME. *Perfil de Brasil*. [online]. 2020. [cit. 2022-12-26]. Dostupné na: <<https://es.insightcrime.org/noticias-crimen-organizado-brasil/brasil/>>
27. INSIGHT CRIME. *Perfil de Colombia*. [online]. 2021. [cit. 2022-12-02]. Dostupné na: <<https://es.insightcrime.org/noticias-crimen-organizado-colombia/colombia/>>
28. INSIGHT CRIME. *Perfil de Venezuela*. [online]. 2017. [cit. 2022-12-28]. Dostupné na: <<https://insightcrime.org/venezuela-organized-crime-news/venezuela/>>

29. INSITUTE FOR ECONOMICS & PEACE. *Economic value of peace 2021: Measuring the global economic impact of violence and conflict*. [online]. 2021. [cit. 2023-02-23]. Dostupné na: <<https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2021/01/EVP-2021-web-1.pdf>>
30. INTER-AMERICAN DEVELOPMENT BANK. *About us*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-26]. Dostupné na: <<https://www.iadb.org/en/about-us/overview>>
31. INTER-AMERICAN DEVELOPMENT BANK. *Crime and Violence: Obstacles to Development in Latin American and Caribbean Cities*. [online]. 2018. p. 22 – 24. [cit. 2023-02-27]. Dostupné na: <https://publications.iadb.org/publications/english/viewer/Crime_and_Violence_Obstacles_to_Development_in_Latin_American_and_Caribbean_Cities_en.pdf>
32. INTER-AMERICAN DEVELOPMENT BANK. *How did Honduras cut its homicide rate by half?* [online]. [cit. 2023-02-15]. Dostupné na: <<https://www.iadb.org/en/improvinglives/how-did-honduras-cut-its-homicide-rate-half>>
33. INTER-AMERICAN DEVELOPMENT BANK. *The costs of crime and violence: new evidence and insights in Latin America and the Caribbean*. [online]. 2017. [cit. 2022-10-13]. Dostupné na: <<https://publications.iadb.org/publications/english/document/The-Costs-of-Crime-and-Violence-New-Evidence-and-Insights-in-Latin-America-and-the-Caribbean.pdf>>
34. JONATHAN, Okpuvwie Ejuvweyere et al. Impacts of Crime on Socio-Economic Development. In *Mediterranean Journal of Social Sciences* [online]. September 2021, vol. 12, no. 5, p. 76-79 [cit. 2022-10-17]. ISSN 2039-2117. Dostupné na: <<https://www.richtmann.org/journal/index.php/mjss/article/view/12607>>
35. KLIMEK, Libor a kol. *Kriminológia vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere*. 1. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2020. 780 s. ISBN 978-80-571-0251-9.
36. KUTNER, Michael H. et al. *Applied linear statistical model*. 5th edition. New York: McGraw-Hill/Irwin, 2005. 1415 p. ISBN 0-07-238688-6.
37. LUKÁČIK, Martin – SLOSIAR, Viktor. *Základy práce s ekonometrickým programom GRETL*. Bratislava, 2010. Dostupné na: <<http://www.fhi.sk/files/katedry/kove/vedavyskum/prace/2010/Lukacik-Slosiar2010.pdf>>
38. LUKÁČIKOVÁ, Adriana – LUKÁČIK, Martin. *Ekonometrické modelovanie s aplikáciami*. Bratislava: Ekonóm, 2008. 343 s. ISBN 9788022526142.
39. MORAVCOVÁ, Eva. Teorie sociální dezorganizace a její význam pro výzkum prostorové podmíněnosti kriminality. In *Sociológia* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2014, roč. 46, č. 5, s. 538-539 [cit. 2022-10-30]. ISSN 0049-1225. Dostupné na: <<https://www.sav.sk/journals/uploads/10301129Moravcova%20-%20OK.pdf>>
40. PAVELKA, Ľuboš – RUŽEKOVÁ, Viera – ZUBALOVÁ, Ľubica. *Inštitucionálna podpora financovania exportu a zahraničných investícií vo vybraných krajinách EÚ*. Praha: Leges, 2021. 196 s. ISBN 9788075025036.
41. OECD. *Foreign Direct Investment for Development: Maximising Benefits, Minimising Costs*. [online]. Paris: OECD Publishing, 2002, p. 5. [cit. 2023-02-04]. ISSN 9789264199286. Dostupné na: <https://read.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/foreign-direct-investment-for-development/summary/english_9789264199286-sum-en#page5>

42. OECD/FAO. *OECD-FAO Agricultural Outlook 2019-2028*. [online]. OECD Publishing, Paris/Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, 2019, p.71. [cit. 2022-11-10]. ISBN 978-92-64-31246-3. Dostupné na: <https://doi.org/10.1787/agr_outlook-2019-en>
43. OECD/FAO. *OECD-FAO Agricultural Outlook 2021-2030. Regional brief: Latin America and the Caribbean*. [online]. OECD Publishing, Paris/Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, 2021, p. 2. [cit. 2022-11-09]. Dostupné na: <<https://www.agri-outlook.org/documents/oecd-fao-outlook-regional-latin-america-and-the-caribbean.pdf>>
44. OPEN DEMOCRACY. *What explains Brazil's homicide decline?* [online]. 2019. [cit. 2023-02-15]. Dostupné na: <<https://www.opendemocracy.net/en/democraciaabierta/cu%C3%A1-es-la-explicaci%C3%B3n-para-la-disminuci%C3%B3n-de-homicidios-en-brasil-en/>>
45. ORTIZ SARKIS, Miguel. Orígenes y desarrollo del crimen organizado en américa latina (1916-2013). In *Revista Política y Estrategia*. [online]. ANEPE, June 2013, no. 121, p. 122. [cit. 2022-11-20]. ISSN 0716-7415. Dostupné na: <<https://doi.org/10.26797/rpye.v0i121.101>>
46. ROJAS ARAVENA, Francisco – SOLÍS, Luis Guillermo. *Crimen organizado en América Latina y el Caribe*. [online]. Santiago, Chile: Catalonia, 2008, p. 109-112. [cit. 2022-11-21]. ISBN 978-956-8303-97-6. Dostupné na: <<https://biblio.flacsoandes.edu.ec/catalog/resGet.php?resId=42584>>
47. ŘEHOŘ, Jiří. *Základy kriminologie doplňkové texty pro posluchače kombinované formy studia studijního programu „Ochrana obyvatelstva“ studijního oboru „Ochrana obyvatelstva se zaměřením na CBRNE“*. [online]. České Budějovice : ZSF JCU, 2017. s. 5. [cit. 2022- 11- 04]. Dostupné na: <<https://www.zsf.jcu.cz/images/ZSF/fakulta/ustavy/urt/pro-studenty/ochrana-obyvatelstva/zaklady-kriminologie.pdf>>
48. SAMPO, Carolina et al. *El Crimen Organizado en América Latina: Manifestaciones, facilitadores y reacciones*. [online]. Madrid: IUGM, 2017, p. 41-42. [cit. 2022-11-17]. ISBN 978-84-697-7382-6. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/344177065_CRIMEN_ORGANIZADO_EN_LATINOAMERICA_HISTORIA_Y_TRANSFORMACIONES_En_EL_CRIMEN_ORGANIZADO_EN_AMERICA_LATINA_MANIFESTACIONES_FACILITADORES_Y_REACCIONES>
49. SCHEINOST, Miroslav a kol. *Kriminalita očima kriminologů*. [online]. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. s. 24. [cit. 2022-11-04]. ISBN 978-80-7338-096-0. Dostupné na: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/371.pdf>>
50. STATISTIKA&MY. *Singstat: Co je to Giniho koeficient*. [online]. 2019. [cit. 2022-11-26]. Dostupné na: <<https://www.statistikaamy.cz/2019/05/27/singstat-co-je-to-giniho-koeficient>>
51. THE HERITAGE FOUNDATION. *About the index*. [online]. 2023. [cit. 2023-03-23]. Dostupné na: <<https://www.heritage.org/index/about>>
52. TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *The ABCs of the CPI: How the Corruption Perceptions Index is calculated*. [online]. 2021. [cit. 2023-02-13]. Dostupné na: <<https://www.transparency.org/en/news/how-cpi-scores-are-calculated>>

53. UNCTAD. *Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock, annual*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-04]. Dostupné na: <<https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>>
54. UNDP. *Human Development Index (HDI)*. [online]. 2022. [cit. 2022-12-30]. Dostupné na: <<https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>>
55. UNDP. *Informe Regional de Desarrollo Humano Atrapados: Alta desigualdad y bajo crecimiento en América Latina y el Caribe*. [online]. New York : UNDP, 2021, p. 85-86. [cit. 2022-11-07]. ISBN 9789210057868. Dostupné na: <<https://www.undp.org/es/latin-america/publications/informe-regional-de-desarrollo-humano-atrapados-alta-desigualdad-y-bajo-crecimiento-en-america-latina-y-el-caribe>>
56. UNODC. *Estudio Mundial sobre el Homicidio (Resumen ejecutivo)*. [online]. Viena : UNODC, 2019, p. 13-14. [cit. 2022-11-25]. Dostupné na: <https://www.unodc.org/documents/ropan/2021/HOMICIOS_EN_ESPANOL.pdf>
57. UNODC. *United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto*. [online]. 2004. s. 5 [cit. 2022-10-14]. Dostupné na: <<https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>>
58. UNODC. *Victims of intentional homicide*. [online]. 2022. [cit. 2022-11-30]. Dostupné na: <<https://dataunodc.un.org/dp-intentional-homicide-victims>>
59. UNODC. *Victims of intentional homicide - Regional Estimate*. [online]. 2022. [cit. 2022-11-30]. Dostupné na: <<https://dataunodc.un.org/dp-intentional-homicide-victims-est>>
60. UNODC. *Visión estratégica de UNODC para América Latina y el Caribe 2022 – 2025*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-10]. Dostupné na: <https://www.unodc.org/res/strategy/ESTRATEGIA_LATAM_2022_2025_ENE17_ESP_EDsigned.pdf>
61. UN – OHCHR. *Venezuela: new UN report details responsibilities for crimes against humanity to repress dissent and highlights situation in remotes mining areas*. [online]. 2022. [cit. 2023-01-01]. Dostupné na: <<https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/09/venezuela-new-un-report-details-responsibilities-crimes-against-humanity>>
62. USAID – WWF SOUTH AFRICA. *Literature Review on Wildlife Crime Prevention Approaches and its potential to adress high-value poaching*. [online]. [cit. 2022-10-17]. Dostupné na: <https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00XGJN.pdf>
63. WIKIMEDIA COMMONS. *Latinská Amerika*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-15]. Dostupné na: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Latinská_Amerika>
64. WORLD BANK. *Foreign direct investment, net inflows (% of GDP)*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-04]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS?locations=ZJ>>
65. WORLD BANK. *Future Foodscapes : Re-imagining Agriculture in Latin America and the Caribbean (Spanish)*. [online]. Washington, D.C. : World Bank Group, 2020, p. 27. [cit. 2022-11-08]. Dostupné na: <<http://documents.worldbank.org/curated/en/159291604953162277/Future-Foodscapes-Re-imagining-Agriculture-in-Latin-America-and-the-Caribbea>>

66. WORLD BANK. *GDP growth (annual %) - Brazil, Honduras, Guatemala, El Salvador, Mexico, Colombia, Venezuela, RB*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-15]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2021&locations=BR-MX-SV-HN-GT-CO-VE&start=2011>>
67. WORLD BANK. *GDP per capita (current US\$) - Brazil, Honduras, Guatemala, El Salvador, Mexico, Colombia, Venezuela, RB*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-15]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2021&locations=BR-HN-GT-SV-MX-CO-VE&start=2011>>
68. WORLD BANK. *Gini index*. [online]. [cit. 2022-11-26]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?locations=ZJ>>
69. WORLD BANK. *World Bank Country and Lending Groups*. [online]. [cit. 2022-11-26]. Dostupné na: <<https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups>>
70. WORLD BANK. *Intentional homicides (per 100,000 people) - Mexico, El Salvador, Honduras, Colombia, Venezuela, RB, Brazil, Guatemala*. [online]. [cit. 2022-12-04]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/indicator/VC.IHR.PSRC.P5?end=2020&locations=MX-SV-HN-CO-VE-BR-GT&start=2000>>
71. WORLD BANK. *Intentional homicides (per 100,000 people) - Latin America & Caribbean, World*. [online]. 2022. [cit. 2022-10-13]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/indicator/VC.IHR.PSRC.P5?locations=ZJ-1W>>
72. WORLD BANK. *Latin America & Caribbean*. [online]. [cit. 2022-11-03]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/region/latin-america-and-caribbean>>
73. WORLD BANK. *Prevention is Crucial to Reduce Crime and Violence in Latin America and the Caribbean*. [online]. 2017. [cit. 2023-02-09]. Dostupné na: <<https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2017/02/07/prevention-is-crucial-to-reduce-crime-and-violence-in-latin-america-and-the-caribbean>>
74. WORLD BANK. *Trade (% of GDP)*. [online]. 2022. [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS?end=2021&start=1960&view=chart>>
75. WORLD BANK. *Unemployment, total (% of total labor force) (national estimate) - Brazil, Mexico, El Salvador, Honduras, Guatemala, Colombia, Venezuela, RB*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-15]. Dostupné na: <<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?end=2021&locations=BR-MX-SV-HN-GT-CO-VE&start=2011>>
76. WORLD BANK. *World Bank Country and Lending Groups*. [online]. [cit. 2022-11-26]. Dostupné na: <<https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups>>
77. WORLD BANK. *World Bank Group mobilizes over \$20.7 billion to help Latin America and the Caribbean Region respond to overlapping challenges*. [online]. 2022. [cit. 2023-02-13]. Dostupné na: <<https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/08/18/el-grupo-banco-mundial-movilizo-mas-de-us-20700-millones-para-ayudar-a-america-latina-y-el-caribe>>
78. WORLD VISION. *Northern Triangle: terrifying to live in, dangerous to leave*. [online]. 2020. [cit. 2022-12-02]. Dostupné na: <<https://www.worldvision.ca/stories/child-protection/northern-triangle>>

79. WTO. *Merchandise trade values*. [online]. 2022. [cit. 2023-01-12]. Dostupné na: <<https://stats.wto.org>>
80. YAACOUB, Salim. Poverty, Inequality and the Social Causes of Crime: A Study between the United States and Europe. In *International Journal of Science and Research (IJSR)* [online]. October 2017, vol. 6, no. 10, p. 639 [cit. 2022-10-17]. ISSN 2319-7064. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/342977911_Poverty_Inequality_and_the_Social_Causes_of_Crime_A_Study_between_the_United_States_and_Europe>
81. ZOUBKOVÁ, Ivana – MOULISOVÁ, Marcela. *Kriminologie a prevence kriminality*. 1. vydanie. Praha: Armex, 2004. 146 s. ISBN 80-86795-05-5.
82. ZUBALOVÁ, Ľubica – DRIENIKOVÁ, Kristína – PUŠKÁROVÁ, Paula. *Ekonomika a obchodná politika rozvojových krajín*. Praha: Leges, 2022, 188 s. ISBN 978-80-7502-605-7.